

I Anjel Olaran, Etiopian misiolari:
"Heriotza ez da lehen munduko munstroa baino"

ARGIA

2006ko azaroaren 12a | LXIX. urtea | 2.062 zenbakia | 3,50 euro

Botikak
ez dira
sendatzeko
bakarrik

Joane Somarribaren Plana

"Txirrindularitzan bezalaxe, bizitzan garaile izateko ezinbestekoa da plan on bat izatea. Orain, etapa berri bat hasi dut, lasaiagoa eta familiarekin gehiago egotekoa, horregatik, **Plan berri** bat egin dut".

Beti jakin izan dut zer nahi dudana, etapa berri honetan nire bidelaguna Euskadiko Kutxa izango da.

Talde bikain bat helmuga bakar batekin etorkizuna hobeto prestatzea.

Aurreikuspen Pentsio Planak

3 Tour eta 2 Giro irabazi ditu, erlojuaren aurka munduko txapelduna izan da...

Zurekin elkarlanean

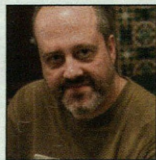

CAJA LABORAL
EUSKADIKO KUTXA

Gaiak

- 18 Norteko trenbidetik bi errailen gainean.**
Urko Apaolaza.

Iritziak

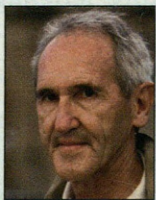
- 21 Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
22 Inazio Mujika. Ttakun (h)errenka.
23 Paula Kasares.
Hizkuntzetan ere handinahiak.
24 Patxi Azparren.
Itoizko rotaflexetatik hona.
Igor Estankona. Bidaiaia.
25 Joxe Mari Auzmendi. Hezkuntzak
kohesionatzeko balio behar du.
Joxe Mari Ostolaza.
Izena duen oro ez da.
26 Xabier Paya. Bertso berriak
bekatu kapitalei jarriak.

Juanjo Aroz.

Ion Erro.

Anjel Olan.

Boilur edo trufak.

Erdiko kaiera

- 31 Argitalpenak.** Iker Barandiaran
eta Pilar Iparragirre.
34 Ezpalak. Jon Torner.
36 Denbora-pasak. Luma.
38 Ihesi: Tolosaren iragana eta
orainaren uztarketa.
Amaia Sagasti.
42 Makina bat kontu.
Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua,
Jakoba Errekondo eta
Nagore Irazustabarrena.

Termometroa

- 48 Elkarrekin ezkontzen ez diren**
euskara titulu ugari. Saioa Labaka.
52 Kataluniako Legebiltzarrerako hauteskundeak.
Nagore Irazustabarrena.
54 Net Hurbil. Langile txinatarrak merkeagoak
dira Afrikan bertan ere. Pello Zubiria.
56 Bero-beroan. Xabier Letona, Onintza Irureta
eta Juan Mari Arregi.

4 Sendagaien negozioa

Botikak, drogak eta patenteak

Errezeta faltsuak erabiliz, farmazietan sendagaiak lortu eta estupefaziante moduan erabiltzen duen jendea gero eta gehiago dela salatu du Bartzelonako farmazialarien elkarte batek. Hemen halakorik gertatzen al den galdetu dugu eta bide batez, merkatu farmakologikoaren atzean dagoen negozio itzela ezagutu dugu.

27 | Juanjo Aroz
Unai Brea

50 | Boilurgintza
Daniel Udalaiz

45 | Ion Erro
Mikel Asurmendi

58 | Azkena
Txillardeggi

12 Anjel Olan

Hernanin jaioetako misiolariak Etiopian du etxea eta bertako pobrezia bizilagun. Han hiltzen den jendeak inori ez diola lorik kenduko dio, baina berak gogor egiten du lan Etiopiako umezurtzek aukera bat izan dezaten. Afrikako herrialde txiro honek bizi duen errealitate latza du hizpide.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estitxu Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Mikel Garcia eta Onintza Irureta. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Naiara Irureta eta Gorka Bereziartua.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetza: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia, Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Manjio Aiertza, Mari Karmen Loiarde, Aloña Sorluze. Bezeroen harrera: Olatz Korta.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140, 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetza: harpidetza@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 127 euro. Iparr Euskal Herria: 155 euro. Espainia: 127 euro. Beste atzerriak: 160 euro. Airez: 252 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaia Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco. Azaleko goiko irudia: Photo © Txomin Txueka.

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

kutxa

Sendagaien negozioa

Farmakoekin “kolokatzen” naiz

Bartzelonako farmazialariek elkarte bat sortu dute lehenagotik ezagun zena salatzeke: gero eta jende gehiagok farmaziara jotzen du bertan lortutako botikak ondoren estupefaziante moduan erabiltzeko asmoz. Dosia omen da gakoa. Negozio legalen artean, botika salmenta da diru gehien ematen duenetakoa. GKE batzuek urteak daramatzate errealitate lazgarria salatzen: urtero milaka lagun hiltzen dira munduan, senda daitekeen gaitzen batek jota. Beste gaixotasun batzuetarako sendagairik ere ez dago. Hirugarren Munduan baino ez dira existitzen, eta industriak ez du ikerketarik abiatzen, ikerketa horren emaitza urrezko prezioan saldu ezin izango duelako.

UNAI BREA

Argazkiak: Dani Blanco

SENDAGAIAK ESKURA dauzkaten askok modu makurrean erabiltzen dituzte, Bartzelonako farmazialariek salatu dutenez. Hango Farmazialari Elkargoak iaz sortu zuen Observatori de Medicaments d'Abús (OMA) delakoa, hots, Sendagaien Erabilera Okerren Behatokia. Rafael Borrás zuzendariak jakinarazi digunez, berak dakiela era horretako erakunde bakarra da Europan.

“Behatokia sortu genuen medikuntzako profesionalen ahotik jakin genuelako zenbait sendagai erabiltzen ari zirela, ez helburu terapeutikoekin, ludikoekin baidiz”. Hau da, estupefaziante modura. “Batzuk legez kanpoko drogaren ordezt hartzen dira, dosi jakinetan bizigarri edo haluzinogenoak baitira; beste batzuk legez kanpoko droga horien eragina indartzeko erabiltzen dira; eta inoiz, eragin hori leuntzeko ere bai”, azaldu du Borrásék.

27 sendagai erabiltzen dira
droga moduan. Ezagunen
artean, kodeina edo
bentzodiazepina multzoko
lasaigarriak aipa ditzakegu

OMAk dio 27 sendagai erabiltzen direla era horretan, edo eurek behintzat hala igarri dutela egindako ikerketetan. Ezagunen artean, kodeina —opioaren eratorri bat, mina eta eztularen aurka oso erabilia—, edo bentzodiazepina multzoko lasaigarriak aipa ditzakegu. Sendagai horietako gehienak, baina, ez dira hain erraz eskuratzen. Farmazialariek nekez ematen dituzte errezeta barik. Hala ere, araudiak baditu horretan ere hutsune nabarmenak. Kodeina, esaterako, errezetarik gabe eman daiteke 10 miligramotik behera daukaten sendagaien kasuan. Antzeko zerbait jazotzen da hanturaren kontrakoekin. Nahikoa da dosia handitzea nahi den efektua lortzeko.

Bestela ere, sendagaiok eskuratzeko bide ugari asmatu dituzte horien bila dabiltzanek. Borrásen arabera beti ere, asko errezeta fal-

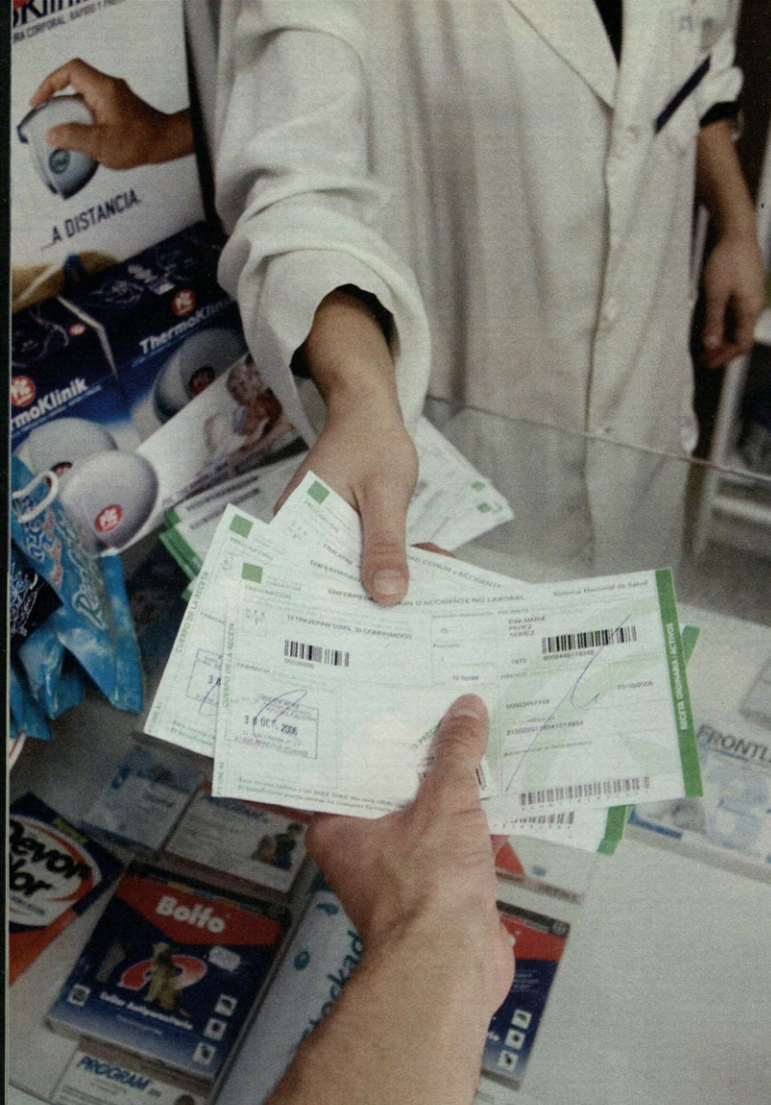

EXER® 30 MG
comprimidos
Mirtazapina
Lote: 697874
Cad.: 09-2007
Via oral

Cipralex® 15 mg
comprimidos
Lote: 697874
Cad.: 09-2007
Via oral

EXER® 30 MG
comprimidos
Mirtazapina
Lote: 697874
Cad.: 09-2007
Via oral

Cipralex® 15 mg
comprimidos
Lote: 697874
Cad.: 09-2007
Via oral

"Esaiozu sekulako abstinentzia sindromea dakarrenari metadona hartzeko bere errezeta faltsua dela eta kendu egin behar diozula!", Rafael Borrás (OMA).

Sendagaiak sarean

"Sendagaiak modu okerrean erabili nahi dituztenek bide desberdinak dauzkate haiek lortzeko", dio Rafael Borrás. Teknologia berriek hemen ere badute zeresana, eta hala, internet da bide horietan garrantzitsuenetakoa, Observatori de Medicaments d'Abús (OMA) arabera. "Sarearen bitartez erraz eskuratzen dira botikak. Web gune asko alegiazkoak dira, azal hutsa. Ez dago profesionalik horietan, eta ez dago arduradunak aurkitzerik".

Internet bidezko sendagai salmenta legezkoa da herrialde batzuetan, AEBetan adibidez, baina ez Espainiako Estatuan eta beste askotan. "Gehienez ere, sendagaia internetez iragartzen duten farmaziak daude, baina erosteko bertara joan behar da". AEBetan, Administrazioak katalogazio bat ezarri du baimendutako web guneetarako. Zigilu bat, esan genezake: VIPSS. "Guk aztertu ditugun 150 web orrietatik, hiruk besterik ez zeukaten izendapen hori", azaldu digu Borrás. Ikerketan zehar, OMAk hainbat eskari egin zien sarean ageri diren ustezko farmaziei eta gehienek egoera negargarrian bidali zizkieten sendagaiak.

tsuz baliatzen da horretarako. "Zenbat kontsultategi pribatutan ez ote dira errezetak paper zuri batean egiten, medikuaren izena eta elkargokide zenbakia idatziz besterik gabe? Munduko gauzarik errazena da horrelako bat faltsutzea". Internet ere dezente jorratutako eremua da, izugarritzko erraztasunak ematen omen ditu-eta. Edo, besterik gabe, ustezko gaixoak inolaz ere ez dituen sintomak aldarrika ditzake sendagilearen aurrean, nahi duen errezeta lortze aldera.

Faltsututako errezetarekin doazkienean, farmazialariak maiz ohartzen dira iruzurraz. Legearen arabera, halakoetan botika ukatu behar diote ustezko gaixoiari, baina hori ez ezik, errezeta ere kendu behar diote. Borrás dioenez, samurragoa da esatea egitea baino, zenbait girotan batez ere. "Nire farmazian, berbarako, aspirina adina metadona saltzen da beharbada. Esaiozu sekulako abstinentzia sindromea dakarrenari bere errezeta faltsua dela eta gainera kendu egin behar diozula!".

Euskal Herriko osasungintzako profesionali galdetu diegu gai honetaz. Diotenez,

arazoa ez da inolaz ere larria hemen, aspaldi hartutako neurriei esker batik bat. OMaren lana guztiz ageri-agerian kritikatu gabe ere, hainbatek esan digu ez dagoela ez behatoki ez halakoren beharrik. Nahikoa omen zenbait neurri eraginkor hartzea. Hego Euskal Herrian, mediku eta farmazialari elkargoek urteak daramatzate kanpainak egiten elkarlanean, herritarrok modu egokian erabil ditzagun sendagaiak.

Juan del Arcok, Bizkaiko Farmazialarien Elkargoko zuzendari teknikoak, honela dio: "Bizkaian 1997an hasi ginen neurriak hartzen, eta ondorengo urteetan gauza bera egin zen Hegoaldeko beste herrialdeetan. Tamaletz, urteetako ohiturak ez dira hain azkar aldatzen, eta hemen ohitura izan da luzaroan farmaziara joan eta sendagaia eskatzea, osagileak hala agindu ala ez". Farmazialarien Elkargoko ordezkaria, bistan denez, hain zabaldua dagoen automedikazioaz ere ari da, eta ez soilik sendagaiak estupefaziante bezala erabiltzeaz.

Del Arcok dioenez, Ipar Euskal Herrian aspaldi gainditu zituzten horrelako egoerak, legediak zein farmazialariak oso zorrotzak baitira. "Mediku bati ere ez diote sendagairik salduko errezetarik ezean". Hegoaldean, berriz, apurka igartzen ari dira hartutako neurrien fruituak. Angel Alayok, Bizkaiko

Medikuen Elkargoko presidenteordeetako batek, hala dio: "EAEn behintzat gezurrezko gero eta errezeta gutxiago erabiltzen da. Askoz hobeto gaude beste leku batzuetan baino". Horrek ez du esan nahi sendagaiak modu irregularrean eskuratzeko ahaleginak atzematen ez direnik, baina hartutako neurriek zeharo murriztu dute ohitura hori.

Besteak beste, EAEko osagile eta farmazialariek kontsultategi pribatu guztietako errezetak behin-betiko bateratzea erabaki zuten orain gutxi, eta litekeena da datorren urtarrilerako –Bizkaian behintzat– denek bat egitea eredu berriarekin. Honenbestez, errezeta guzti-guztiek agertu beharko dute gaur egun osasungintza publikoek agertzen duten informazio bera, nekez faltsutu daitekeen paper batean.

Sendagaia eta droga, gauza bi ala bakarra?

Amaitzeko, ez genuke aipatzeko utzi nahi sendagai-droga bikoiztasunari buruzko beste ikuspegi bat. Izan ere, bada bereizketa hori gezur handitzat daukanik. Horren froga izan daiteke, esaterako, hainbat hizkuntzatan hitz bera erabiltzea gauza bietarako. Antonio Escohotado espainiar ikertzaileak, *Historia general de las drogas* (Drogaren historia orokorra) lan mardulean, honela dio: "Grezierazko *phármakon* hitzak konponbide eta toxiko esan

Gaixotasun arraroentzako botika are arraroagoak

Gaixotasun arraroak –umezurtz ere esaten zaie– oso jende gutxi jasaten ditu: 100.000 biztanletik 50ek baino gutxiagok. Baina 7.000 inguru gaitz arraro daudenez, milioika dira munduan horietako bat daukatenak. Gehien-gehienak hain dira ezezagunak, sarritan, medikuek ere ez dutela jakiten, hasiera batean –eta batzuetan denbora luzez ere bai–, zer daukan gaixoak.

Diagnostiko azkarra egiteko zailtasunak dira gaixotasun umezurtzen bat dutenen arazorik behinene-tako bat. Beste bat botika falta da. Moises Abascalek, FEDEReko (Espainiako Gaixotasun Arraroen Federazioko) presidenteordeak, honela azaldu digu: "Pizgarri gutxi dago enpresa pribatuek sendagaiak bila ditzaten. Merkatuak huts egiten du, eta erakunde publikoek hutsune hori bete behar dute".

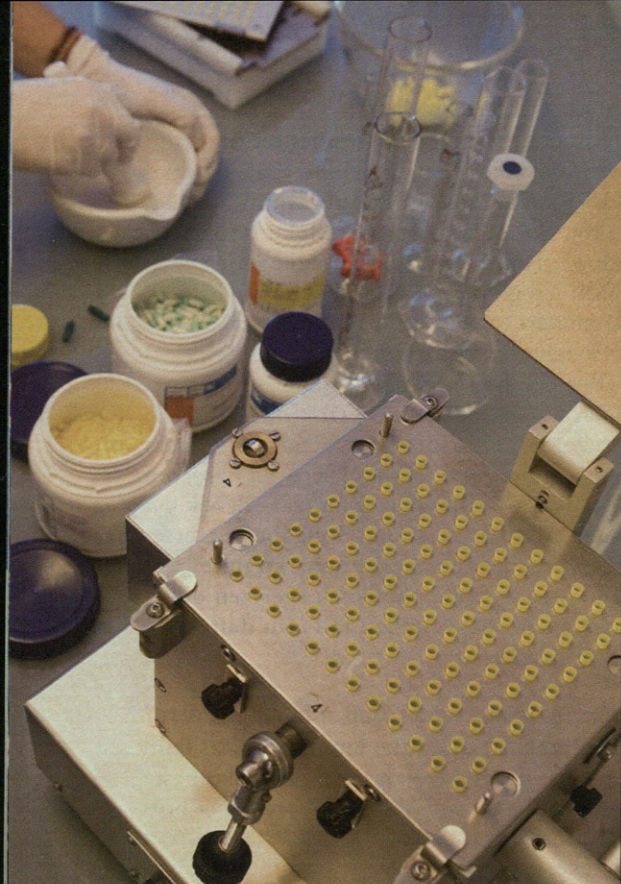
Industriak, berez, ez die gaixotasun arraroei jaramonik egiten, behin baino gehiagoan aipatu ditugun arrazoiengatik: gaixo gutxi, bezero gutxi. Erakundeek dagokienez, denetik dago Abascalen esanetan. "AEBetan 1983an jabetu ziren arazoaz, eta araudi bat onartu zuten aurre egiteko. Europar Batasunean, berriz, ez zen 2000ra arte antzeko ezer inda-

rrean jarri". Funtsean, gaixotasun arraroen inguruan ikertzen duten enpresei sariak ematean datza kontua.

"Europar aintzat hartzen da gaixoen iritzia, Espainian ez", kexu da Abascal. "IIER sortu zen (Gaixotasun Arraroak Ikertzeko Institutua), baina harengan genituen itxaropenak zapuztu egin dira, finantzazio eskasagatik batik bat". IIEReri honetaz galdetu diogu, baina ez digu erantzun.

"Bestalde –jarraitu du Abascalek– Europar Batasunak sendagai bati oniritzia emateak ez du esan nahi sendagai hori berehala dagoenik gaixoen esku. Espainian, hain zuzen, AEMk (Espainiako Sendagai Agentzia) industriarekin adostu behar du sendagaiaren prezioa, eta horrek luze jo dezake". FEDERen ustez moduren bat bilatu beharko litzateke sendagai berriak lehenbailehen ailegatzeko hartzaileengana, gaixotasun arraro asko zeharo latzak direla kontuan izanda.

AEMk bere burua zuritu du: "Gaitz arraroetarako sendagaiak erregistroan sartzeko, beste guztietarako egiten diren urrats berak egiten dira". Gaixotasun umezurtzek guraso bila segitzen dute.

Laborategietan sortutako medikamentuen gehiengoa Lehen Munduko gaixotasunei aurre egiteko dira. Hirugarren Munduko gaixotasunek ez dute halako interesik pizten, ez baitute diru irabazirik eragingo.

nahi du. Ez bata ala bestea, biak baizik”. Beraz, sendatzearen eta hiltzearen arteko muga ez dago substantzian, dosian baizik.

Escohotadok gaineratzen duenez, greziarren ikuspegia nagusi izan zen munduan “erlijio monoteista inperiozaleak” gailendu ziren arte. “Substantzia guztiak ziren neutroak, sendatzeko zein hiltzeko gai, eta zibilizazio handiek ez zuten behin ere pentsatu beren herritarrek “babestu” behar zituztenik substantzia horien aurrean”. Escohotadok dio gaur egun jasaten dugun gurutzada farmakologikoak *phármakon* hitzaren balio bikoitz horren ukazioan daukala oinarria. Horren arabera, Platonen garaiko greziar batek barre egingo lioke Bartzelonako OMAk plazaratutakoari. Edo ez luke ulertuko, besterik gabe.

2.000 milioi pertsona sendagairik gabe

Kontuak kontu, botikak droga moduan erabiltzea lehen munduko gauzak dira. Bitartean, herrialde txiroetan ez da hain erraza sendagaiak eskuratzea. Urtero ekoizten diren botiken %80 planetako biztanleonek %14ak kontsumitzen du, Medicus Mundiko Natalia Hercek dioskunez. “Sendagaiak guztion esku eta modu berean egon beharko lirateke, osasunerako beharrezkoak diren heinean. Baina egia gordina da kontsumo produktu hutsa direla, eta beraz merkatuko legeen arabera banatzen direla, alegia, jendearen ahalmen

ekonomikoaren arabera”. Farmazia industriaren irabazien %80 AEBetatik, EBtik eta Japoniatik dator. Eta 2.000 milioi pertsonak ezin dute oinarritzko sendagairik eskuratu.

Oinarritzko sendagai diogunean, nazioarte mailan onartutako zerrenda batetaz ari gara. 250 botikak osatzen dute gutxi gorabehera, eta gaixotasunen %90 baino gehiago tratatzeko balio dute. Osasunerako Mundu Erakundeak (OME) 1977an egin zuen lehenbiziko aldiz oinarritzko sendagaien zerrenda, bertan kide diren herrialdeek erreferentziatzat erabil zezaten. Harrezkero, OMEk bi urtero berritu eta argitaratu du zerrenda hori eta, Medicus Mundiren txosten batek dioenez, 152 herrialdek daukate berea. “Haatik, munduko biztanlearen heren batek ez dauka botika horiek eskuratzetik, senda daitekeen gaixotasun bat harrapatuz gero”.

Mugarik Gabeko Medikuek taldea 1999tik dabil oinarritzko sendagaien inguruko kanpainan egiten, “bidegabekeria konpontzeko hel-

Irabaziak lege izanik,
sendagaiak bidali ere ez dituzte
egiten gaixoei haiek
ordaintzeko diru nahikorik
ez duten herrialdeetara

buruz”, Javier Sancho elkarteko bozeramalearen hitzetan. “Arazoaren gakoetako bat jabego intelektual da —dio Sanchok—; Munduko Merkataritza Erakundeak (MME) arautzen duen patente legedia, zehatzago”. Legedi horrek ito egiten ditu garatze bidean dauden herrialdeak, GKE askok diotenez. Sendagai berri bakoitzaren patenteak hogeitazko iraupena du, eta epe horretan, sendagaia merkaturatu duen konpainiak askatasuna dauka nahi duen prezioa ezartzeko. Irabaziak lege izanik, sendagaiak bidali ere ez dituzte egiten gaixoei haiek ordaintzeko diru nahikorik ez duten herrialdeetara. Hala sortu dira “ahaztutako gaixotasun” bezalako kontzeptuak —ikus grafikoa—.

Patente eskubideak agortutakotan, edonork ekoitzi dezake sendagai bat. Halako sendagaiei generiko esaten zaie, eta patentepean daudenak —eta beraz izen komertzial bat daukatenak— baino %50-80 merkeagoak izan ohi dira. Lehenengo Munduan, erakunde publikoek horiek lehenesteko eskatzen diete sendagileei, baina kontua ez da hain erraza. Hego Euskal Herrian batez ere, urte-tako ohiturari ihes egitea zail suertatzen ari da, Medikuen Elkargoko iturriek onartzen dutenez: “Markak pisu handia dauka oraindik”. Farmazia industriak, gainera, presioa egiten du haiengan, bisitatzaileen nahiz doako batzarren bitartez.

Bestalde, Espainiako Estatuan beste herrialde garatueta baino askoz beranduago hasi dira generikoak ekoizten, orain urte gutxi arte haiei oztopoak ipintzen zizkien legedi berezi samarra egon baita indarrean. Kontuak kontu, sendagai generikoekin, lehen mailako arretan tratatzen diren gaixotasunen %90 senda daitezke.

Hirugarren Munduan ere bada ika-mikarik generikoak direla eta ez direla. Indiakoa da adibiderik aipagarriena: nazioarteko legediari kasurik egin gabe jardun du urteetan, generikoak barra-barra ekoitziz eta herrialde txiroenetan salduz. Horrek, besteak beste, hiesaren kontrako tratamendua ipini du gaixo askoren esku; bestela inolaz ere ordaindu ezingo luketen tratamendua. Hiesa hilgarri izatetik kroniko izatera pasa dela esaten da. Ez da guztiz egia, Afrikan milaka lagun hiltzen baititu oraindik ere pandemiak. Ezin ordaindu urte batean tratamenduak kostatzen duen 5.000-6.000 euroko dirutza!

Azkenik, baina, Munduko Merkataritza Erakundeak nazioarteko patente legediaren

Ugarte

Nekazalturismoa

Bebailara.

20159 ASTEASU

Tel.: 943 69 27 22

657 72 53 21

e-posta: legarrayolan@yahoo.es

www.caseriougarte.com

Kolesterola gutxitzeko botikak Afrikara

2.000 milioi lagunek ezin dituzte oinarritzko sendagaiak eskuratu. Horri aurre egiteko, erakunde eta pertsona askok botikak bildu eta herrialde txiroenetara bidaltzen dituzte. Medicus Mundik dioenez, "sendagai emate hori ez da irtenbidea, baina jende askori lagundu diezaioke, horregatik garrantzitsua da ondo egitea". Ez omen da beti hala, ordea: "Maiz ikusi dugu sendagaiak emateak arazoak konpondu baino, gehiago sortu dituela".

Medicus Mundik adibidez hornitzen du esandakoa: "1992 eta 1996 artean 34.000 tona sendagai eta medikuntzarako tresneria igorri zen Bosnia-Herzegovinara. Erdiak ez zuen ezertarako balio. Horiek bidaltzeko eta modu egokian suntsitzeko xahutu zen diruaz, bi milioi errefuxiaturen osasun beharrianak ase zitezkeen bi urtez". Erakundearen arabera, 1990ean, gosea eragiteko botikak iritsi ziren Sudanera. Alegia, jendeak gosete larria jasaten duen herrialde batera.

Sudanekoa ez da gertakari isolatua Medicus Mundi-ren esanetan. Haien ustez, sendagaiak ematearekin

lotutako arazorik handienetako bat Hirugarren Mundura Lehenengo Munduko gaitzak sendatzeko erabiltzen diren botikak igortzea da. Iseka makabroa bailitzan, hipertentsioa arintzeko edo kolesterola gutxitzeko sendagaiak bidali izan dira lehenengo heriotza arrazoia gosea duten herrialdetara.

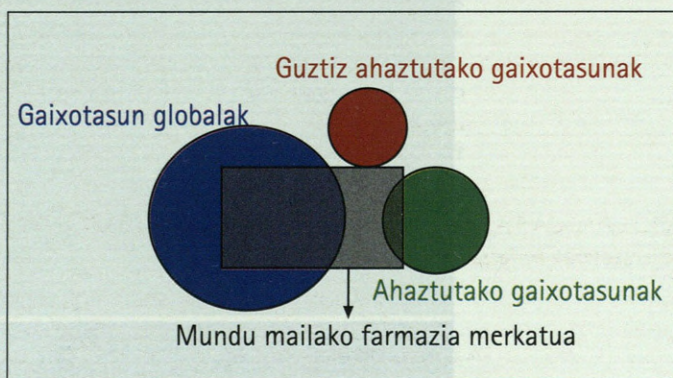
Arazo zerrenda oparoa da, bestela ere: iraungitzearen dauden botikak, bertakoek uler ezin ditzaketen hizkuntzetan idatzitako argibideak, edo argibiderik eza besterik gabe... Zenbait adituk diote askotan hobe litzatekeela sendagairik ez bidaltzea, eta garraio eta abarretan erabiltzen den diruaz baliabideak sortzea gaitzak beren kasa eskura ditzaten. OMEk, berriaz, orain dela hamar urte onartu zituen sendagaiak emateko irizpideak. Lau dira: hartzailearen onura, hartzailearen nahia aintzat hartzea, kalitate arauak berdinak izatea guztientzat eta emaille eta hartzaileen arteko komunikazio egokia. Momentuz ez da halakorik lortu, Medicus Mendik salatu duenez.

soinuz dantzatzera behartu du India. Javier Sanchok dioenez, "teorian, azken urteotan sinatutako zenbait akordioak aukerak zabaldu dituzte, oraindik patentepean dauden sendagai batzuk generiko modura ekoizteko, behar handia dagoela frogatuz gero. Praktikan, horretarako bete beharreko baldintzak hain

dira zailak, oraindik ezin izan dela halakorik gauzatu".

Honetaz guztiaz industriak badauka zer esanik, noski. Espainiako Estatuan Farmaindustria erakundeak batzen ditu ia enpresa gehienak. Bertako sail teknikoko zuzendaria, Emili Esteve, beraien kontra hitz egitea

Espainiako Estatuaren tradizioan ez da negoziazio hitza sartzen

DNDi (Ahaztutako Gaixotasunetarako Sendagai Ekimenak) erakundeak bere web orrian (dndi.org) jarritako grafiko honek farmazia industriak gaixotasun mota bakoitzarenganako duen jokamoldea agertu nahi du:

✓ **Gaixotasun globalek** (minbizia, bihotzeko gaitzak, buruko gaixotasunak...) bereganatzen dute industriak ikerkuntza eta garapenean egiten duen ahaleginik han-

diena. Munduko herrialde guztietan agertzen dira, baina DNDi-k salatzen duenez, garapen bidean dauden herrietan gaixo gehienek ez daukate nola ordaindu.

✓ **Ahaztutako gaixotasunak** (malaria, tuberkulosia...): enpresek arreta eskasa ematen diete. Garatu gabeko herrialdeetan ematen dira batez ere, Lehen Munduko zenbait biztanlek ere jasaten dituzten arren.

✓ **Gutiz ahaztutako gaixotasunak** (loaren gaixotasuna, Txagaseko gaixotasuna, leishmaniosia...): Hirugarren Mundukoei baino ez diete eragiten. Grafikoak agertzen du farmazia merkatutik at daudela erabat.

✓ Alde grisa berez gaixotasunak ez diren zenbait arazori dagokio: ilea erortzea, zelulitisa, zimurrak, argaltzeko dietak... Herrialde garatueta irabazi iturri oparoa dira enpresentzat.

zein erraza den azpimarratu nahi du: "Farmazia industria gaitz guztien erruduntzat agertzeak egunkari asko saltzeko balio du, baina kontua da guk GKEek baino askoz gehiago egin dugula Hirugarren Munduaren alde".

Herrialde pobreenetan sendagairik ez egoteaz kezu dira batzuk, baina arazoa ez da hori Esteveren iritziz. "Guk bidali izan ditugu botikaz betetako ontziak herrialde horietako portuetara, eta gero Europako merkatu beltzean agertu dira botika horiek". Esteveren tzat, garatze bidean dauden herrialdeen ustelkerian eta osasungintzaren funtzionamendu negargarrian bilatu behar da farmazia industriari egozten zaizkion arazoaren benetakoa arrazoiak, "dagoeneko GKEetako arduradun askok onartzen dutenez, bide batez esateko".

Patenteei dagokienez, Estevek gogorarazi du hogeituroko epealdia ez dela benetakoa: "Hasieran gaitz bat senda dezaketena dozenaka molekula daukazu, eta horiek dira patentatzen direnak. Gero, molekula horiek benetan baliagarriak diren ala ez jakiteko, saiakuntza kliniko asko egin behar da. Molekula izar deritzanetakoa bat lortzeko, 5.000 lagun behar dira hainbat urtez lanean, eta 800 milioi euroko gastua". Merkaturatu orduko, patentea agortu arte hamabi, hamar edo zortzi urte igaro daitezke, ikertzen emandako denboraren arabera. Azkenik, Estevek zer-

Errukia xede

Batzuetan, aukera dago sendagai bat erabiltzeko saiakuntza klinikoa burutu gabe ere. Erabileraren errukibera esaten zaio horri, eta araudi zorrotz bati jarraituz baino ezin da burutu, Juan Erbiti Osasunbideko langile eta Medicus Mundiko kideak adierazi digunez: "Pentsa gaixo baten gaitza ezin dela merkatuan dauden sendagai bakar batekin ere sendatu, baina saiakuntza aldian dagoen batek, itxuraz, balio leza keela. Gaixoak eta medikuak, biek, hala nahi izanez gero, Osasun Ministerioari eska diezaiokete oraindik baimenduta ez dagoen botika hori gaixo horrengan erabiltzea". Ministerioak oniritzia emanez gero, aurrera egin daiteke, baina kontrola zorrotza da: gaixoa eta medikua ez ezik, sendagaia erabiliko den zentroko zuzendaria ere bat etorri behar da neurriarekin, eta aldiro-aldiro txostenak bidali behar zaizkio Ministerioari.

bait esan nahi du industriak medikuei "egiten omen dien" presioaz: Farmaindustriak bere baitako enpresa guztiak behartu zituen, orain dela urte batzuk, produktuen promozioan kode etiko baten arabera jokatzera. Hala ere, kode etiko horrek "itokin" askotxo izan dituela salatu duenik ez da falta izan. ■

jaso astero Argia etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

Urtebeteko harpidetza
2006ko prezioak
127€ Hego Euskal Herrian
155€ Ipar Euskal Herrian

harpidetza eskaera

Izen deiturak:

Helbidea: Posta kodea: Herria:

Herrialdea: Jaioteguna:

N.A./I.F.K.: Tel./Faxa: e-posta:

Ordainketa mota: ☐ Bankuz

☐ Taloiez

☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGOA S.A.L-ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647

Bankuz ordaintzekoak betetzeko soilik

Banku edo aurrezki kutxa:

Titularra: N.A./I.F.K.:

Titularraren helbidea: Titularraren telefonoa:

Entitatea: Sukurtsala: K.D.: Kontu zenbakia:

Data: Sinadura:

aukeratu zure ongi etorri oparia

"Gartxo" komikia

"Lauburua" mahai-jolasa

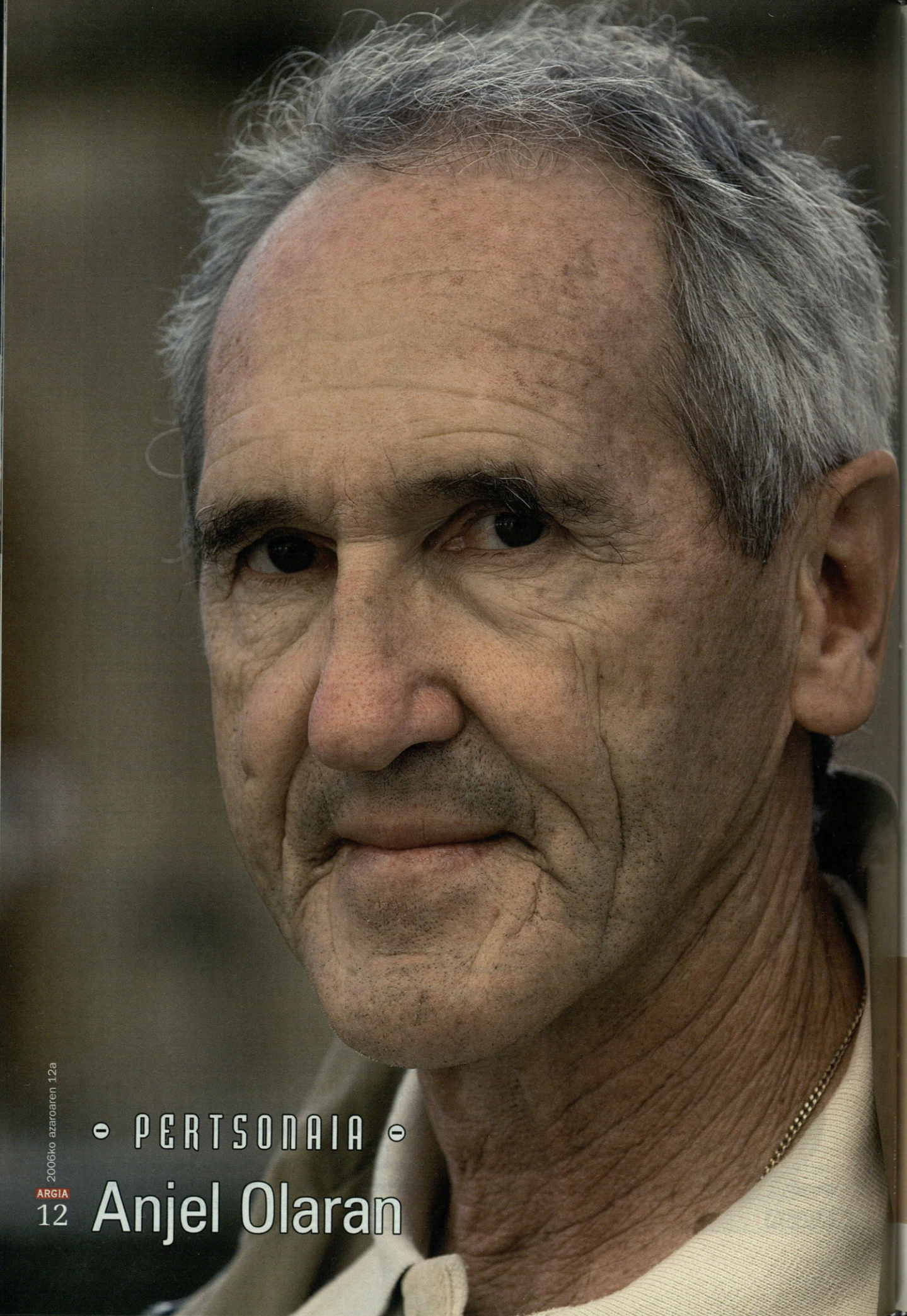
"Txoriak txori" lamina

%25eko beherapena
ikasle bazara*

Bete zure datuak eta bidali helbide honetara: 142 P.K. - 20.160 Lasarte-Oria

• PERTSONAIA •

Anjel Olaran

«Heriotza ez da lehen munduko munstroa baino»

XIX. mendean zuberotar zientzia gizon bat ibili zen Etiopian, hango zeruak eta lurrak aztertu zituen, eta berak marraztu zuen Etiopiako mapa; Antoine d'Abbadie. XXI. mendean apaiz euskaldun bat dabil Abbadiek jarritako mugarren barruan, zeruak eta lurrak jorratzen, Etiopia ere munduko mapan agertu dadin; Anjel Olaran.

AMETS ARZALLUS

Zuen etxea nolakoa zen?

Gure etxea beti zabalik zegoen. Auzoan baziren haurrak, gaztetxoak, behar ekonomikoek bultzaturik Espainia hegoaldetik etorri behar izan zuten familietako semeak, eta gure etxean sartu-atera ibiltzen ziren. Gosaria edo zerbait izaten zuten. Eta orain ikusten dut haur horiek heldu bihurtu direla, eta bizitzan arrakasta izan dutela. Hernaniko Portu auzoa eredugarria da horretan, hain egoera sozial eta kultural ezberdinak armonia osoan nahasten dira, eta orain dela hirurogei urte marjinatua izan zitekeen jendea orain ia auzoko zentro bihurtu da. Oso pauso humano politak dira, eta beti gogoratuko dut pauso horien hasieran ni han egon nintzela.

Gaur egun ez da hori ohikoena, etorkinen etorreri gero eta gehiago "arazo" deitzen zaio... Zuk abiatzen ikusten dituzu, handik, Afrikatik. Zein ilusioekin ateratzen dira?

Nortasun agiria

Anjel Olaran 1938ko maiatzaren 18an jaio zen Hernanin. Sei anai-arrebako familian bosgarrena bera, haurra zela Hernaniko Portu auzora aldatu ziren gurasoak, eta han pasa zuen gaztaroa. Herriko Biteri ikastetxean egin zituen ikasketak, eta apaiz izan behar zuela erabakirik, Logroñon, Gapen eta Londresen ikasi zituen Filosofia eta Teologia. Hogeita hamahiru urterekin Afrikara joan zen misiolari, eta hogeitaz egin ditu Tanzanian lanean. Azken hamahiru urteak Etiopian daramatza.

Tira, nik ez dut ezagutzen Ekialdeko jendea, baina entzuten dut arazoak sortzen dituela, lapurreta istorioak-eta. Nik garbi dut hona datorrenak lan egin nahi duela. Baina jakina, lanerako baimenik ematen ez dien gizarte batekin egiten badute topo nolabait bizi beharko dute. Afrikako gazteria ezagutzen dut pixka bat, eta hona datorrena ez da handik ihesi datorren jendea. Aukeratutako jendea da, askotan familiako azkarrenak, eta sendiari laguntzeko ilusioak ekartzen ditu. Eta asko tristatzen nau hemen haiek banaka eta hain aurpegi serioarekin ikustekalean. Han ez da erraza mutiko beltz bat aurpegi serioarekin ikustea. Askoz ere alaiagoak dira, kanporakoiagoak, gizarteko zati azken batean. Eta nik uste hemen ere aukera bat ematen baldin bazaie, ikusten badute gizarteak onartzen dituela, jende horrek gizarte honi zer eskaini handia duela, elkartasun balore aldetik, alaitasunetik, asko jantziko lukete gure kalea. Etxean bezala sentituko balira guretzat festa bat litzateke haiek hemen gurekin izatea.

Zuek haurrak zinetenean noraino iristen zen zuen mundua?

Pentsa, inoiz edo behin bizikleta bat lortzen baldin bagenuen, paseotxoren bat egiten genuen, baina hori estra bat zen. Guretzat orduan bizikletako paseo bat egitea gaurko gazte batentzat oporretan Londresera joatea bezala izango zen. Gure bidaia Adarra mendira joatea zen, edo Onddira, edo Erniora. Eta handik etxera itzultzea. Baina gaurko gazteak nola bizi diren, eta gu nola bizi izan ginen aztertuz, nik nahiago dut gure gaztaroa. Guk ez genekien aspertzeak zer esan nahi zuen.

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

Etiopiako Wukro herrian Anjel Olaranek egiten duen lana irudikatu zuen Txomin Txueka argazkilariak 2005ean: goian, Olaran bere babespean dituen umezurtzekin; erdian, behartsu bat eskerrak ematen; behean, bertakoen etxera bisita.

Eta elizako bidea noiz ikasi zenuen?

Etxean elizkoiak ziren, eta eliza inguruan ibiltzen ginen, izeba bat ere moja genuen, baina ez dakit horrek hainbeste eragin zidan. Nik txikitatik garbi nuen misioetara joan nahi nuela. Orduan baziren bizpahiru urterako misioetara joaten ziren gazteak. Nik ere ideia hori nuen. Eta hemezortzi urterekin, gainera, izan nitzakeen zalantza laino guztiak argitu zizkidan zerbait gertatu zitzaidan. Egun batean Jainkoaren esperientzia pertsonal bat izan nuen. Ez dakit minutu erdikoa izan zen edo minutu batekoa, baina geroztik ez dut behar izan hori errepikatzerik. "Hortxe dago" esatea bezala izan zen. Eta esperientzia horrek oraindik orain balio dit.

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

Zergatik sartu zinen Aita Zurién taldean?

Nik hasieratik oso garbi nuen Afrikara joan nahi nuela, ez dakit zergatik, baina Afrika nuen buruan. Eta bane-kien Afrikarako bidea Aita Zurién hartzen dutela, Afrikako Misiolariak izena duen taldeak. Horregatixe sartu nintzen horiekin. Eta ez naiz damutzen. Berriz bidegurutze hori izango banu begi aurrean, berriz bide bera hartuko nuke. Jendeak esan dezake "bai hemen lan asko dago, hemen ere behar handia dago", baina nik ikusten dudana da hemen badela gaitasun humano eta ekonomiko aski, sobera ere, bertako arazoak konpontzeko, eta han, berriz, dena falta da.

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

Agurtzeko unea nola oroitzen duzu?

Amarekin gogoratzen naiz. Anai-arreba guziek beldurra genuen nola geldituko ote zen, kanpoan ikasten nuen, etxera itzultzen eta etxetik joaten nintzen bakoitzean gaixotu egiten baitzen. Eta beraz, urtebete hainbeste baldin bazen beretzat, ez genekien bost urteko agurrak zenbat eragingo zion. Baina denak harrituta utzi gintuen. Inoiz ez bezala, egun hartan aireportura lagundu zidan. Eta agurtu ginenean, argi eta garbi esan

zidan: "Agur, Anjel, nire lana hemen bukatu da. Senarra joan da, alaba Amerikara ezkondu da, eta orain hemen dago seme-alabekin, biloba horiek ere ezagutu ditut, eta zu orain Afrikara zoaz. Nire misioa hemen bukatu da, eta ez gara berriz ikusiko, hemendik zerura joango naiz". Oso garbi zeukan berak, eta seguru esan zidan, "hemendik zeruraino". Eta hain zuzen ere, Afrikara iritsi eta handik hiru astera edo jaso nuen etxeko lehenengo karta. Ama hil zela kontatzen zuen.

Beste aldean, lur hartu zenuenean, zer aurkitu zenuen?

Atea irekita. Oso jende abegitsua, harrera bero-koa, goxoa; atea zabaldu ziguten. Hori gogoan, irudikatzen dut zenbat sufritu behar duten hona *kainkoetan* etortzen direnek. Eraitsita geldituko dira, iritsi eta poliziekin eta zakurrekin egiten dute topo, horma batekin. Guri atea zabaldu ziguten.

Beti eta nonahi hala egin izan zaie europarrei...

Bai, hori hala da. Ez dago historiari begiratu besterik. Ipar Amerika europarrez betea dago, Hego Amerika berdin, Australiako partera ingelesak joaten ziren... Guk kontinente guziak izan ditugu zabalik, eta mundu osora paperik gabe sartu gara. Baina haiek etorri nahi izan dutenean horma bat jarri diegu. Eta etorri nahi ez zutenean, behartu egin genituen, hil, etor zitezen, esklabo. Esklabotzarengatik Afrikak zuen potentzial humano onena, edo indartsuena behintzat, Amerikara eta Europara ekarri zen. Ez zutenean etorri nahi, hil egin genituen, eta orain, etorri nahi dutenean, hil egiten ditugu. Aldiz, Afrikako kapitalak ate guztiak zabalik ditu, Hego Amerikakoak berdin, milioiak eta milioiak ate zabalik hartzen dira. Eta horiek dira hemengo ekonomia zutik mantentzen dutenak.

Frantzia deskolonizazioa oso modu onean eta lagunkoian egiten ari dela saltzen da...

Gezurra dena. Ez Frantzia, ez Ingalaterra... Lehengaiaren prezioak Bostonen eta Londresen jartzen dira, eta guztiak Europaren aldekoak dira, petrolioarena salbu. Pentsa, 1999an, Tanzaniako hirurogei kilo kaferen truke 67 euro ordaintzen zituen nazioarteko komertzioak, gaur egun 15 euro ordaintzen dira. Europako herri guztiak armak saltzen ari dira Afrikan. Eta Europak laguntza kontzeptuetan euro bat ematen duen oro hirugarren mundua zazpi euro ari da itzultzen kredituetan eta interesetan. Beraz, ez Frantzia, ez inor, ez da laguntzen ari. Sistema ekonomiko kriminal hau Europaren alde jarria dago. Eta pentsa zenbat den kriminal, egunero ehun mila pertsona hiltzen dira gosez, eta haie-tatik hogeita hamar mila haurrak dira. Egunero hogeita hamar dorre biki eraitsiko balira bezala da. Eta sistema honek duen okerre-na da, jada,

Zortzi hizkuntzaren jabe

"Euskara, gaztelera, frantsesa, ingelesa, italiara, swailia, tigrina eta Afrikako hango beste hizkuntza bat hitz egiten ditut. Horiek beharrezkoak dira. Gorputzaren mintzairarekin asko esan zenezake, baina beste asko ez. Eta haiek ikusten dutenean zu indar bat egiten ari zarela beraien hizkuntza ikasteko, izugarri preziatzen dute. Irribarreak beste kalitate bat du orduan".

ez dutela politikoe-k kontrolatzen kapitala, kapitala bera da politikoa-k kontrolatzen dituen-a.

Etiopian IHESa oso zabaldua dago. Enpresa farmazeutikoe-k ere ez dute bihotzik?

Pentsatzen duzunean enpresa farmazeutikoe-k bizitzaren alde jokatu beharko luketela... Horiek ere diruaren alde bakarrik jokatzen dute, gogor behar bada gogor, eta gordin behar bada gordin. "Norbaitek hil behar baldin badu, hil dadila, guk dirua nahi dugu". Hori argi eta garbi ikusi da Indiako antiretrobiralekin. Patentea daukan enpresak antiretrobiralak produzitzen segitzea debekatu die indiarrei, edo dirua ordain dezatela. Eta kasu honetan itsusiena eta kriminalena da enpresa farmazeutikoe-k hori eskatzen baldin badute, gobernue-k zergatik ez duten diru alde hori ordaintzen herritarrengana erremedioak irits daitezten. Hori ez litzateke armetan xahutzen duten dirutzaren milaren batera ere iritsiko. Baina ez dirudi horren alde daudenik. Eta indiarrek ez baldin badituzte antiretrobiral hauek produzitzen Etiopian jendea hilko da oraindik ere, hurrek umezurtz hazi beharko dute, baina horrek ez dio inori lorik kenduko.

Eta jendea hain sarri eta ugari hiltzen denean, apaiz batek, zein esplikazio ematen die herritarrei?

Apaizak garbi hitz egin behar du. Haur bat hiltzen denean, astebetean dolu handia egoten da, baina gero jendea "tira, berri on bat da, Jainkoak eraman du" esan eta lasaitzen da. Lur ematean bertan, maiz esaten diet, "ikus dezagun. Haur hori Jainkoak eraman du benetan?" "Bai" beraiek. "Begara -nik-, haur hori jaio zen ezkerro gaixorik egon da, malaria zeukan, eta ez dute eraman ospitalera. Horrez gain gaizki elikatua zegoen. Agian gurasoe-k garagardoa edateko dirua zuten, baina haurra zaintzeko ez. Azkenean, haur hori hil egin da. Zer gertatu da, Jainkoak eraman du edo guk hil dugu?" "Ah", gelditzen dira orduan. "Bai, -segitzen dut- zeren eta bere auzoko haurra, hobeto elikatua dagoena, hobeto zaindua, hori ez da hil, eta haur honen gaixotasun bera zuen. Beraz, zergatik nahi izan du Jainkoak haur hau eraman eta ez bestea? Ez al gara gu izan haur honen bizitza baldintzatu dugunak, hainbestearino non guk akabatu dugun?". Eta orduan barruak buelta ematen die. Horixe da nik nahi dudana. Eta horixe da egiten duguna, erlijioa bizitzara eramatea, kalera, eta ez tenplura askok uste duten bezala. Fedea kalean bizi ez bada, edo etxean, elizan ez dugu eukaristia ospatzerik, absurdua litzateke, ia sakrilegio bat.

Eta azalpen hori eman ezkerro, nola gaingiditen du hango kristau batek heriotza hurbilak eta sarriak sor diezaiokeen karga astuna?

Han heriotzarekin arazorik ez dago. Heriotza arazo, hemen bihurtu dugu. Hai-entzat heriotza

pauso bat baino ez da, besterik gabe. Eta ez zerura joan eta sufritzeari uzteko pauso bat, ez, ez. Erlijioa ez da "hemen sufrituko dugu, baina lasai, gero zeruan gozatuko dugu". Ez, erlijioa bizitzen laguntzeko bide bat da. Eta haientzat bizitza esku artean daukatena da, alde horretatik guk baino askoz ere gehiago gozatzen dute. Heriotza onartua daukate, bai pertsonalki eta bai kulturalki. IHESdunak kezkatzen dituen ez da beraien heriotza, baizik eta beren semeak zeinek geldituko diren, hiltzea ez da arazo. Eta hogeita hamar, berrogei urteko jendeaz ari natzaizu hizketan, ez hemen bezala laurogeikoz. Heriotza ez da lehen munduko munstroa baino. Hemen, laurogeita hamar urte dituen pertsonari ere, hiltzen ari denari, badirudi ezin diotzula egia esan, esan behar diozu "zein ongi zauden, zein polit, bihar zinera joango gara". Mesedez, hori absurdua da, zu hiltzeko jaioa zara. Hemen, heriotzari diogun beldurragatik, hil baino lehenagotik ere hilda gaude.

Zuk zeuk nola bizi duzu zure heriotza?

Ni seguru nago nire bizitzako egunik zoriontsuena hilko naizen eguna izango dela.

Zenbat eta gehiago eman orduan eta beteago sentitzen da norbera?

Inongo dudarik gabe. Zuretzat gordetzen duzun mugatu egiten zaitu, lehortu, eta azkenean ito. Emate horretan, aldiz, asko jasotzen duzu. Hasteko, beste pertsona jasotzeko prest dagoen unetik, ematen ari zaizu, harrera egitea emateko modu bat da. Begirada, aurpegiko keinuak, elkar truke bat da hori, nolabait gaztetu egiten zaituena, eta indarra ematen dizuna. Beraz, zenbat eta gehiago eman, orduan eta gehiago duzu zuk ere. Ez eman duzunagatik, baizik eta ematen duzunean sortzen ari zarela.

Zuek Etiopian sortu eta landu duzuen proiektua azal ezazu.

Gu hara laborantza eta komertzio eskola bat zabaltzera joan ginen, jendeak gotzainari egindako eskaera bati erantzunez. Iritsi ginenean lurlean zuhaitz bat baino ez zegoen, orain hogeita hamar mila dauzkagu. 1993 urte bukaeran hasi ginen eskola eraikitzen, eta 1995ean eman genituen lehen eskolak. Orain metala, elektrizitatea, larru lanketa, eta beste zenbait espezialitate ditugu, eta eskolak prestigio handi samarra du, baita maila nazionalen ere. Baina ez da eskola bakarrik, eskolatik abiatuta proiektu asko eta ezberdinak garatu ditugu. Adibidez, herriko materia organikoa birziklatzen ari gara. Gobernuaren ospitaleetan ere laguntzen dugu; tuberkulosia dutenentzat berrogeita zortzi ohe dituen pabilioi bat eraiki dugu, esaterako. Bestetik, hiru mila umezurtz zaintzen ditugu, eta hirurehun bat IHESduni laguntzen diegu. 0 eta 5 urte bitarteko zazpiehun haurri ematen diegu jaten eguneroko Jangela Solida-

Ametza bizitzea

"Ikustea jendea nire aurrean dagoela, jendeak babesten nauela, jendeak maite nauela, nirekin dagoela, ametsaren barruan bizitzea bezalako zerbait da niretzat. Eta nik nahi dudana da amets hori ahal bezainbat luzatzea, ahal bezainbat gauzatzea".

rioari esker. Uren proiektu bat lantzen ari gara euskal gobernuarekin, eta beste proiektu bat bideratuko dugu laster Lleidako lagun batzuekin. Beraz, adar asko dira, baina denaren enborra laborantza eskola da, hortik abiatu zen Etiopiako gure proiektua.

GKE askok laguntzen dizue. GKEei askotan leporatzen zaie sistema kriminal honen eskuak garbitzeko bide bat ez ote diren...

Hori bi ahoko labana da. Azken batean GKEena hirugarren mundura doan diru bat da, funtsean, handik atera zena hasieran. Ez zuela atera behar? Bertan funtzionatu behar zuela? Horretan ados, baina ni kezkatzen nauena da zergatik ez dugun GKEekin dugun bezain irizpide garbia hemengo beste multinazionalen erosten ari garenean. Multinazional hauek ere hirugarren mundua esplotatzen ari dira, beraz gasolina botatzera goazen bakoitzean, edo Adidasez jantzen garenean, Nikez, berdin jokatu beharko genuke. Edo zergatik ez dugu hain irizpide garbia mugikorrek? Mugikorrek koltana behar dute, eta koltana Kongotik ateratzen dute. Huskeria bat ordaintzen da horren truke. Zergatik ez ditugu GKEak bezain itxi kritikatzeko?

Eliza ere bada munduko instituziorik aberatsenetako bat...

Bai, eta pena da. Nik uste dut elizak dotrina sozial ona duela, baina dotrina hutsean gelditzen da, bulegoko edo liburategiko dotrina izango balitz bezala. Ez da bizitzan sustraitua dagoen dotrina bat, kaleko dotrina bat, eta beraz eliza ez da gosea duenaren gainean iristen. Jesusek behin bakarrik hitz egin zuen pobreziaz kontzeptu abstraktu bezala, beste berrogeita hamar aldietan kaleko pobreaz jardun zuen. Elizak aldiz, biblioteketan, seminario katolikoetan, kilometroka liburu ditu pobrezia espiritualari buruz, baina zentimetro gutxi batzuk pobreaki berari buruz, eta Jesusi pobrea bera interesatzen zitzaion.

Abortuaren kontra egiten segitu behar du elizak?

Niretzat pena da eliza bizitza eskubidea defendatzen egotea. Defendatu lezake, eta antisorgailuen aurka ere egon liteke, baina niri gogorra egiten zaidana da, elizak esaten badie gurasoei ez dutela preserbatiborik erabili behar, gero zergatik ez den haurraz ardurtzen. Eta ez haurraz bakarrik, zer gertatzen da haurdun dagoen amarekin? Milioika ama haurdun daude ez dutenak aski elikadura beren buruarentzat ere, zer gertatuko da beraz haurra jaiotzen denean? Jaiotzen direnetik kalean bizi dira haur asko, eta elizak, bizitza eskubidea defendatzen duenean, sozialki kalea zikintzen duten haur horiek iraindu egiten ditu. Niri oso ardura falta larria iruditzen zait hori. Bizitza eskubidea defendatzen baldin baduzu kontse-

AZKEN HITZA

"JAINKOA MAITASUNA DA"

"Eskumuturrekoa Hondurasko neska batek eman zidan, paperik gabe dabil emakume gaitasuna. Nik uste dut Jainkoa maitasuna dela, eta ez hemengo arazoak konpontzen dizkigulako, baizik eta guk gure baitatik eman behar dugula erakusten digulako. Gure baitan bukatzen ez den meategi bat dago, eta mundu honetako ezerk ezin du gure gaitasun hori berdindu. Eta gaitasun hori, zure armonia indarra, zure edertasuna, laguntasuna, justizia, maitasuna, bake gaitasuna da. Nik uste dut gure gaitasun hori guztia, egun batean, Jainkoarenarekin osatzera iritsiko garela. Materialki ez dut uste infinituak garenik, baina gaitasun aldetik bai. Horrek ez du esan nahi nire gorputzaz gozatzeko ez dudarik, nik disfrutatzen dut bizia, eta disfrutatzen dut nire gorputza, gorputzak ez nau mugatzen, alderantziz, berak laguntzen dit garatzen, baina iruditzen zait badela beste gaitasun bat ere, eta hori beste aldean Jainkoaren indarrera bilduko dela".

DANI BLANCO

kuente izan behar duzu bere azken ondorioetarako. Eta seigarren manamendua ere, ez oheratzea beste emakume edo gizon batekin, orain badirudi, hori libre dela baldin eta preserbatiborik gabe egiten baduzu. Bekatua ez dago beraz, egiten duzun horretan, baizik eta nola egiten duzun. Uste dut baloreen nahaspila bat dela.

Gaztetako lehen Jainkoaren esperientzia hartatik hona, Jainkoaren irudia asko aldatu zaizu?

Aldatu zait. Orain ikusten dudanez, Jainkoa airea bezala da, arnasten den zerbait. Nik ia-ia esango nuke Etiopian ateok ere sinesten dutela Jainkoarengan, alegia bizitza bera dela Jainkoz bete dagoena, eta Jainkoa bizitza bera dela. Beraz badago beste dimentsio hori, alegia, Jainkoa ez dagoela elizan bakarrik, Jainkoa ez dagoela zeruan bakarrik, edo ez dagoela zure barruan, Jainkoa lurrean dago, eta kalean, haizea bezain bizikor. Zentzu horretan, orain askoz ere sinpleagoa da Jainkoarekiko dudaren esperientzia, askoz ere humanoagoa. Ez ditut hainbeste eliza behar, nekez deskubri baitzenezake Jainkoa elizan. Jainkoaren esperientzia irribarre bat bezain espontaneo da.

Baina irribarre artetik oso gauza gogorrak ikusi eta entzungo zenituen. Negar egitera iristen zara?

Bai. Batzuetan bai, oraindik egiten dut negar. Askotan ez, batzuetan. Izan ere, ikusiaren ikusiz, ohitu ez, baina begia gogortu egiten zaizu.

Noiz? Zer ikusita ateratzen zaizu negarra?

Umezurtzak ikustean, edo neskatoak, prostituitu beharrean izaten direnak ikasi ahal izateko. Lehen mailako hezkuntza herrixketan ematen dugu, baina bigarren maila egitera Wukrora etorri behar dute. Eta agian hogeik kilometro daude beren etxeetatik Wukrora, eta ez dute nola etorri. Beraz, neska horietako askok, estudiatu ahal izateko prostituitu egin behar izaten du, eta iruditzen zait niri, neurri batean duintasuna ematen dien prostituzio bat dela. Estudiatu ahal izateko hortik pasa behar dute, baina parentesi bat bezala da. Lehenik umiliatu behar dute gero beraien bizitza aldatu ahal izan dezaten.

Eta haiek zer esaten dute zu negarrez ikusita?

Ez zara beraien aurrean hasten negarrez, baina haiek ohartzen dira minak hartzen zaituela. Eta harrigarriena da, haiek ez dituela hartzen saminak. Eta minean, haiek laguntzen dizute, "aterako gara aurrera, lasai", animatzen zaituzte. ■

Japoniako aldizkari bat eskutan etorri zaizkigu Pello Joxe Aranburu (Alkiza, 1936) eta Luis Mari Intza (Oñati, 1934), argitaratu berri duten *Norteko trenbidearen eraikuntza. Ebaluaketa eta ondorioak Gipuzkoan* liburuari buruz hitz egiteko asmotan. Ez dira katedradun adituak, baina ondo ezagutzen dituzte artxibo eta ordenadore kontu guztiak. Jubilatu ostean, denbora trenarekin batera nola pasatzen den ikusi beharrean, errailak jartzeari ekin eta trenbide baten historia trazatu dute. “Zer dakar ba Japoniako aldizkari horrek?” –galdetu diegu–. Irribarre egin diote elkarri, hasi dira hizketan, eta oharkabean artxiboen mundura bi lagunek egindako bidaia baten berri eman digute.

URKO APAOLAZA
Argazkiak: Dani Blanco

Norteko trenbidetik bi errailen gainean

HIRU JAPONIAR hurbildu ziren Alkizako baserri batera, bi kazetariak ziren, bestea Madrilgo taxilaria –eta itzultzailea, halabeharrez–. Urruzola baserriko bizitza bitxia iruditut zitzaien nonbait, *Yes* aldizkarian jartzeko perla bat, eta han aritu zen Pello Joxe Aranburu, baserriko semea, japoniarren jakinmina ase nahian. Hamasei urte geroago Pello Joxek Japoniako aldizkari hura ekarri du gureru: *Zerutik burbil dagoen herri-xka batean...* dio artikulua japonieraz. Bisita exotiko haren ondoren sortu zitzaion Pello Joxeri Alkizako zerua ikertzeko gogoia, eta lehen publikazioa bere sortetxeari buruz egin zuen, Urruzola baserriari buruz.

Orain, dimentsio ezberdina duen lana kaleratu du Luis Mari Intza oñatiarrarekin batera. Bien artean Norteko trenbidearen historia azaldu digute, *Norteko trenbidearen eraikuntza. Ebaluaketa eta ondorioak Gipuzkoan* liburuan –aste honetan aurkeztu dute Tolosan–. Lana bi zatitan dago banatua eta aurrean Irundik Beasain arteko trenbide zatiaren historia jasotzen duena kaleratu dute. Otzaurteko tunelaren eraikuntza bigarren alerako utzi dute: “Frantsesek esaten ditek *Aizkorriko deserta*; noski, orduan ez zegoen ez herri eta ez ezer! Baina hala ere milaka lagun joan hituan obra horretara”, dio Pello Joxek. Piamontetik etorritako italiarrak aritu ziren Otzaurteko

Norteko konpainiaren tren bat, elektrizitate eta baporearen bidez mugitua.

tunelean. Langile horiek, Alpeetako tontorretan baleude bezala, trikitiaren musikaz Aizkorriko magalak busti zituzten eta zulo handi bat ez ezik, soinu-tresna eder horren teknika utzi ziguten betirako.

Trenaren txistua entzun zuenekoak

Trenbidearen historia ikertzeko ideia nondik sortu zitzairen galdetu diogu bikoteari eta Oñatiraino eraman gaituzte, Protokoloen artxiboraino. Pello Joxek denbora luze arakatu ditu bertako zirrikitu guztiak eta abileziak bereizten ditu dokumentu bitxiak. Konturatu zen Mutiloan notarioa zegoela 1860an, baina ordurako herri txikitik notariarik ez zen izaten normalean: "Hemen bazegok zer-bait -pentsatu zuen alkizarrak-, paper sorta bakarra huan, hasi ninduan leitzen eta non aurkitu nian Norteko ferrokarrilaren inguruko gauza pilo bat. Trenaren txistua entzun eta...". Eta trenbidearen ibilari jarraitu zion liburua kaleratu arte.

Norteko trenbidea 1858an hasi ziren eraikitzen eta hortik urte batzuetara amaitu zuten Beasain arteko zatia, 1863an. Gehienbat Frantziako enpresariak diruarekin eraiki bazen ere, Gipuzkoako udalerriek erreal mordoska bat jarri zuten: "Jendeak erabat babestu zian trenbidea eta udalek diru asko jarri zitean, horiek uste zitean inbertsio on bat egiten ari zitala", azaldu digu Pello Joxek. Hala ere

"Santa Kruz apaizak Beasaingo estazioa txikitu zuan, baina karlistak ez zeudean trenaren kontra, estrategia izan zuan, gerrako kontuak".

Pello Joxe Aranburu

kontrakorik ere bazegoen, Tolosaldeko baserritarrak, adibidez. Baserritar gehienak maizterrak ziren eta lur hoberenak kendu zizkieten; desjabetze basati haren frogak badaude: bateko denuntziak, besteko erresistentziak trenbidearen obrak saboteatuz... Ezaguna da Santa Kruz apaizaren jarraitzaileek Beasaingo tren geltokia erre zutela, Bigarren Gerra Karlistan. Baina hura ez zen izan trenbidearen kontrako ekintza, gerra estrategia soilak baizik. Liburuaren egileen ustez karlistak eta apaizak ez ziren trenaren kontra azaldu, alderantziz, apaizek trena babestu zuten Tolosan egindako bilera batean eta dirua bildu zuten honen alde.

Izara-plano erraldoiak ikusgai

Liburuarekin batera DVDa kaleratu dute egileek, garai hartako trenbidearen planoekin. Luis Mari Intzak hartu du planoak editatzeko ardura eta berak azaldu digu nolako materia-

Jubilatutakoan, artxiboak ikertzeko denbora gehiago

Luis Mari Intzak jubilazioa helmuga baino, irteera edo abiapuntu du, orain arte egin izan ezin dituen gauza mordoa egiteko aukera bat. Eta ez da horrela pentsatzen duen bakarra, asko dira jubilatutakoan beren arbasoei buruzko ikerketak egitera animatzen direnak, artxibo historikoetan bizitzan lehenengo aldiz orduan sartzen direnak.

Horien berri jakiteko Gipuzkoako Artxibo Orokorra jo dugu eta Ana Otegi teknikariak azaldu dizkigu azaldu beharrekoak. Bere esanetan, asko dira ikerketetan adituak izan gabe, artxibora hurbiltzen diren herritarrak, dela familiaren genealogia egiteko, dela baserriaren sorrerari buruzko datuak jakiteko. Bere ustez, ikerketak egin eta dokumentuak interpretatzen ikasteko prozesuak ez du zerikusirik adinarekin edo jubilazioarekin; "hori hemen ibiltzen garen guztiok pasatzen dugun pro-

zesua da", dio. Baina ikerketa batek denbora behar izaten du eta hori da prezeski herritarrek ez dutena, horregatik, ohikoa izaten da "jubilatzen naizenean etorriko naiz ikertzera" bezalako esaldiak entzutea, teknikariak dioenez.

Genealogia ikertzen ikasteko liburua

Egia esan, askorentzat zaila egiten da XVII. mendeko dokumentuak interpretatzea. Beste askok ez dakite nondik bilatzen hasi ere. Zailtasun horiek ikusita, duela urte batzuk ikastaro bat antolatu zuten Koldo Mitxelena Kulturunean, Donostian, ikerketa genealogikoak nola egin irakasteko. Ikastaroak arrakasta handia izan zuen eta gidaliburu praktikoa bat kaleratu zuten bertatik ateratako ondorioekin. Gidaliburua Borja Aguinagaldek egina da eta www.gipuzkoakultura.net/euskera/tolosa helbidean deskargatu daiteke.

Luis Mari Intza (ezkerrean) eta Pello Joxe Aranburu (eskuinean).

la jarri duten ikusgai: “Hasieran gure asmoa zuan metro inguruko planoak jartzea, baina asko zituan, Tolosan bakarrik hamabi plano! Mapa zaharrak dira, izara-planoa deitzen zaiona eta digitalizatu egin behar izan dizkiagu”. Izara horietan Beasaindik Irunera bitartean zeuden etxe guztien izenak azaltzen dira eta horrek balio handia ematen dio argitaratu duten materialari.

Bi erraileko trenbide bakarra eraiki zuten lehenik, eta XIX. mende bukaeran beste bi errail erantsi zizkieten –trenbide bat norabide bakoitzean–. Izan ere, Norteko trenbide-tik tren gutxi pasatzen zen hasiera haietan, egunean bakarra akaso. Artxiboetan ohar ugari aurkitu dituzte gure bi historialariek, jendeari trenbidetik ez ibiltzeko aholkatuz, arriskutsua zelako. Baina, nola ez ziren bide zuzen eta eroso horretatik ibiliko? Baserritarren begietatik ikusita, egunean behin erabiltzen ziren burdin haiei probetxuren bat atera beharra zegoen.

Artxiboak eta photoshopa: jubilazioa ez da helmuga, irteera baizik.

“Gauza pilo bat bildu dituzue lan honetan. Artxiboko lana, lan nekeza izango da, ezta?” galdetu diegu ustekabeen, eta Pello Joxe hasi zaigu hizketan: “Ni Alcala de Henaresen izan ninduan, han zegok Espainia guztiko administrazio publikoko artxiboa, eta karpeta harekin topo egin nianean –trenbidearen izara-planoak gordetzen zituen karpeta–, ez ninduan builaka hasi baina... Bertakoari esan nionan, ‘etorriko nauk berriro’. Hiru bat aldiz egon nauk geroztik Alcalan”. Nekeza baina pozgarria beraz, pazientziak saria izaten duenean behintzat.

Joxemartin Apalategi

Joxemartin Apalategirekin harreman onak zituzten bi egileek eta zenbait ikerlan elkarrekin egiteko ere bildu izan ziren: “Behin Arantzazun izan gintuan hirurok, frailetan lotan eta hango artxiboa ikusten” dio Luis Mari Intzak. Antropologo ataundarrak lan itzela egin zuen euskal kultura eta jakintza arloan.

ren zaletu zen horietara. “Artista bat dek!” dio Pello Joxek aldameneko lagunari begira.

Pello Joxeren kasuan, Goierriko Euskal Eskolan aritu izan zen euskara irakaskuntza munduan: “Han nengoala, euskaltegiko lagun talde bat elkartzen hasi gintuan eta ikusi genian Tolosan, Oñatin edo Asteasun zein altxor zegoan artxiboetan”. Hain zuzen, Lazkaoko Gerriko Sariketaren bidez Juan Ignazio Iztueta eta Klaudio Otaegi bezalako pertsonaien bizitza ikertu zuen talde horrek: “Asteasuko Agirre idazlearen bizitza aztertu gabe zegoan, famosoa, uste diat Villasantek esaten ziala, XX. mendeko euskal idazlerik oparoena, herrikoiena. Baina bere bizitzaz... Asteasukoa zuala eta kitto! Orduan, hainbeste gauza ikusi nizkian Asteasuko artxiboan...” Dokumentu zaharren harra barruan sentitu zuen alkizarrak nonbait eta artxiboen munduan lehenengo pausoak eman eta gero, bakarkako lanari ekin zion. Orduz geroztik hamaika lan argitaratu ditu, gehienak historiarekin zerikusia dutenak.

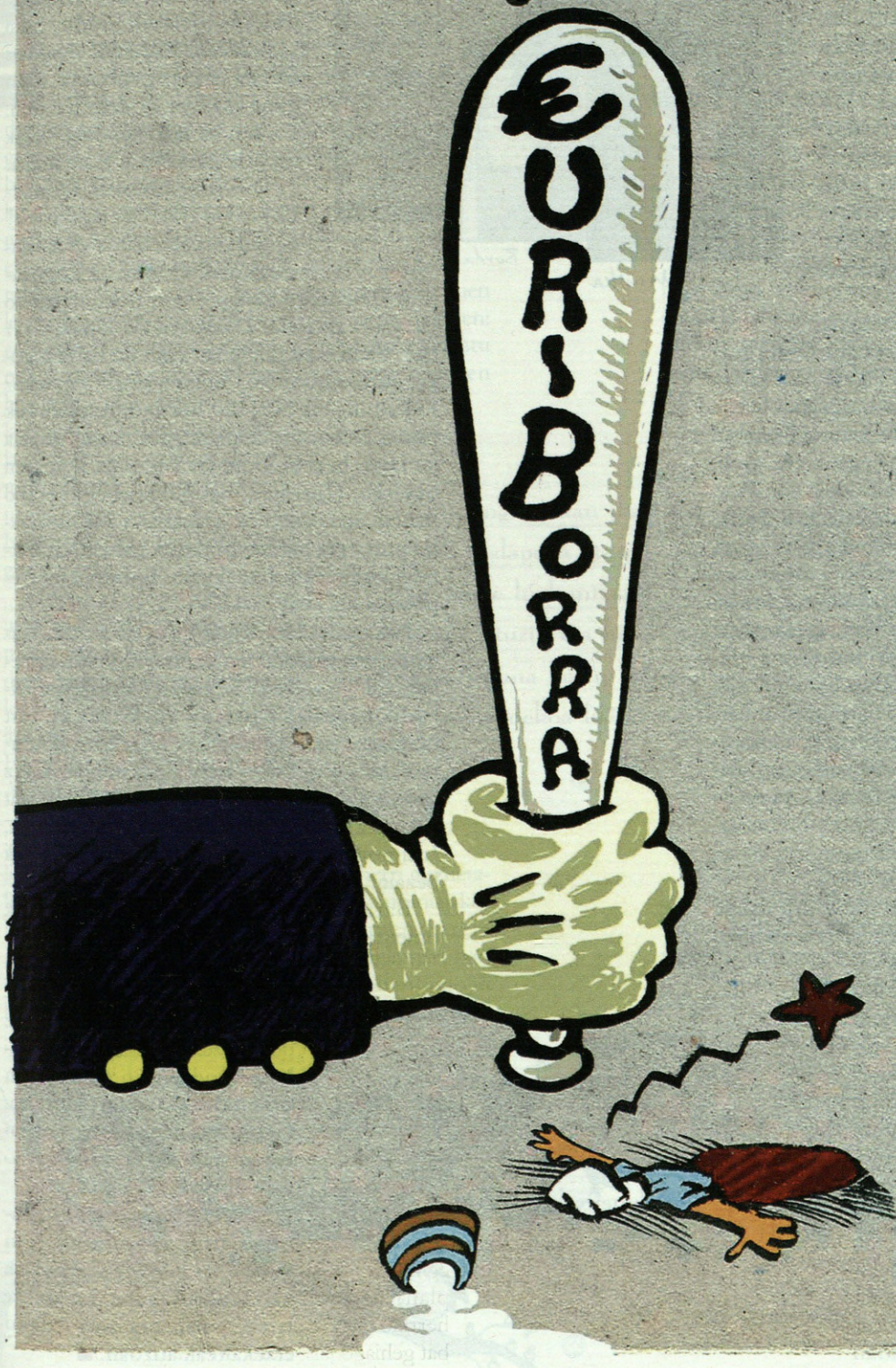
Norbere editore

Norteko trenbideari buruzko liburua egileek berek editatu dute, “inor azaltzen ez zaigulako!”, diote biek ozen, “publikatzeko laguntza bila, hor ibiltzen gaituk gaizki...”. Baina egingdako lana borondatezkoa da, ez dute sekula ezer kobratu eta liburua salgai jartzeko asmorik ez dute gainera, lagun artean banatzeko besterik ez.

Salgai jarri edo ez, borondatezkoa edo pagozkoa, akademikoa edo amateurra... lana egina dago. Trenbide hari buruzko datuak eta planoak jasota daude liburu batean eta gure herriko garraibideen historia ezagutzeko habe bat gehiago jarri dute, bi errailen artean. ■

Arisko Urmeneta

Ipuinetako esneketariak ez zuen
xehetasun bat gogoan hartu...

Oinordekoa

Hauxe idazten ari naizela berrogeita hamar urte bete dira gizon bat, Madrilen, kalera atera zela iluntzean eta telegrafo bulegora joan zela telegrama bat ipintzera. Hiru hitz jarri zituen gizon horrek telegrama hartan. Hiru hitz euskaraz: "Gaur il da". Gizon hori Julio Caro Baroja zen, eta telegrama Mexikora bidali zion anaia Piori. Zendutakoa, Pio Baroja osaba eta idazle handia zen.

Urte biribila izan da aurtengoa, heriotzaren 50. urteurrena, eta urte biribil guztiek bezala, zalantza uzten digute gure gizon edo emakume handiez zifra biribiletan baizik ez gogoratzea ona ote den, baina, hasieran ibili ziren gorabehera itsusiengatik ere, garbi dagoena da aurtun portatu zaizkiola don Piori bere herriko erakunde ofizial gehienak (Nafarroakoak aparte utzita, beti bezala). Gaur gero, bi eleberri gehiago egongo dira euskaratuta —*Zalakain abenturazalea* eta *Jakintzaren arbola*— Eusko Jaurlaritzaren egitasmo bati esker, eta Donostiako Udalak idazleari buruzko jardunaldiak antolatu eta liburutxo bat egin dio, euskaraz hau ere, argitaletxe batekin elkar hartuta. Gainera, bereziki da eskertzekoa liburutxoaren kontua, izan ere Donostiari buruz idatzi zituenak jaso baitituzte bertan, eta ez da batere ohikoa, Barojak Gipuzkoako hiriburuari buruz idatzi zituenak garraztasun handikoak direla kontuan hartuta.

Lotsa pixka bat ematen dit kontu hauek hemen aipatzeak, parte naizelako bi ekitaldi horietan, baina Barojaren oinordekoak tirada handiko egunkari batean egin dituen adierazpenak irakurrita, ezin eutsi izan diot neure buruari gauzatxo batzuk esan gabe.

Dio oinordekoak nazkatuta dagoela Pio Barojaren gaineko topikoez; garrantzitsua, haren obra dela; aski dela haren txapelaz hitz egiteaz; idazle bat zenez, haren lanegina mintzatu behar garena. Ados nago erabat. Baina hori esan eta gero, azken boladan

DANI BLANCO

Inazio Mujika

Borda

Errro

Barojaz luze idatzi duten bizpahiru idazleren kontra dihardu oinordekoak modu itsusi samarrean. Badirudi zenduari buruz hagiografiarik egin gabe idaztea ez dela lizentzi. Ez zen ba hori zenduak berak askorik praktikatu zuen araua.

Dio oinordekoak Donostiako Udalak "gauzatxoak" egin dituela, baina ezer funtsezkorik ez Baroja gogoratze

tzeko, benetan zerbait egin duena Irungo Udala izan dela. Donostiako Udalak zer egin duen esan dugu; zer egin du ba Irungoak, gure oinordekoa horren pozik egoteko? Eskultura bat jarri dio herriko pasealekurik printzipalenean, txapelik gabe, baina kapela jantzita, beroki lodia eta bufanda lepoaren bueltan. Hori bai, inaugurazio egunerako hantxe zen oinordekoa aureskua dantzatzeko prest, eta batere topikorik gabeko diskurtsoa botatzeko. Badakizue, Bidasoako errepublika eta abar...

Nik ez dut ezer Irungo Udalak aurrera eraman duen ekitaldiaren kontra. Eskultura atsegina egingo zait edo ez, baina Barojaren antzirudia pasealeku batean aurkitzea ez zait bereziki desatsegina egiten. Hala ere, "liburutxo" bat, niri, txikia izanagatik ere, euskaraz egonagatik ere, interesgarriagoa irudituko zait beti, eta batez ere, egokiagoa, propioagoa. Intimoagoa: "Gaur il da" euskaraz idaztea bezain.

Batzuetan ematen du idazle zenduak omentzen direnean, oinordekoak ere omendu

behar direla. Eta oinordeko batzuek merezi dute, beste batzuek ez. Oinordekoa ez delako zendua, nahiz oinordekoak zendua izan nahi lukeen omenaldia badago tarteko. Gertatzen dena da oinordeko batzuk erabat etxekalte gertatzen direla batzuetan.

Nik ere Bidasoako errepublika independentea egin nahi dut aldarri. Apaizik gabe, eulirik gabe, karabinerorik gabe eta oinordeko etxekalteak auzoan. ■

Nik ere Bidasoako errepublika
independentea egin nahi dut aldarri.

Apaizik gabe, eulirik gabe,

karabinerorik gabe eta

oinordeko etxekalteak

auzoan

Paula Kasares

EUSKARA TEKNIKARIA ETA UNIBERTSITATE IRAKASLEA

Hizkuntzetan ere handinahia

Beti harritu egin nau hizkuntza nagusien handinahikeriak, megalomania horrek. Izan ere, soziolinguistika ikasle autodidaktaren bideari ekin niolarik, irakurri nuen lehen gauzetako bat izan zen munduan dauden sei mila inguru hizkuntzetatik gehien-gehienak hitzun oso gutxiakoak direla, hamar mila baino gutxiagokoak; eta aldiz, arrunt hizkuntza komunitate gutxi baino ez, botere sozio-ekonomiko eta militarraigatik, bere tipitasunetik hazi eta neurritz kanpo handitu dela, gehienetan bertze komunitateen bizkar. Soziolinguistikan izan nuen lehen ikasgaia hizkuntzen pertzepzioarena izan zen: *gutxiengoaren hizkuntza* izendapena espresuki asmatu omen zuten hizkuntza handinahi gutxi batzuen hipertrofia glotofagikoa –horrela erranda, hizkuntzen patologia larria bailitzan– ezkutatu eta gainontzekook, geure tipitasunean, geure burua ez normal, bazterreko eta ez bideragarri gisa ikusteko.

Horretara joan zait gogoari urriaren azken egunotan gaztelaniaren hitzunak ia 500 milioi direla prentsan ikasita. Berri txalogarria San Millan de la Cogollan ospatu berri den Hizkuntza Espainiarraren Nazioarteko I. Aktan eman dute. Gaztelania –euskararen alboan– lehen aldiz idatzita aurkitu zuten leku sinboliko horretara bildu dira espainolezko herri guztietako adituak espainiera kultura balio eta ekonomia aktibo gisa aztertzeke. Konturatu izanen zarete honezkero, inork ez diola erraten gaztelaniari beti erran izan diogun eta Espainiako Konstituzioan berean jasotzen den moduan. Hori ere ikasgaia izan nuen soziolinguistikan, semanti-

MIKEL SANZ

koki glotonimoek euren garrantzia dutela eta, kasu honetan, ez dela nahikeria formal hutsa *gaztelania* ordez instituzionalki *espainiera* hiperonimoa bultzatu izana.

Biltzar horretako adituek jakinarazi dutenez, espainiera munduan hitzun gehien dituen laugarren hizkuntza da, txinera, induera eta ingelesaren ondotik, baina aurreneko biak euren estatuetan –Txinan eta Indian– baino ez dira mintzatzen. Adituek egindako azken zehaztasun hori interesgarria da, munduan gehien mintzatzen diren hizkuntzen artean nolabaiteko bi maila daudela adierazi eta gaztelaniaren benetako *arerioa* –erran dezagun *lebiakide*– zein den agerian uzten baitu. Txinera eta induera kuantitatiboki hizkuntzarik

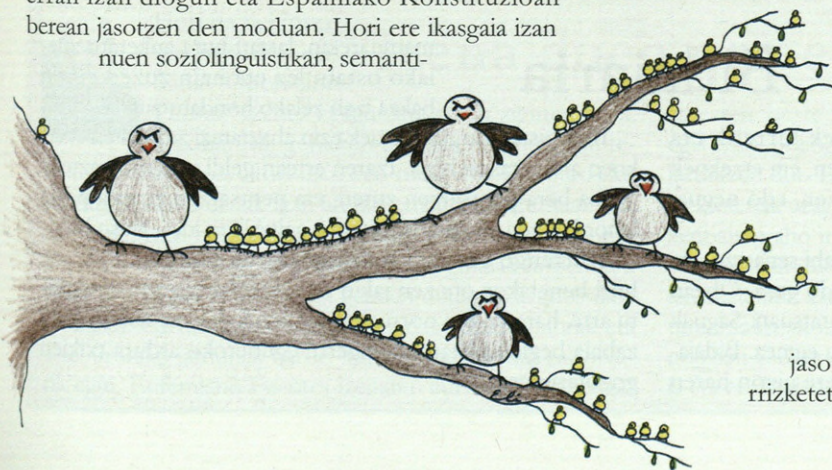
handienak izan arren, euren estatu oso jendeztatuetan baino ez baitira mintzatzen, ez dira *hizkuntza unibertsalak*. Hizkuntza unibertsalak ingelesa eta, oraintsu bitartean, frantsesa ere izan dira, eta hizkuntza unibertsala izatea da hain justu, espainieraren bokazioa. Soziolinguistika ikasgaia ere izan nuen hizkuntzen hedapena eta pisu demografikoa ez daudela hizkuntzaren barneko elementuei loturik, eta hizkuntza nagusien unibertsaltasun hori haien kolonialismoaren oinordekoa baino ez dela.

Baina duela mila bat urte lehen aldiz idatzita agertu zen hizkuntza urrutiago ere iritsiko da. Adituek egindako aurreikuspenei kasu eginez, 2050ean ama hizkuntza gaztelania izanen duten hitzunak ingelesarenak baino gehiago izanen dira.

Erran dizuedanez, beti eman dit atentzioa hizkuntza nagusien handinahikeriak, baina nik bertze gauza batez idatzi nahi nuen gaurkoan, prentsan agertu ez bada ere, egunotan Soziolinguistika Klusterrak euskara, duela mila urte gaztelaniaren lehen hitz idatziekin batera idatzita agertu zen hizkuntza hori bera, Euskal Herrian zenbat erabiltzen den jakiteko *Kale neurketa* egin berri duela eta laster jakinen dugula 2001ean egin zen azken neurketan

jaso zen emaitzari eutsi diogunentz: zazpi elkarriketetatik bakar bat baino ez euskaraz. ■

Soziolinguistikan ikasi nuenez,
hizkuntzen hedapena eta pisu demografikoa
ez daude hizkuntzaren barneko
elementuei loturik eta hizkuntza nagusien
unibertsaltasuna haien kolonialismoaren
oinordekoa baino ez da

Patxi Azparren Olazola

ANTIMILITARISTA ETA BIDEA·HELBURU TALDEKO KIDEA

Itoizko rotaflexetik hona

Orain dela hamar urte, ezustean, talde batek ekintza zuzen ez-bortitz baten bidez Itoizko urtegiaren lanak etetea lortu zuen. Geroztik *Itoitzekiko Solidarioak* izenez eza-gutuko genuen taldearen ibilbide gazi-gozoaren hastapena izan zen. Gazi-gozoa diot talde kementsu horrek egin zuenak une xamurrak eta latzak ekarri zituelako. Horrela entzun ahal izan genuen ia lau urtez espetxean egon den Iñaki Garcia Koch *solidarioaren* ahotik, iaz, indarkeria ezari buruzko IV. Jardunaldietara hurbildu ginenok.

Iñakik, saminduta, bere bakardade sentimenduaren berri eman zigun. Talde handien babesik gabe, baldintza gogorretan, prentsak ahaztuta, giltzapetik obrek aurrera egiten zutela ikusi zuen.

Ezbairik gabe, *Solidarioek* egindako ekintzak eraginkorrak izan dira. Horiei esker Itoitzi buruzko informazioa Europara zabaldu zen. Behin baino gehiagotan lanak etenarazi zituzten. Egun, porlanezko harresia eraikita badago ere, *solidarioen* ekintzek, Koordinakundearen jarduerak, manifestapenak, eraikuntza antzu horren hedadura baldintzatu ahal izan dute eta gizartea urtegi horrek ukan ditzakeen arazoan aurrean zelatan izango da.

Hala ere, egin daitezkeen irakurketa baiko-rreren azpitik Iñakiri ondoezak ez dio barnea lasai utzi; guk ederki uler dezakegun ondoeza, askotan antzeko sentimenduak izan baititugu.

Azkeneko urtetan, hainbat lagunek eta taldek, arlo ezberdinetan, *Desobedientzia zibila* eta

DANI BLANCO

Indarkeriarik eza aktiboa bultzatu nahi izan ditugu. Iñakiren antzera, une gozo eta gaziak ezagutu ditugu. Korrontearen aurka igerian, gizartearen aktibismoa bultzatu nahi izan dugu. Bolada batez lortuko genuela pentsatu genuen, Garzonek ere honelaxe pentsatu omen zuen.

Urteak joan urteak etorri, errealitateak, berri, bestelako eszenatokira eramán gaitu. Ekintza zuzen ez-bortitzak eta desobedientziarako para-da eman beharko lukeen garai politiko berri honek geldikeria ekarri du, ordea.

Denok aldaketen ikusleak bihurtu gara. Ez gara herrikideak mugitzeko gai izan, ez dugu gertaera politikoetan parte-hartze zuzena lortu dezakeen tresnarik sortu. Ez digute erraza jarri: aginte faktikoek, epaileek, poliziek, kasta endogamiko bilakatu den elite politikoak... baina erantzukizuna egotekotan –norbait eskatzeko balego, behintzat– gurea da, publikoki bestelako borroka tresnak bideragarriak direla esan genuenona.

Ez dakit, agian garaia pasa da, aukera galdu dugu eta Euskal Herria geroan mendebaldeko beste herri zintzo bat izango da.

Gai hau eta beste batzuk dira, hain zuzen ere, aurtengo jardunaldietan aztertu nahi genituzkeenak eta interesa duen ororekin elkarbanatu nahi ditugunak, azken aukeraren aitzinean egon gaitezkeela sinesten hasita baikaude.

Artikulu hau ezin da bukatu, bi urte eta erdi espetxean eman dituen Iñakiren kidea den Ibai Ederrari besarkada bero bat bidali gabe. ■

Iñakiri ondoezak

ez dio barnea lasai

utzi; guk ederki

uler dezakegun

ondoeza, askotan

antzeko

sentimenduak izan

baititugu

TXANDAN
Igor Estankona

Bidaiaria

Lastatian lo geratu omen zen. “Hor geratuko zara?” esan zioten bidaiariari, ugerra zekarren hanketan, katuek lurretik eta habeetara igota begiratzin zioten, eta etxeok sukaldeko leiho erdi irekitik. Udagoiena zen, edo negua, auzoan beheko suen usaina zebilen.

Gau hartan emazteak ez zion ezer esan nahi senarrari, eta senarrak ez zizkion ardurak emazteari azaldu gura. Ohean iratzarriarik egon ziren gau harrigarriro zaratatsuan. Saguak entzun zitezkeen uzkurren artean estropozu eginez. Bidaiariak errukitu ziren, baina baita haserretu ere gizon haren

mamuarekin, lastati hura aukeratu zuelako ostatu lez eta hain zuzen euren bakea izan zelako hondatu zuena.

Begi bistako argumentuek ezin ahaztarazi zezaketen etxe-koen artegatasun hura. Izaren artean geldi, senar-emazteek gauza bera pentsatzen zuten, eta pentsatzen zutena pasta lehor bat zen ahoan, definitzeko gaitza zen ideia lauso bat.

Hurrengo goizean lastatian ez zen inor, eta hutsune hori benetakoa ote zen jakin arte, hiru-lau egun edo pasatu arte, hara ez zen normaltasuna itzuli, han ez zen mundu zabala begien bistatik desagertu eguneroko ardura txikien gozotasunean. ■

Joxe Mari Anzumendi

NAZIO GARAPEN BILTZARREKO HEZKUNTZA KOORDINATZAILEA

Hezkuntzak kohesionatzeko balio behar du

Posible al da herri proiektuaz edo kohesioaz hitz egitea bi hizkuntz komunitate, euskara ezagutzen dutenena eta ez dutenena, sortzen baditugu?

Hitz egin al liteke normalizazioaz edota integrazioaz neska-mutil guztiek ez badute Euskal Herriko kultura propioa eza-gutzeko aukerarik?

Zer ekarpen egin genezake gure hezkuntza antolaketa ez badago herritarren beharretara egokitua?

Hainbatetan hezkuntzak eraldatzailea izan behar duela entzun dugu, bizi dugun jendartean integratzeko balio behar duela eta herritarren desberdintasunen orekatzailea behar duela izan. Hau da, jendartea kohesionatzea dela hezkuntzaren egitekorik garrantzitsuenetakoa.

Gure hezkuntzari so egitean oso banatuta dagoela dakusagu. Lurraldearen zatiketari sareen arteko banaketa gehitzen zaio, horri hizkuntz ereduen hautaketa, kulturen transmisio desorekatua, eskola eta unibertsitatearen arteko hesia...

Herri gisa hausnarketa propioa egiteko beharra ikusi zuen Nazio Garapen Biltzarreko hezkuntza batzordeak. Eta deialdi zabala egin ondoren, Euskal Herria aintzat hartzen duten hainbat pertsona elkartu izan da, urte eta erdiko hausnarketaren ondoren oinarritzko akordiora iritsi direlarik.

ALBERTO ELOEGI

Orain, hain alor desberdineko (ikasle, guraso, hezitzaile, langile, eskola, aisia, unibertsitatea...) kideen artean lortu den adostasuna jendarte osoari eskaintzen zaio, herri eztabaida zabala sor dadin.

Akordioan, alde berritzaileak eskaintzen dira, besteak beste: euskal herritarren hezkuntza eskubideak eta Euskal Herriko hezkuntza publikoaren kontzeptua, komunitateari eta parte hartzeari lotuagoa dena. Era berean, ildo horiekin bat egiten duten heziguneen zentroen... artean Hezkuntza Publikoaren Elkartunea sortzea proposatzen da.

Eskertzekoa da egin den ahalegina; oso abiapuntu desberdineko eragileak, eztabaidaren bidez, oinarritzko puntu batzuk adosteko gai izan baitira. Erakunde edo hezkuntza eragile bakoitzak izango du bere hezkuntza proiektua, baina akordioaren bertutea eta indarra sorburu desberdinak norabide berean jartzean datza.

Egiari zor, nagusiki, bi bide daude: egungo egoera betikotzen jarraitzen uztea ala Herri gisa hausnarketa komuna egitea eta Euskal Herriko herritarren beharretara egokitzeko jarrera aktiboa izatea.

Hortxe dugu oinarritzko hezkuntza akordioaren bidez euskal jendarteari egiten zaion eztabaida zabalerako gonbidapena. Erantzuna denon esku dago! ■

Bi bide daude: egungo egoera

betikotzen jarraitzen uztea ala

= Herri gisa hausnarketa komuna

egitea eta Euskal Herriko

herritarren beharretara egokitze

jarrera aktiboa izatea

HIRUKO TXIRRIAN
Joxemari Ostolaza

Hori da behintzat niri bururatu zaidana "Operación Puerto" izenez ezagutera eman ziguten hura, artxibaturik geratzen dela jakitera eman dutenean. Eskandalua. Hori izan zen mediatikoki tratatzeko modua. Ez dira urriak izan aferari emandako eremuak. Ez dira gutxi izan hedabideetan erabilitako errekurtoak. Eta izarrak, tertuliak izan dira. Txirrindulari guztiak hobendun. Gure arteko bileretan ere, ez genuen dudarik diagnostikoa ematean: txirrindularitza ustelduta dago, afizionatuak eta asteburutako jardunak barne. Nik neronek ez dut zalantzarik egin, Eufemiano Fuentes izenaren aurrean. "Honenga-

Izena duen oro ez da

na jotzen duenak laguntza eske ez du bere entrenamenduaren sistematizazioan

sinesten, beste zerbaiten bila doa" pentsatzen nuen. Eta egia esan, oraingo erabakiak ez dit iritzia aldatu, lehengoan jarraitzen dut. Eufemiano Fuentesen berri izan da, aurkitu zizkietenak ezagututa eta berak tratatutako puntako kirolari zenbaiten aho itxiko adierazpenak entzunda, ikaragarritzko suertea izan duela iruditzen zait. Ez besterik. Eskandalua, lehiaketetatik kanpo edukitako txirrindulariei egin kaltea da, tamainako akusazioen zama nekez arinduko baitute, eta noizbait zerbait irabaziko balute, beren talentuari zor diotela eta ez dopinari frogatzen saiatu beharko dira. ■

Bekatu kapitalei jarriak

I

Kapitalean zazpi
bekatu baziren,
Euskal Herrian bete
dira sei zazpiren
eta nola azkena
ere hor dabilen;
ikusita hemen zer
gertatzen ari den
eskerrak berez zazpi
besterik ez diren.

II

Martxoak 24,
berri bat berbaro:
Euskaldunak zain egon
ondoren luzaro
su-etena heldu zen,
beldurra akabo,
baina hitz egiteko
mahairik ez dago...
nagikeria ote den
zalantzatan nago.

III

Nahiz Bilbon, San Frantziskon,
ez dabilen larri,
bekatuen zerrendan
bat bada elbarri:
lizunkeria ezin
indarrean jarri,
Vaya Semanitati
"Ondas" eman berri,
Euskadin zer falta den
esan dute sarri.

INIGO AZKONA

IV

Gaizkilea omen da
Lehendakaria,
ba omen dauka banda
zeharo handia.
Bandan sartzeko gogoz
dauka alderdia;
autoinkulpatzeko
nahia, alegia,
zer da, harrokeria
ala inbidia?

V

Etxebizitzan ere
bekatu ustela,
bi-hiru etxedunak
zer dira bestela?
Gehiago izan nahia
gutxi ez dutela;
hori, zekenkeria
uste dut ez dela,
horixe da osorik
jan nahia pastela.

VI

Entzunda horrenbeste
asmo on, prediku...
Ikusita hainbeste
bekatu, delitu...
Salatuta nahi beste
eraso, istripu...
jendeak denak gauza
normaltzat baditu,
amorrua besterik
ezin da sentitu.

Biologia

Hidrogenoa
sortzen duen
bakterio bat bada

- ❑ Ezpalak
- ❑ Argitalpenak

- ❑ Denbora-pasak
- ❑ Ihesi
- ❑ Makina bat kontu

Denboraren makina

Suezko egungo
kanalaren aurretik,
egon zen besterik.

ARGIA

erdiko kaiera

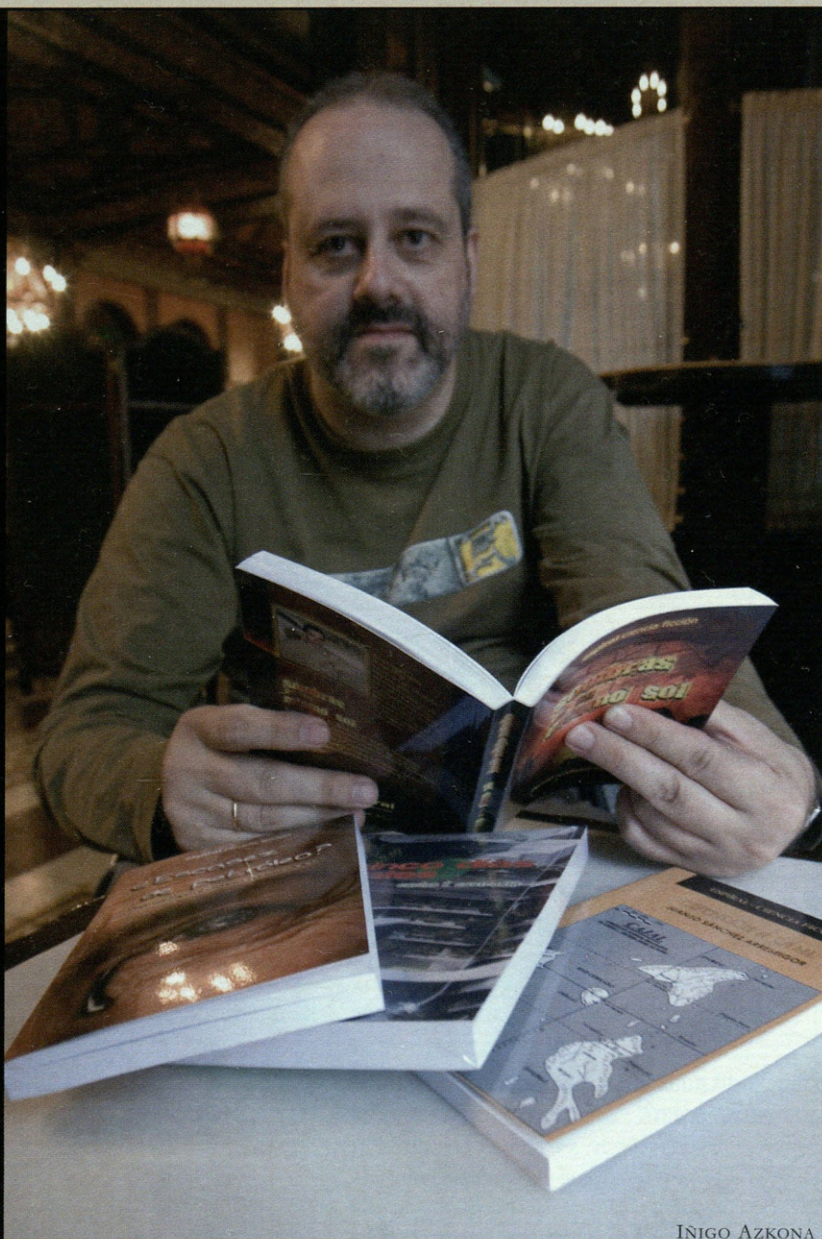
kultura eta aisia

Zientzia fikzioaren adi(k)tua

Juanjo Aroz

Juanjo Aroz bilbotarra zientzia-fikzioaz gehien dakienetakoa da Euskal Herrian. Txikitatik da genero hori irakurzalea, eta gaztaroan zerbait ere idatzi zuen. Azken hamabi urteotan argitaratzaile lanetan dabil, baina ez du zeregin hori lanbidetzat hartu, guztiz modu amateurrean baizik. Espiral bilduma sortu zuenetik, Arozek bere gain hartu ditu egin beharreko lan guztiak. Bilduma txikia, baina zientzia-fikzio zaleen kutunetakoa Espainiako Estatu osoan.

UNAI BREA

INIGO AZKONA

2006ko azaroaren 12a

ARGIA

27

INIGO AZKONA

«Zientzia-fikzio liburu batean esandakoa egia bihurtzen da hiru urtean»

Zientzia-fikzioak lehen baino arrakasta handiagoa dauka orain?

Sasoi onean dago oraintxe, baina dena dela fantasiako literaturak arrakasta handiena orain du, nerabe eta gaztetxoei dagokienez batez ere. Trilogiak, pentalogiak... *Eraztunen jaunaren*, *Chro-*

nicles of Narnja edo Harry Potterren abenturen jitekoak. Dena da tren bat, eta oraintxe literatura mota hori da lokomotora. Zientzia-fikzioa, seguruenik, azken bagoietako batean dabil.

Zelan definitu zientzia-fikzioa?

“Lehen zaleek bazuten hizkera bat, ohitura batzuk, bilerak egiten zituzten... Orain, interneti esker, irekiago dago dena. Zailagoa da talde itxiez hitz egitea”

Zaila da, dozena bat definizio dago. Nik honako hau dut gustuko: zientzia-fikzioa da zientzia-fikzio irakurleek zientzia-fikziozat daukatena. Pernautoren egia dirudi, baina hala da. Eta ez dut nik asmatu, egile ingeles batek esan zuen. Kontua da zientzia-fikzioa oso genero zabala dela berez. *Star Wars* dago, esaterako. Hori da guk "espazioko abenturak" deitzen duguna. Baina politika-fikzioa ere badago. Zer gertatuko litzateke gaur egun Frantzia, Front Nationalen gobernu totalitario bat balego? Horretaz dihardu orain irakurtzen nabilen liburuak; epe laburreko espekulazioa da hori, hain zuzen. Eta badira utopiak, distopiak, ukroniak... Zer gertatuko zatekeen Espainian Errepublikak iraun bazuen? Horri esaten zaio ukronia. Niri, edozelan, fikzio espekulatiboa deritzona da gehien gustatzen zaidana.

Zer da fikzio espekulatiboa?

Inguruan dauzkagun gauzetatik abiatzen dena. Klonazioa, informatika, globalizazioa, petrolio urritasuna... Horiek hartu eta eraman hamar edo hamabost urte barruko etorkizunera. Aurreko batean egunkarian irakurri nuen dagoeneko ari direla partikula txikiak leku batetik bestera eramaten. Hau da, zientzia-fikzioan hainbeste erabiltzen den baliabide horixe bera: zerbait leku batetik desagertu eta beste batean agertu, ate berezi baten bidez. Bada, orain egunkarian agertu da dagoeneko lortu egin dutela partikula batekin hori egitea. Batzuetan, zientzia-fikzioak aukera ematen die zientzialariei —generoko idazle asko zientzialariak baitira aldi berean— *Science* aldizkariako arti-

Gaurko idazle eta euskarriak

“Ez dut uste denek ezagutzen duten idazle bakarra dagoenik orain. Iztekotan, Urrezko Garaioak dira. Phillip K. Dick esaterako. Orain dela gutxi egindako pelikula batzuek haren ipuin edo nobeletan dute oinarria. Phillip K. Dickey asko idatzi zuen 60ko hamarkadan, eta psikodeliaz hitz egiten zuen, errealitateaz eta errealitate ezaz... Gaur egun AEBetako unibertsitateetan aztertzen dute, oso ezaguna da. Baina gaur egun? Ez dut uste idazle ezagunik dagoenik. Aldiz, bideojoko egile batzuek salmenta itzelak daukate. Edo Spielberg bezalako ezin zuzendari ospetsuak daukagu. Irudia da gaur egun zientzia-fikzioaren euskarriak sendoena. Zinema, bideojokoak eta internet, hain zuzen”.

kulu batean ezin esan dezaketena esateko, jostatzeko, hipotesi ausartak plazaratzeko.

Edozelan, zientzia-fikzioa zientzialariek lotzeko joera dago. Hots, oraindik oso urrun dauden aurrerakuntza teknologikoei eta abarrekin... Eta ez hainbeste politika-fikzioarekin. Ez dut uste 1984 eleberria zientzia-fikzioarekin lotzen denik, bertan ez baita ageri teknologiaren ikuspuntutik aparteko ezer.

Eta hala ere zientzia-fikzioaren zutabeetako bat da, Aldous Huxleyren *Bai mundu berria* bezala, edo *Frankenstein* bezala. Garai batean, II. Mundu Gerrara arte gutxi gorabehera, zientziari lehentasuna ematen zitzaion. Baina 60ko hamarkadan Ingalaterrako eta AEBetako egile batzuk soziologiaz, sexologiaz, psikologiaz... ziharduen zientzia-fikzioa idazten hasi ziren. Ez zuten hitz egiten hondamendi nuklearrak edo ez dakit zein makinaz, gizakien arazoez baizik, askoz arazo hurbilagokoez. Eta haustura egin zen aurreko garaiarekin, Urrezko Garai zeritzan harekin. 90eko hamarkadan beste gertakari garrantzitsu bat izan zen: ziber-punka. *Matrix* bezalako pelikulak eta abar. Gaur egun, azkenik, oso liburu gutxiak dauka zientzia-fikzio errotulua; bilduma orokorretan bilatu behar dira, eta gai orokorretaz arduratzaren diren idazle batzuek ere zientzia-fikzioa erabiltzen dute euren eleberrietan.

Baina generoa bizirik dago oraindik...

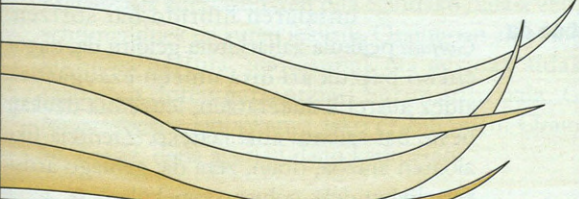
Bai, baina *mainstream* delakoa, literatura orokorra, sartu eta irten egiten da. Eta zientzia-fikzio idazleak, halaber, gazte literaturan sar-

“Batzuetan, zientzia-fikzioak aukera ematen die zientzialariei *Science* aldizkariako artikulu batean ezin esan dezaketena esateko, hipotesi ausartak plazaratzeko”

Iurdesleria
ileapaindegia

La Salle, 8
20140 ANDOAIN
Telf.: 943 300 360

Zelaieta Berri Landetxea

Itsaspe Auzoa
20829 Itziar

Tel: 943 74 28 56 • 655 74 27 06
e-posta: xalba3@euskalnet.net

"Euskal Herrian bada zientzia-fikzio idazlerik"

1994an, auto-istripu batek gurgildun aulkira eraman zuen Aroz, orno-muineko lesio batek jota. "1995ean, behin osatuta, nahi adina denbora neukan niretzat, eta zerbait egitea erabaki nuen", kontatzen du. Hala sortu zen Espiral bilduma, denboraz zientzia-fikzioa maite dutenen erreferentzia bihurtu zena.

Arozek gazteleraz idatzitako lanak argitaratzen ditu, eta Espainiako Estatua dauka banaketa-eremu. Lau hilean behin kaleratzen du liburu bat —"ezin izango nuke gehiago egin, neuk egiten baitut dena" dio—, inoiz ez 500 aletik gora. Guztiak agortzen dira, jakina, baina hala ere ezin du argitaraldi bat baino gehiago egin, legez irabazi asmorik gabeko bilduma delako Espiral: "Eskubide guztiek idazlearen esku jarraitzen dute une oro". Liburu batek arrakasta handia badauka eta ale gehiago argitaratu behar badira, beste argitaletxe batek egin behar du lan hori.

Salmentan lortutako dirua gastuak kitatzeko erabiltzen du Arozek. "Eremu profesionalera igaro ninteke, eta eskatu egin didate gainera, baina nik nahiago dut honela jarraitu. Bestela, ezin izango nieke egile berriei gehiago lagundu". Espiral, izan ere, zientzia-fikzio idazle modura lehen urratsak egin nahi dituztenei ate bat eskaintzeko sortu zen, eta horretan jarraitzen du.

Argitaratzen dituzun lan guztiak idazle ezezagunek idatzitakoak dira?

Heren bat-edo idazle horren lehenengo eleberria izaten da. Beste heren bat beste bilduma batzuetan argitaratu duten idazleenak dira —baita argitaletxe profesionaletan ere—, baina dena delakoagatik niri eskaini didatenak. Eta beste herena aurretik Espiralen agertutako egileenak dira. **Idazle batek ospea lortu eta gero, ez da gehiago zuzana itzultzen?**

Gehienetan ez, argitaletxe profesionaletara joaten da. **Eta zuri arregura ematen dizu horrek, edo poza?**

Poza, horrek esan nahi duelako arrakasta izan dudala. Idazleen heren bat hasiberriak direla esan dizut. Horietatik gehienak desagertu egiten dira. Agian bostetik batek jarraituko du, eta hamarretik bat iritsiko da argitaletxe profesional batera.

Bilbotar batzuen lanak ere argitaratu dituzu, ezta?

Bai. Eleberri euskarrian, birena, eta ipuin bildumetan, hiruzpalaurena. Euskal Herrian bada idazlerik.

Bide batez: iritsi zaizu inoiz euskaraz idatzitako lanik?

Niri ez. Baina badago euskaraz zeozer. Nik zientzia-fikzioari buruzko tertulia batean parte hartzen dut, Elkanok kaleko Aroaldi tabernan, unibertsitate aurrean, hileroko lehenengo ostiralean, eta hor badago euskaraz zerbait idatzi duen bat. Are gehiago, hitzaldiak eman izan ditu euskarazko zientzia-fikzioari buruz, beraz badago zerbait.

tzen dira, komikian, gidoigintzan... Honezkero ez dira mundu itxiak. 60 eta 70eko hamarkadetan oso argi zegoen zeintzuk ezaugarri zituen fandumak...

Barkatu: zerk?

Fandumak, zalearen mundutxoak. *Fan* eta *dom* (domeinua) elkartzetik sortutako hitza da.

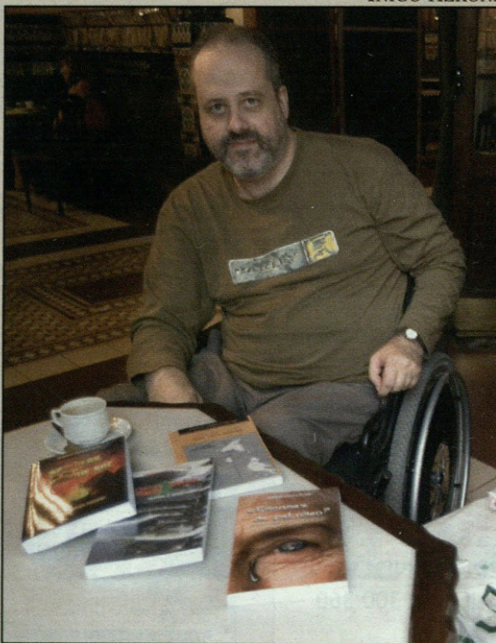
Horren ezaugarriez ari zinen...

Bai. Zaleek bazuten hizkera bat, ohitura batzuk, euren bilerak egiten zituzten... Orain, interneti esker, irekiago dago dena. Internetek erraztasuna ematen du argitaratzeko, idazteko, komunikatzeko... Zailagoa da talde itxiez hitz egitea.

Jende gehienarentzat, zientzia-fikzioa planeta honetatik kanpo dagoen zerbait da. Esan nahi dut zientzia-fikzio istorioak espazioan gertatu behar direla. Asimov dugu batetik, *Star Wars* bestetik, *Star Trek*, *2001: a space odyssey*... Dena da espaziontzi eta planeta.

Badiotsut neuri gehiago gustatzen zaidala zientzia-fikzio hurbila, espekulaziozkoa.

INIGO AZKONA

"Fikzio espekulatiboa da gehien gustatzen zaidana".

Baina gure bildumak zuk diozun estiloko liburu asko dauka. Orain idazten dena islatzen dut, eta askok espazioko abenturak idazten dituzte, betiko gidoiekin.

Garai nahaspilatsua dugu hau: aldaketa asko, eta oso azkarrak. Zientzia-fikzio sortzaileentzat ona da hori?

Bai, baina arriskutsua ere bai. Lehen, idatzitakoak eutsi egiten zion tarte batez. Orain, berriz, hiru urte igaro eta egia bihurtzen da. Gure bilduman hainbat gauzatzat hitz egin da: inmigrazioa, petrolio urritasuna, genetika... Idazteko unean zientzia-fikzioa ziren, eta orain ez. 1994an hasi nintzen... Badago Dolly ardi bat, esaterako. Eta orain zientzialari bat dabil gizakiaren eta untxiaren hibrido bat sortzen.

Gattaca pelikula zaharkituta gelditu da, dagoeneko batzuk ari dira umeen ezaugarriak aldeztu aurretik aukeratzen, leuzemia daukan beste bat salbatu ahal izateko. Zientzia-fikzioaren arazoa, orain, zera da: gehiago arriskatu behar dela, gehiago espekulatu. ■

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Pop-rock itxurako estalkia duten sustraietako doinuak

Markos Untzeta ez da estraineko diskoa kaleratu zuenetik euria zenbatzen ibili, baina izan da horretarako denbora nahiko. Lau urte igaro dira ordutik eta eibartarrak erregistro aldaketa handia egin du. Musikari aparte inguratu eta teklatuaren laguntzarekin ambientazio

lasaiak lortu ditu. AEBetako folka dauka oinarri nagusi eta urruneko doinu horiek bereganatuta gertuko istorioak kontatu dizkigu: maitalearen hutsunea, erabakiak hartu behar hori, bideari ekiteko premia, hondoa egiteko galtzaileek duten abilezia eta maitemina edota atsedena hartu beharra, besteak beste. Istorioak agerian daude, ia biluzik, eta zer esan nahi digun jabetzeko ez dago birritan irakurri beharrik. Musikan, berriz, pop-rock itxurako estalki horren azpian sustraietara jotzeko premia agerian gelditzen da. ■

Zenbat euri
Markos Untzeta

HIRUSTA

Iraupena: 69'02"

10,95 euro

MARKOS UNTZETA

«Maitasunak eta desioak aldaketa sasoian duten garrantziari buruz aritu naiz»

Gaua basamortuanetik 4 urte igaro dira. Zer dela-eta hainbeste denbora? Basamortutik eurira pasa zara?

4 urte luze izan dira. Grabaketa baten zama handiegia da bakarlari batentzat, eta horri diskoetxeek ezartzen dizkizuten baldintzak eranstean badizkiozu... *Gaua basamortuan* edertasunaren bila egindako bidaia zen, eta sentimenduek ez zuten lekurik. Oraingoan alderantzizko bidea hartuta, maitasunak eta desioak aldaketa sasoieta duten garrantziari buruz aritu naiz. *Gaua basamortuanen* sinbolismo asko erabili nuen. Oraingoan, berriz, dena agerian dago kantuetan.

Bakarlariak *outsiderrak* zarete korrontearen kontra zoazten galtzaileak zaretelako edo bihotza jendaurrean erakusten duzelako?

Ez dakit. Kantu horretan neure buruari buruz ari naiz, eta ez soilik kantu idazle bezala. *Outsider* sentitzea aspalditik daukat barneratuta. Gizarte horrelakoa da, gauzak ezberdin egin edo ikusten dituenak baztertu egiten ditu, deseroso zaizkiolako.

Malenkonია ezinbestekoa da bakarlariarentzako, edo hori da barrura begiratzean eragiten diguna?

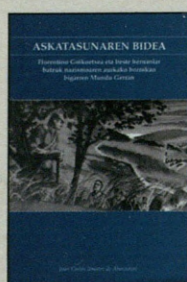
Introspekzioak badu halako zerbait, malenkoniatsu agerrarazten gaituena... Bakarlari askok umorea eta ironia lantzen dituzte, baina iruditzen zait errealitateari kanpora begira egindako saiakeren ondorioz dela hori. Askotan "lokazten zaizkigu bideak"? Oztopo handiak dira? Bide lokaztuak trabak dira dabilenarentzat. Euriak gerarazi egingo du, baina ateri denean bidera itzuli eta, garbitu egin badu, aurrera jarrai dezake.

"Zirkulu bat marraztera noa haren barruan atsedean hartzeko". Zirkulua atsedeenaren / inperfekzioaren irudi?

Aldaketa sasoiak ziklikoak dira. Noizean behin gertatzen zaizkigu denoi. Bizitzaren bidean, neurri batean, horixe gertatzen da, atzean utzi dugun leku berean ikusten dugula gure burua... Batzuetan atsedean apur bat hartzea ez dator batere gaizki.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Askatasunaren bidea

Juan Carlos
Jiménez de
Aberásturi

HERNANIKO UDALA
151 orri / 8 euro

Nazien aurka egin zuten mugalariak

Juan Carlos Jiménez de Aberásturi *Comète* sarean parte hartu zuten euskal mugalarien oroimenez idatzitako liburuaren izenburu zehatza *Askatasunaren bidea*. Florentino Goikoetxea eta beste hernaniar batzuk nazismoaren aurkako borrokan Bigarren Mundu Gerran da. Nazien aurkako erresistentzia-taldeak Belgika okupatuan antolatu zirenean, talde horietako batean aritzen zen Andrée de Jongh izeneko neska gazte bat, klandestinitatean *Dédée* bezala ezagutuko zena. Neska hori Donibane Lohizuneko kontrabando-giroko jendearengana hurbildu zen. Han ezagutu zituen Tomas Anabitarte hernaniarra eta

beste batzuk. *Askatasunaren bidea* liburuan *Comète* sareak Euskal Herrian izan zuen eragina aztertzen da, bertan parte hartzaileen borrokaren berri emateko. ■

Zientzia eta natura: hogeita sei istorio

Poincaré Zientzia Taldea

GAIAK

325 orrialde / 21 euro

Zientzia eta natura ardatz dituzten 26 kontakizun

Poincaré Zientzia Taldeak Gaiak argitaletxeak kaleratutako *Zientzia eta natura: hogeita sei istorio* izenburuko liburuan kontatzen dituen gaiak erabat autonomoak dira. Besteak beste, nukleo atomikoen forma bitxiak; zakurraren jatorria eta bilakaera; Txinako momien enigma; Carlos Castaneda eta xamanismoa; Ramses II.a faraoia eta tuberkulosiak jota hil zen edo ez; mendikateen sorrera; arrainak oinez hasi ei zirenekoa; petrolioaz jakin behar dena; sukaldoko gatzaren sekretuak; hondar-aleen portaeraren erradiografia; denboraren historia eta paradoxa; denbora lehen euskaldunen ilargi-egutegian; maitasun-errituak munduan zehar; erraldioen galtzada; Pazko uhartearen azken egunak; eta neurozientziako iraultza. ■

Numantziarren erresistentzia

Numantziako arkeologia egitasmoaren zuzendaria den Alfredo Jimeno Martinezen hitzaurrearekin dator Angel Benito Gastañagak Numantziako historiaren gainean egin duen komiki eder hau. Zeltiberiarrek Erromako inperioarekin zituzten gerren narrazioari loturik dago komikian kontatzen dena, K. a. 153. urtean hasi zirenetik, K. a. 133. urtean Numantziaren azkena gertatu zen arte. Izan ere, erromatarrek Numantziarekin egin zutena epaitzeko orduan, ez da suntsiketa hitza erabili behar, marrazki zoragarriekin osatutako komiki honen egilearentzat behintzat; inperialistek Numantzia ez zutelako suntsitu; Numantziaren azken egun hura, berez, lehenengo eguna izan zelako, justizia eta askatasuna maite duten herriak izan bitez herri. Numantziak bizirik irauten du hil eta gero ere, legendan eta eternitatean. ■

Numantzia. Ilunabarreko izarra

Angel Benito
Gastañaga

SAURE

66 orrialde
18 euro

Udazkenerako ibilbideak

Zorionez, oraindik ez zaio Euskal Herriari basorik falta. Bada, udazkenean gorritz eta urre kolorez janzten diren baso horiei hainbat bisita egiteko parada eskaintzen du *Euskal Herria* aldizkariak azkenengo zenbakian. Irati, Basajaunberro, Bertiz, Lizarrusti, Murube, Artzubiaga, Izki, Altube, Baranbio, Arratzu, Aizkorri bazterretako basoak, Artikutza, Nekaitz, Amikuze, Ehujaurre, Arbaila, Sastarri eta beste mendate asko bisitatzeko parada, beraz. Denera 50 ibilbide, Euskal Herriko geografia osoan zehar, basoen edertasunaz ondo gozatu ahal izateko. Baina kaletik aparte egotea jasanezin egiten zaien irakurleentzat ere badute txokorik aldizkarian. Bilboko bazterrak arakatu ahal izango dituzte, adibidez, Edorta Jimenez lagun-tzaile dutela. Xarma mendiko baso liluragarrietan ez ezik, asfalto artean ere aurki daitekeelako. ■

Euskal Herria Batzuen artean

SUA

130 orrialde
5,15 euro

Unai Elorriagak propio haurrentzat idatzia

Umeen hizkera eta mundua deskubritzeko era islaturik daude Unai Elorriagak idatzi eta Eider Eibarrek marraztutako *Matxinsaltoen belarriak* kontakizunean. Aita gaixo duelako izeba baten etxera eraman duten mutikotxo bat du narratzailea. Jakin min handiko mutikoa dugu Tomas, eta jakin nahi duena bereganatzeko irakasleak aurkitzen iaioa, gainera. Amari, aitonari, osabari eta Iñes lehengusina azkarrari entzuten dienen berri ematen digu. Esaterako, intsektuek 200 milioi urte dituztela. Ziurta dezake hori, Iñes lehengusinak esan diolako, eta Iñesek asko hitz egiten du, baina

ondo. Eta hauxe erabakitzen du mutikoak: Iñes izango dela igual intsektuei buruz munduan gehien dakiena. **I**

Matxinsaltoen belarriak

Unai Elorriaga

ELKAR

128 orrialde

9,50 euro

Ategua literatur lehiaketako azkenengo nobela saria

Enrique Arias Vegak idatzitako *El ejecutivo*-k irabazi zuen iaz Ategua nobela lehiaketa. Protagonista, Miguel Angel Astiz du, 59 urterekin zeukan guztia galdu duen gizona: lanpostua, emaztea, alaba, etxea, ordura arteko lagunak galdu ditu. Mixeria gorrian, hiriz ere aldatzea erabaki du, Bartzelona utzi eta Madrilera joatea. Besteek zaborretara botatzen dutenen artean eskuratzen duenetik bizi da. Baina lagunak egingo ditu, eta eginaharen eginahalaz, garai batean zuen lanpostua berreskuratuko du. **I**

El ejecutivo

Enrique Arias Vega

EDICIONES BETA

144 orrialde / 12,50 euro

MIRENTXU LARRAÑAGA SUESKUN

«Gizaseme haietariko asko obus-shockak jota geratu zen»

Zein da liburu honen historia?

Private Peaceful izena ustekabean aurkitu zuen Michael Andrew Bridge Morpurgo egileak Bedforden dagoen hilarri batean. Haren azpian hortzitatako soldadu soil eta ezezagun baten oroigarri-edo zen. Bedford, Ingalaterrako Bedfordshire konderriko hiriburua da, eta han dago hilarri hori, hain zuzen ere, Commonwealth-eko gerra-hilarriak gordetzen dituen hilerrian.

Beraz, zeuk euskaratutako *Peaceful soldadua* eleberrian kontatzen dena egiazkoa da?

Ez. Morpurgoren nobelak hilarri hartako soldadu ezezagunaren izena titulutzat badarama ere, eta protagonistek abizen hori duten arren, fikziozko istorioa du kontakizun. Benetako pertsonen aipuak (bizidunenak nahiz hildakoenak), egiazko toponimia-izenak, edota gertakari historikoei buruzko erreferentziak oro, mailegu gisa baino ez darabiltza egileak, fikzioa ahalik eta testuingururik egiantzekoenean kontatzearren. Bestelako izen, pertsonaia, toki eta jazoera guztiak, Morpurgoren irudimenari zor zaizkio.

Britainia Handiko armadak fusilatu zituen berezko soldaduen omenez eginikoa da, ez da hala?

Bai. Desertatzeagatik, koldarkeriagatik edota beren postuetan lokartze hutsagatik hil zituzten. Gizaseme haietariko asko, *obus-shockak* jota geratu zen. Gerra-neurosiarekin. Obus eztandek eragindako ikara zela-eta, nerbio krisiak eta bihotzekoak izaten zituzten soldaduek; izan ere, asko eta asko, bizirik lurperatuta egon izan ziren, inoiz edo behin, obus eztandaren batek lurrez estali eta gero.

A.C. / ARGAZKI PRESS

Lehen Mundu Gerran fusilatutako gazte haiek

Jakina da Lehen Mundu Gerrako gudu-zelaietako borroketan parte hartu behar izan

zuten gazteen artean gerra hark eragin zuen triskantza. Milaka eta milakaren heriotza edota betirako elbarri gelditu behar izana. Aipatu izan dira ere agintari militarrengandik soldadu haiek jasan-dako bidegabekeriak –adibidez, zinean, *Senders de gloria* filma izan daiteke adibide garbiena- bat-. Michael Andrew Bridge Morpurgo idazle britainiarrak, Britainia Handiko eta Commonwealth erkidegoko armadetan izandako bidegabekeriak ekarri ditu konturanobela honetan, 1914-1918ko gerra bizitako soldadu gazte baten oroimenen bitartez. Izan ere, 290 soldadu inguru fusilarazi zituzten, ihes egiten saiatzea edo koldakeria leporatuz, salatuei, nork defendatuko ez zituen

Peaceful soldadua

Michael Morpurgo

ALBERDANIA

194 orrialde

19,50 euro

gerra-epaiketa laburrak egin ondoren.

Mirentxu Larrañaga Sueskunek Alberdaniarentzat euskaratutako liburuan Michael Morpurgok argi adierazten duenez, gaurdaino, ez du inork sekula ofizialki aitortu soldadu haiek pairatu zuten bidegabekeria. Britainia Handiko Gobernuak uko egiten baitio, oraindik ere, hil ondoko barkamenak emateari. **■**

egileari galdezka

Ezpalak

JON TORNER

Bonberenea Tolosako gaztetxeak

2005eko udaberri-ritik 2006ko udaberri-ritik bitartean bertan izandako kontzertuen bilduma kaleratu du

Bonberenea sufflé. 1999. urtetik etengabe lanean izenburupean. Besteak beste, Señor No, Kuraia, Berri Txarrak, Anari eta Bide Ertzeanen abestiak bildu dituzte DVDan.

Jim Thompson estatubatuarren

Hiltzailea nire baitan eta 1.280 arima, Ross MacDonaldeen *Galton kasua*, Mark Hadonen *Txakurrari gauean gertatutako istripu txikia* eta Antonio Tabucchi italiararen *Pereirak dioenez* liburuak kaleratu ditu Igela argitaletxeak. Xabier Olarrak, Fernando Reyk, Javi Cillerok eta Miel Anjel Elustondok egin dituzte itzulpenak. Halaber, Alberdania argitaletxeak bi idazle garaikideren lan bana kaleratu du euskaraz: Michael Morpurgo ingelesaren *Peaceful soldadua* (Mirentxu Larrañagak euskaratua) eta Hego Koreako Oh Jung-hi idazlearen *Txoria* (Juan Kruz Igerabidek euskaratua).

Rafael Roa argazkilari madrildarra-

ren bildumako hainbat irudi jarri dituzte ikusgai Iruñeko Contraluz galerian. Erakusketak formatu handi eta txiki argazkiak biltzen ditu, kolorekoak zein zuri-beltzekoak. Azaroaren 30a arte izango da zabalik.

La Fundición Bilboko aretoak 20

urte bete dituela-eta, urteurrena ospatzeko festa egingo du azaroaren 10ean, 20:30ean hasita. 1986az geroztik dantza eta antzerki garaikidea sustatzeko lan handia egin du areto horrek.

Juan Luis Landa-ren eta Marko

Armospachen komikiak jarri dituzte ikusgai (azaroaren 25a arte) Donostiako Ernest Lluch kultur etxean, Fantasiatzko eta Beldurrezko Zinema Astearen baitan.

Euskal Zine eta Bideo Bileran

LEKEITIOKO XXIX. Euskal Zine eta Bideo Bileran 45 lan eskainiko dituzte orotara, azaroaren 13tik 18ra bitartean. Lehiaketaz kanpoko lanak erakutsiko dituzte lehenik, kultur etxeko Azkue aretoan, hilaren 13an eta 14an. Azaroaren 15etik aurrera berriz, lehiaketara aurkeztutako lanak proiektatuko dituzte Ikusgarri aretoan. Lehiaketan 90 minutu baino gutxiago irauten duten euskarazko filmek har dezakete parte. Jaialdiak izan ohi duen arrakasta dela-eta, aurtan ere pantaila erraldoiak jarriko dituzte kalean, aretora sartu ezin diren ikusleek ere pelikulez gozatzeko aukera izan dezaten.

Bertsolaritzaz gogoeta

BERTSOZALE ELKARTEKO bazkideek bertsolaritzaren etorkizunaz eta Elkartearen funtzioez gogoeta egingo dute azaroaren 11n, 12an eta 18an, Zarauzko Igerain aterpetxean. Hiru egun horietan, bertsolaritzak dituen erronkak eta Elkartek behar berriei erantzuteko eman beharreko pausoak izango dituzte hizpide besteak beste parte-hartzaileek. Hiru gai nagusiren inguruan arituko dira: bertsogintzaren desafioak; bertsolaritzaren transmisioaren desafioak; eta Bertsozale Elkartearen izaera, funtzioak eta antolaketa.

Florentziako eskolako obrak Baionan

XVII. ETA XVIII. mendeetako hainbat pintore italiarrek egindako ehundik gora zirriborro eta apunte bildu dituzte Baionako Bonnat museoan. Parisko Louvre museoaren bildumako obrak dira, Flo-

Sonia Gonzalezek *Garan idatzia*: «Geure kultura propioa batzuek ezabatu eta beste batzuek folklore hutsarekin parekatu nahi dute eta hori bertokoa izanda. Gauzak horrela, nork pentsa lezake beste batzuei inoiz aterik zabalduko zaionik? Euskal Herria ez da herrialde multikulturala, kultura asko batu arren. Ez da multikulturala euskal eta erdal munduei dagokienez eta, are gutxiago, kanpotik datozen beste kulturen kasuan ere. Euskal Herriko lurraldeetan politikan, ekonomian, irakaskuntzan, komunikabideetan eta pertsonen bizitzan markatzen dituen horretan guztian kultura bakarra da gailentzen dena».

Patxi Juaristi soziologoaren iriz-
tziak jaso ditu *Berriak*: «Euskal Zinemari buruzko legedia egon badago, baina gure zinema

industria hutsaren hurrengoa da. Eta hau arazo larria da euskal kulturarentzat zein euskararentzat (...) Nolabaiteko zinema industria propioa sortzen ez badugu, balio, pentsamolde eta ikuspuntu zehatzen igorle hain garrantzitsua den esparru kultural hori kanpoko multinazionalen eskuetan geldituko da».

Paddy Rekalde idazlea elkarriketatu du *Deiak*: «Literaturan dibertitzeko joera galtzen ari gara, baita euskal literaturan ere. Orokorrean, oso arte serioztzat hartzen dugu literatura, baina musika gutxiko gauzak egiten ditugu, geldoak, aspergarriak batzuetan. Nik martxa eta borroka lelo zaharra eskatzen dut, hori errebindikatzen dut oraindik ere, gauzak salatu bai, baina martxa apur batekin. Nobelaz mozorrotutako saiakerak larregi ikusten dudalako nik».

25 urte bete ditu Bilboko Txotxongilo jaialdiak

Azaroaren 10ean hasiko da Bilboko Nazioarteko Txotxongilo Jaialdiaren 25. edizioa. Hemeretzi taldek parte hartuko dute hilaren 19a arte luzatuko den jaialdian. Emanaldiak El Carmen, Bilborock eta Arriaga aretoetan izango dira, baina kaleko ikuskizunek ere izango dute tarterik. Jaialdiak irauten duen bitartean, adibidez, Bulubus izeneko autobusak Abandoibarra etorbidea eta Kale Nagusia zeharkatuko ditu. Gaietan hainbat titiritero eramango ditu eta tartean behin emanaldi laburrak eskainiko dituzte. Egitaraua txotxongiloen inguruko erakusketek, hitzaldiek eta tailerrek osatuko dute. Halaber, hilaren 11n, Kukubiltxo taldeak jaialdiaren ibilbide oparoak protagonista izan dituen konpainiak omenduko ditu Arriaga antzokian. Emanaldia eguerdiko 12:00etan hasiko da.

rentziako eskolako artistek margotutakoak. Besteak beste Jacopo Ligozzi, Agostino Ciampelli eta Matteo Roselliren obrak topa daitezke 2007ko otsailaren 7a arte ikusgai izango den erakusketan.

Kultur iraultzak Gasteiz astinduko du

AZAROAREN 10EAN jarriko da abian Revolución Cultural talde gasteiztarrek prestatutako musika egitaraua. Kolektiboaren helburuak talde gazteak ezagutaraztea eta euren arteko harremana sustatzea dira eta bide horretan, kontzertu sorta ederra antolatu dute. Egitaraua Same Old taldeak irekiko du azaroaren 10ean, Gasteizko Kitsch tabernan. Hurrengo asteburuetan beste hainbat kontzertu izango dira Arabako hiriburuko Café Ideal, People eta La Comarca aretoetan.

Interneten: www.myxpace.com/revolucion_cultural

ATALAIA JATETXEA

Aritz Ondo, 69 • 20305 Irun
 Tel: 943 635518 • Faxa: 943 638718
 e-posta: info@hotelatalaia.com
 web orria: www.hotelatalaia.com

%100 Afrika: erakusketa eta literatur lehiaketa

Bilboko Guggenheim museoan Afrikako hainbat herrialdetan bizi diren hogeita bost artistek 1989az

geroztik egin-dako obrak izango dira ikusgai 2007ko otsailaren 18a arte. %100 Afrika izeneko erakusketako margolanak, eskulturak, argazkiak eta bideoak Jean Pigozzi bildumakoak dira. Erakusketa horren harira, Madrilgo Idazle Eskolak eta Guggenheim museoak *Africa cuenta* narrazio laburren lehiaketa antolatu dute. Epaimahaiak erakusketa osatzen duten obra guztietatik bost aukeratu eta parte-hartzaileek horietan oinarrituta idatzi beharko dituzte euren narrazioak.

Santimamiñeko koba itxita

Bizkaiko Foru Aldundiak Santimamiñeko (Kortezubi, Bizkaia) kobazuloa behin betiko itxia erabaki du. Kobazuloa 1916an aurkitu zuten eta harrezkero 800.000 bisitari baino gehiago izan ditu. Bisita horiek eragindako kalteen ondorioz hartu dute ixteko erabakia. Hala, urtebetez gela nagusiak itxita egongo dira garbiketa eta konponketa lanak egin eta bisitariantzat plataforma berria instalatzeko. 2008tik aurrera atarteraino sartu ahal izango da. Gainerako gelak ikerlariak baino ezingo dituzte ikusi.

Euskomediako edukiak sakelako telefonoan

Euskal kulturari buruzko www.euskomedia.org web guneko edukiak sakelako telefono bidez kontsultatzeko sistema prestatu du Euskomedia Fundazioak. PDA eta bideo kontsolen bidez ere informazio hori jasotzeko aukera badago.

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Zerbait	▼	Axola	▼	* DEITURA	▼	Musika nota	▼	Apeta
	Izena dutenak		* IZENA		Dago		Sodioa		
	►		▼		▼		▼		▼
	Solairua	►						Bokala	►
	Ardi, hitz elkarketan							Joan den urtea	
Irudiko	▼	Zuhaitz mota	► ▼			Kontsonantea	► ▼	Islandia	► ▼
Ikusgarri		Ondorioa izan				Utik!		Amatatu	
►		▼		Imajinak	►	▼		▼	
				Nafarroako ibaia					
Urtemuga	►			▼					
Modua									
►			Erregai mota	►		Lehena eta azkena	►	Kontsonantea	►
			Alkoholaren bukaera			Kasik		Errep., begi distira	
Berdin	►		▼			Egona	► ▼		▼
Txori mota						Jainko egiptoarra			
►				Zeharo aldatu	► ▼				
				Bokala					Bokala
Zintzo	►		Barazki hostotsua	► ▼		Interjekzioa	►		▼

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Biziera, gizartearekiko egoera. 2.- Ameriketako animalia hausnarkari. Bizkaieraz iratzea, garoa. 3.- Nasa, moila. Akabo! 4.- Bokala. Epea. Antimonioaren ikur kimikoa. 5.- Ez zakar. Arnas ezak hila. 6.- Erbioaren ikurra. Lehor, siku. Kontsonantea. 7.- Gorputzaren adar. Emakume izena. 8.- Espazioko geltoki ezaguna. Egitekoak, beharrak. 9.- Mailuaz behin eta berriro jo.

GOITIK BEHERA

1.- Lapurdiko kostaldeko herria. Kontsonante errepikatua. 2.- Helduak euskalduntzeko erakundea. Ugaztun karraskaria. 3.- Zauzka. Gaixo. 4.- Internet protokoloa. Landare usaintsu. Kontsonantea. 5.- Bizki. Dolumin. 6.- Bokala. Trebe, abil. Nor kasuaren atzizkia. 7.- Niri, du. Garraio mota. 8.- Egoki. Lau zati lau. 9.- Bokale errepikatua. Losintxa, lausengu.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

Sudokua

9x9-ko laukian hutsik dauden gelaxkak bete behar dituzu 1etik 9ra bitarteko zenbakiak idatziz eta kontuan izanik zenbaki bakar bat ere ezin duzula errepikatu errenkada eta zutabe berean, ezta dagokion 3x3-ko laukian ere.

	6					8	5	
				8	5	4		
5					4			6
				2		1		8
	3							2
1		9		3				
3			8					2
		7	9	5				
	4	8						6

Bost bider bost

Ezker eskuin eta goitik behera, zenbaki bakoitzean hitz bera aterako zaizu.

	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

1. Ez estu, nasai.
2. Basapiztia mota.
3. Landare xehe.
4. Euskal Herriko lurralde historikoa.
5. Pluralean, Italiako diru zaharra.

Kike Amonarritzen umorea

Amorantea

Bikote bat afaltzen ari da jatetxe batean.

– Hori Jone da –Josebak–, baina bestea ez da bere mutila, ezta?

– Ez, hori bere amorantea da –Eduñek–.

Handik gutxira, mutil bat inguratu zaio Eduñeri eta hizketan hasten dira.

– Eta hori!!!! Zein zen???? –Josebak–.

– Hori? Nire amorantea –erantzun dio Eduñek–.

Joseba orduan haserre hasi da, aukeratzeko, beraien arteko harremana moztu egingo duela eta...

– Ongi, arazorik ez. Baina gogorazten dizut, gure bikote-kontratuan etxea nire izenean dagoela. Bestalde, nire aitaren enpresan ari zara lanean...

Joseba isildu egin da eta hausnartu ondoren dio:

– Gure amorantea Joneren baina baino askoz ederragoa da, ezta?

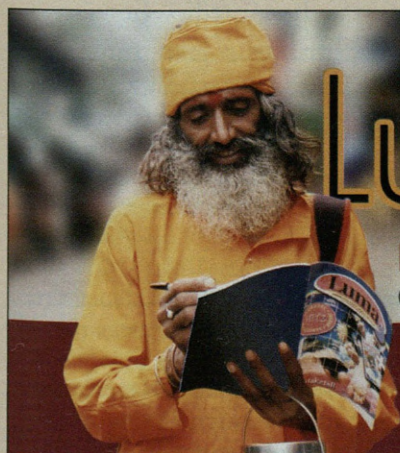
Soluzioak

U	L	V	K	U	L	I	V	M
K	N	L	A	R	I	R	M	A
A	B	E	S	O	B	E	S	O
L	R	I	D	O	R	I	D	O
A	T	O	N	I	T	O	N	I
S	B	A	T	A	I	A	S	B
O	T	O	K	I	K	I	T	O
A	R	A	P	I	O	K	A	P
A	D	E	I	B	I	Z	I	B

1	6	5	3	7	3	5	6	1
4	1	7	9	5	6	3	8	4
3	5	6	8	4	1	7	9	2
1	2	9	5	3	8	6	4	7
8	3	4	1	6	7	9	2	5
6	7	5	4	2	9	1	3	8
5	8	1	3	9	4	2	7	6
7	9	2	6	8	5	4	1	3
4	6	3	7	1	2	8	5	9

E	A	I	R	A	V	Z	A	N	O
I	L	U	A	R	I	L	I	K	O
N	A	Z	I	O	A	L	O	G	I
T	A	Z	A	S	G	A	S	R	A
E	Z	E	T	E	B	E	T	R	U
K	I	A	D	I	R	I	R	E	D
S	I	Z	E	T	E	A	R	I	I
A	A	I	A	S	E	S	E	A	
K	N	D	U	N	I	Z	E	N	
L	R	I	R	I	E	I	E	L	

Bost bider
bost
1. Zabal. 2. Azent.
3. Belar. 4. Araba.
5. Lurak.

Lumanonahi

HARPIDETZAK
© 943 37 15 45 - www.argia.com/luma - luma@argia.com

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

Tolosa (Gipuzkoa)

Iragana eta orainaren uztarketa

Tolosak 750 urte bete ditu irailean hiribildu gisa. Data esanguratsu hau medio, herrian hainbat herritze-lan egin dute, eta garai aproposa da Gipuzkoako hiriburua izan zenera bueltaxka bat egiteko. Done Jakue bideko erreferentzia puntu honetan sartzean, historiaz beteriko kaleek egun ere duten bizitasunak harrapatuko gaitu.

TESTUA: AMAIA SAGASTI

Gaztelako Alfontso X.a Jakituna izan zen Segura eta Ordiziari bezala, Tolosari hiribildu izaera eskaini ziona, Nafarroarekiko muga zaintzeko hiri-guneak sendotu eta gotortzeko helburuarekin. Baina ezin pentsa dezakegu

1256ko irailaren 13a arte inguruok gizon-emakumeon jarduerarik ezagutu ez zutenik. Oria ibaiaren erdibidean zegoen Laskoain-go ibarreko arrasto zaharrenak 9.000 urte atzera garamatzate, San Esteban basiliza zegoen

lekuan egindako indusketen aburuz, eta ordutik inguruok milaka pertsonentzat igarobide eta bidegurutze ezinbestekoa izan dira. Hainbat faktorek bultzatu zuten aipatu ibarrean lehen giza komunitateak egonkortzea.

AINARA AGIRRE

Zerkasua, Oria ibaiaren alboan. Herriaren 750. urteurrenerako, berritze lan handiak egin dituzte.

Ibar emankorra zen Oria ibaiak bustitzen zuen Laskoaingoa, eta geografikoki erabakiorrak izan zitezkeen beste hainbat elementu ere bazituen. Esaterako ibaiak eragindako Ernio eta Uzturre mendien arteko derrigorrezko pasabide estua; edo ibai berak estugune horretan sorturiko urez inguratutiko uharte itxura.

Goi Erdi Aroa arte inguruotan baserri, baseliza eta dorretxeek betetzen zuten paisaia naturala, baina pixkanaka, derrigorrezko igarobideak izatera deituak zeuden gunetan merkatal jardueran eta artisautzan eskarmentua zuten gizon-emakume okzitaniar eta frankoak ezarri ziren lehenengo hiri-guneei sorrera emanez.

Azken ikerketen arabera, eta Elena Barrera historialariaren tesiari eutsiz, badirudi Frantziako Tolosako etorkinak zirela Uzturre eta Ernio arteko Laskoain ibarrean, Andia Dorretxearen babespean bildu eta etorkizuneko Tolosari itxura ematen hasi ziren biztanleak. Baina zergatik hemen? Gipuzkoa Pirinioak ekiditeko pasabide zentzuzkoena zen; Oria

Done Jakue bidea Tolosan barrena

IX. mendean, Iria Flaviako Teodomirotzainak Santiago Apostoluaren arrastoak zituen hilobia aurkitu zuen eta horren ondorioz Conpostela hiria sortu zen. Denbora gutxian inguruko herrietatik lehen erromesak heltzen hasi ziren eta Asturiasko erregeak bertan harri eta buztinez egindako basilika bat eraiki zezaten eskatu zuen. Aurkikuntzaren berria berehala zabaldu zen Europa kristauan, eta horrela

Conpostela, Erroma eta Jerusalemekin batera erlijio honetako munduko hiru gune santu garrantzitsuenetako bat bilakatu zen.

Laskoaingo ibarra hiru kristau gune horietako batera joateko bidean zegoen, jarduera ekonomikoa bultzatzen zuten artisau eta merkatariek bazekiten bide horien garrantzia zenbaterainokoa izango zen eta inguruok horretaraxe deituak zeudela zirudien.

ibaia lurralde horietako luzeena da, kosta eta Arabako mugak lotuz eta Laskoain ibarra erdibidean utziz; Iruñerako eta Gasteizerako bideak bertan elkartzen ziren; gainera Done Jakue bidearen adar esanguratsueta bat bertatik igarotzen zen, Gipuzkoako barnealdeko bidea hain zuzen ere. Horrek Kaltzadako Santo Domingon Orreagatik zetorren bide nagusiarekin egiten zuen bat.

Eta zergatik Tolosa? Etorri zirenak bertakoak izan zitezkeelako eta zergatik ez, bai Frantziako Tolosa, nola aukeraturiko gune hau ibai batek sorturiko uhartearen gainean eratzen zirenez, euren jatorrizko hiriaren oroitza penak eragiten zizkietelako.

Alfontso X.aren hiribildua

Nola igaro zen toulousetarren Tolosa hirigune izatetik hiribildu izatera?

AINARA AGIRRI

AMALA SAGASTI

Gogoz edo gogoz kontra, 1200. urtean Gipuzkoarrek Nafarroako erregearekiko zuten leialtasuna Gaztelakoari izatera pasa ziren. Urte hartatik Gipuzkoako ekialdea bi erreinuen arteko muga izatera igaro zen eta Tolosako hirigunea mugan gelditu zen bete betean, Nafarroako lurretatik bost kilometro luzeetara. 56 urte beranduago, Alfonso X. Jakitunak muga hau indartzeko beharra somatu

zuen eta defentsa lerro honetan zeuden hainbat herri hiribildu gisa sortu edo birsortu zituen. Horieta bat izan zen Tolosa, zeinari beste hainbat eskubide emateaz gain harresiak altxatzeara ere eman zion.

Gaur egungo Tolosa

Baina ez da historia soilik Oriaren hiriburuak duena. Herri bizia da, makina bat jarduera eta ekitaldik osa-

tzen dute bere urteroko egutegia: Abesbatzen eta Txotxongiloen Nazioarteko lehiaketa, Tolosand-Blues jaialdia, Bonberenea autogestio gunearen programazio alternatibo iraunkorra, ingurugiro jardunaldiak...

Itxuraz eraberritua dago, eta noiz-bait industria astunaren zamak grisez pintatu bazuen ere, bere hirigintza gaur egun loratsu agertzen da koloreak eta formak zainduz. Bere Alde Zaharra bisitatzea nahikoa da horretaz jabetzeko.

Tolosako Alde Zaharrean aurkituko dugun Andre Maria eliza XVI. mendean eraiki zuten, nahiz eta gaur egun garai ezberdinak eranskinak izan. Andre Maria eliza gotikoa da estiloz, baina dorrea barrokoa du, 1761ean erantsia hain zuzen ere. Alboko kapera batean Done Eztebe ermita zaharreko ate erromaniko gotikoa dago, ermita hartatik harriz harri aterea. Eliza horretatik gertu daude Santa Klara komentua, bere XVII. mendeko eliza eta Atodo jauregia, Pizkundekoa. Merezi du XVI. mendeko jauregiaren ezkutua eta balkoi ederrak begiratzea. San Frantzisko eliza berriz, XVI. mendean eraiki zuten.

Herriko Kale Nagusia zeharkatu eta Gaztelako atea igaro ostean, Trianguloa plaza ezagunaren erdian, Txillidaren *Atants* eskultura esanguratsua ikusiko dugu. Oso gertu dago Probintziako artxibategia, Gipuzko-

Hamar urtez hiriburu

Tolosa sortu zenetik bere garrantzia eta nagusitasuna probintzia mailan gero eta nabariagoa zen. Ibai nagusiaren erdibidean zegoen uharte batean harresiz inguratutako herri hori, derrigorrezko bidegurutzea zen. Mendeetan zehar sona handia hartu zuen eta gaizki ulertuak ekiditeko eta Frantziako Tolosatik bereizteko hainbat bidaiarik "Toulosette" goitizena ere eman zioten gauro Tolosari.

Tolosako Domenjon de Andiak –"Gipuzkoako Erregea" bezala ezagutu zenak–, gerora Gipuzkoako Probintzia izango zenaren aurrekaria bultzatu zuen lurraldeko herrien anaiartearen bitartez, XV. mendean. Beste tolosar batek, Miguel de Aranburuk, Gipuzkoako foruen bilketa gauzatu zuen eta Aldundiak Tolo-

san argitaratu zuen bilketa hau 1696 urtean. Tolosan moldiztegi bidez egindako lehen argitarapena izan zen. Tolosarrak ziren Batxiller Zaldibia eta Pablo Gorosabel historialariak; Mokoroa, Bello Portu eta Gorriti musikariak (azken hau adopzioz); Tolosarra izan zen baita ere Juan Sebastian Elkanorekin batera munduari bira eman zion Pedro Tolosa.

Tolosa izan zen Gipuzkoak mende luzeetan izan zuen hiri nagusia eta 1844an bertako hiriburu izendatu zuten Batzar Nagusiek. Hamar urte beranduago orde, Isabel erreginak, tolosarren izaera karlista eta foruzalea zigortzeko, Donostia liberal eta isabelinoari eskaini zion betebeharrak; probintziako herrien eta Batzar Nagusien borondatearen aurkako erabakia izan arren.

AMATA SAGASTI

Ezkerrean, Aranburu jauregia, ondoan errota duela. Ondorengo argazkietan, Berdura plaza eta erraldoiak, Tolosaren bizitasunaren adierazgarri.

an hormigoia erabiliz egindako lehen eraikinetako bat hain zuzen ere.

Trianguloa plazaren ondoan, Oria ibaiaren alboan, Tolosaren ikur den Zerkausia arkupea dago. Zerkausiak aldaketa ikaragarriak jasan ditu azken urteetan, baina herriaren 750. urteurrenerako, berritze lan handiak izan ditu. Zuriz margotu dute eta zuritasun horrek Zerkausia kaleko etxe koloretsuekin kontraste handia egingen du. Bertako kaleak ere badu aldaketa nabarmenik, zorua baldosa gorritz bete baitute.

Trianguloa plaza zeharkatu eta San Frantzisko ibilbideetik jarraitzean, Leidor aretoarekin egingo dugu topo. Tolosaren urteurrena dela eta, Leidor aretoa berritzen denbora asko igaro

dute. Aretoaren akustika, erosotasuna eta eszenatokia hobetzea izan da lanaren helburua. Arrazoi hori dela eta, aretoaren goiko aldeari maskor forma eman diote. Bertan egiten da Tolosako Abesbatza Sari Nagusia.

Gaur egun Tolosara heltzen diren erromesek, San Frantzisko pasealekutik aurrera, Oria ibaiaren hertzetik jarraituko dute. Araba etorbidea zeharkatu eta Bentaundi auzora helduko dira. Aurrera egin da, Aldabatziki auzoko norabidea hartuko dute auzo-bide estu batetik. Aldaba Tolosakoa izan arren Alegiatik oso gertu dago. Auzo horretan oso ezaguna da San Migel arkanjeluen eliza. Oraingo eraikina, aurrekoa zegoen lekuan dagoena, 1962an

eraiki zuten eta Perez de San Roman da bere egilea. Harriz eta hormigoiz egindako forma laukizuzeneko eraikin txiki bat da. Absidea berriz, laua du. Aralar osorik ikusi daitekeen beirate handi batekin osatua dago San Migel Arkanjeluen eliza. Alegiatik Beasain, Segura eta San Adriango kobazulora heltzen dira erromesak.

Garaiak asko aldatu dira lehen erromesak Done Jakue bidea egingen hasi zirenetik. Lehen bekatuak barkatzeko edo penitentzia egiteko zeharkatzen zen bide hura, erabat aldatu da. Baita bidea egiteko arrazoiak ere. Hala ere, hainbat herri eta paisaia zeharkatzen dituen Done Jakue bideak, asko gozaraziko ditu erromesak Tolosara heltzean. ■

Tolosako
Euskara Batzordea

*Tolosa,
gogoan izatekoa!*

Plaza Zaharra 6-A · 20400 Tolosa · Tel. 943 69 74 53
euskara@tolosakoudala.net · www.tolosakoudala.net

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

BIOLOGIA

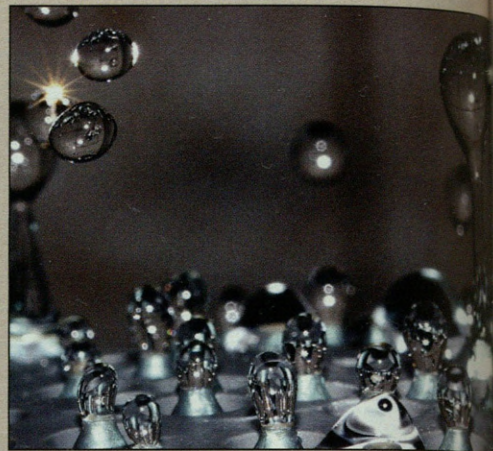
Bakterio hidrogeno-sortzailea

JOAN DEN HAMARKADAN oso indartsu gizarteratu zen hidrogenoa erregai gisa erabili ahal izateko aukera. Berotegi-efektuaren aurkako borrokan hidrogenoa garbitasun mailarik handiena duen energia dela esan daiteke, ez bailuke berotegi-efektuaren erantzule diren gasetako bat bera ere sortuko.

Jakina da hidrogenoaren iturriak agorre-zinak direla, uraren zatia baita, baina naturan hidrogenoa beti beste elementu bati elkartuta agertzen zaigu; eta hau da hain zuzen ere arazoa, hidrogenoa bere horretan behar da inongo elementuren laguntzarik gabe. Hidrogenoak beste elementuekin dituen loturak apurtzea oso garestia denez, hidrogenoan oinarritutako energi teknologiak oso era apalean aurreratzen ari dira.

Goiko argazkiko Daniel van der Lelie biologoak lortu du, bakterio bati esker, uretik oxigenoa bereiziz hidrogenoa ateratzea.

Brookhaven-eko Laborategi Nazionaleko Daniel van der Lelie biologoak zuzendutako ekipoak hidrogenoak beste elementuekin dituen loturak apurtzeko bidea topatu du bakterioak erabiliz. *Thermatoga neapolitana* deitu bakterioa erabili zuten laborategian eli-

Osasuna

JABIER AGIRRE

Oinez Bizi kanpaina, ariketa fisikoa sustatzeko

LEHEN mailako arretan diharduten 600 profesional-mediku nahiz erizain-baino gehiagok hartuko dute parte Osakidetza martxan duen kanpaina, hiritarren artean jarduera fisikoa bultzatu eta bizi-ohitura osasungarriagoak sustatzeko helburuarekin.

Oinez Bizi kanpaina arrisku kardiobaskular altua duten pertsonen dago zuzenduta bereziki. Osasun sailburuak datu kezagarri bat plazaratu zuen: euskal hiritarren %64k bizimodu sedentarioa darama, eta egunean hogeita hamar minutu baino gutxiago ematen dituzte oinez (gizonezkoen %60,2k eta emakumeen %68,7k).

Gaur egun 15 urtetik gorako pertsonen %18,5ek baino dute egiten ariketa fisikoa denbora librean, eta adituen ustez portzentaje horrek %32ra iritsi beharko luke. Izan ere, sedentarismoa arrisku-faktore oso garrantzitsua da gaixotasun kardiobaskularrak agertzeko. Jarduera fisikoak, berriz, heriotza goiztiarren, diabetesaren, osteoporosiaren eta zirkulazio-aparatuko gaixotasunen murrizketa esanguratsua dakar. Eta osasunaren gainean eragin

mesedegarri horiek lortzeko ez da beharrezkoa entrena-mendu gogorra egitea, ariketa fisiko moderatua baizik, 30 bat minutuko jarduera fisikoa nahikoa baita: paseatzea, igogailua erabili ordez eskailerak igozea, edota lanera oinez joatea.

Intentzio horrekin, Osakidetza Oinez Bizi izeneko kanpaina du martxan. Kanpaina horretan paziente sedentarioak hautatu dira, eta beren jarrera, baldintzak eta lehentasunak baloratu ondoren, podometro bat eman zaie, bakoitzak bere jarduera fisikoa neurtzeko modua izan dezan. Paziente horiei jarraipen zehatza egiten ari zaie, telefono bidez, edota

berariaz horretarako emandako hitzorduetan, programa hasi eta 15 egunera, 3 hilabetera eta urtebetera emandako pausoen kopuruan egunez egun izandako progresioa neurtu eta baloratzeko.

Azkenik, ez da ahaztu behar sedentarismoak duen kostu ekonomiko izugarria: 18 milioi euro ingurukoa, Osasun Sailaren arabera, gastu sanitario osoaren %6 gutxi gorabehera.

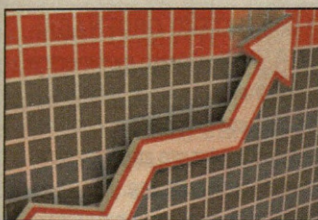
kagai gisa glukosa emanez eta emaitza hauxe lortu zen: 70 eta 85 °C artean eta presio normalen bakterioek hidrogeno-kantitate handia sortu zuten.

Sarri hidrogenoarekin elkartuta egoten den oxigenoak mikrobio zein bakterioak akabatze-ko joera du. Oraingo saiakeran zegoen oxigeno-maila txikia bazen ere, lehen aldía da bakterioek oxigenoaren aurrean hidrogenoa sortzen dutena.

Oraingo laborategian egindakoa optimizatu nahi da, baldintzak edo bakterio motak aldatuz, hidrogenoa eskala handiagoan sortzea posible ote den ikusteko; gainera, lortutako emaitzarik interesgarriena da Thermatogak oxigenoari aurre egiteko sistemarik baduela. Sistema hori topatzea da orain ikerlarien beste erronketako bat. ■

EKONOMIA

Euriborra gorantz

HIPOTEKAK eta euriborra oso gutxitan izan dira lerro hauen helburu, batez ere, lorpenak eta aurkikuntza zientifikoak direlako interes gehien sortzen

digutenak. Baina noizean behin ez dago gaizki begiradaxo bat botatzea gure patrikak hainbeste astintzen dituzten gai ekonomikoek.

Urte batzuetan euriborra baxu-baxu egon da etxebizitzaren prezioak igotzen jarraitu duen bitartean. Orain euriborra 2002an bezain altu dago eta etxebizitzak orduan baino %50 garestiago. Banketxeek 50 urterako hipotekak eta hipoteka konpartituen sistemak asmatu dituzte kaleko jendeak etxeak erosi ahal izateko.

Beraz, jendea gehiago "enpufatzeko" sistemak asmatzen ari dira eta ez da katearen bukaera ikusten. Orain arte etxea erosi dugunok gurasoak izan ditugu askotan alboan, baina orain seme-alaba eta lagunak ere behar izango ditugu. Harrapatuta gaude! ■

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Leka eta txurikina

BABARRUN gehienak mandiotan, eta azken kondarrak etxerako bidean dira. Uda-berriaren amaierako bero zakarrak zirela-eta lehen lorealdia erabat zapuztu zen soroetan. Aspaldiko uza eskasena izango ote denaren zurrumurrua dabil azokatan barrena eta iazkoan sei euro ordaindu zen libra aurtan 9ko eltzean beratuko den usaina aditzen diot. Berandu antzera erein zuen jendeak suertea, uza oparoa eta prezioa artalorearen gainetik.

Behin etxeratuta, gustukoa da babarrun-zuritze edo -aletze lana. Suaren bueltan jarri koadrila eta babarrun bailiran gorritik, pintarretik, zuritik eta beltzetik doaz aletzaileen mingain eta miztoak. Gero aleak apartatu eta zomorrorik ez egiteko konjelagailura. Behin konjelatuta tartean diren zomorro eta hauek errundako arrautzak hilda, kanpotik berriak etor ez dakizkion, inolako zirrikiturik gabeko ontzi edo zakuren batean jaso. 12° C-tik behera dagoen tokiren batean jasoz gero, zomorroak iraungo du baina ez da ugalduko eta arrautzetatik ez da berririk jaioko.

Artoa ere ontzen ari da, bada. Amaitu berria den hego-haize purrustadak, aurtan luzea eta berotan beroa, ihartu ditu landareak. Buruak, hazteari etsita, ale helduen zamaz, makurtuta, etxeratzeko eske. Artoaren buru, artaburu burumakurrak, arta-zuriketarako zurikinak erabat zuri dituzenez, hobe dago aterpean soroan baino. Zuriketa garaiko zuritzaileen kontuak zurikeriarenean baino bide gozoagoetatik ibiliko ahal dira... Zuriketako zurikina ederki hausnartuko du behikundeak. Arta-aleak, berriz, harrak harrapa ez dezan, ahal den toki hotzenean jaso.

Bai babarrunaren zomorroa, bai artoaren harra gero eta maizago ikusten dira. Etxe gero eta beroagoak ditugu eta neguan a zer nolako pagotxa intsektu hauentzat, jaki epelak! Garai bateko ganbara irekien neguko hotza gogora ekarri eta horra irtenbidea.

Baten eta bestearen aleak sukalderako eta babarrun-lekak eta artaburu-zurikinak majerarako, ederki pasako ditu aziendak. Urtean behingo sasoiko jatena paregabea, kutixia.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20150 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Suezko (bigarren) kanala

EGIPTO, 1869KO AZAROAREN 17A. Azkenean, hamar urte, sei hilabete eta 24 eguneko lanen ondoren, Suezko kanala zabaldu zuten. Lan ikaragarririk hura langile egipziarrek burutu zuten, baina historia liburuetan Ferdinand de Lesseps aristokrata frantziarra ageri da kanalaren egile moduan, hura izan baitzen proiektuaren bultzatzaile nagusia. Inaugurazioaren ospakizunetara garaiko pertsonaia garrantzitsu andana hurbildu zen: Ekialde Hurbileko agintariak, Théophile Gautier, Emile Zola edo Henrik Ibsen bezalako idazleak eta errege familietako ordezkariak, Frantziako Eugénie emperatriza (Lessepsen lehengusina ere bazena) edo Austriako enperadore Franz Joseph, besteak beste.

Lessepsek dagoeneko 54 urte zituen 1859ko apirilaren 25ean eraikitza lanak hasi zirenean. Bizitza erdia zeraman Suezko istmoan kanala egiteko proiektuari bueltak; 27 urte zituenen, bere betebeharrak diplomatikoak Alexandriara eramane zuten eta bertan Napoleonen ingeniarietako baten kanala eraikitzeke planoak aztertzeke aukera izan zuen.

Ismail Pasha egipziarrek in batera Lesseps izan zen kanalaren jabe hasiera batean. 1956tik, Nasser pre-

sidenteak nazionalizazioa bultzatu zuenetik, egipziarrek dute kanalaren jabetza.

Suezko kanalak Itsaso Gorria eta Mediterraneo lotzen ditu. Finean, itsasontziei Mediterraneo eta Ozeano Indikoaren arteko bidea irekitzea du benetako balioa, Afrika inguratu beharra saihestea. 193 kilometro luze da, baina 1869tik hona berrikuntza ugari egin diote. Inaugurazio egunean 54 metroko zabalerazuen (151 metro ditu egun) eta 8 metroko sakonera (egun 11 metro). Gaur egun, urtero 18.000 itsasontzi pasatzen da Suezetik.

Kanala zabaltzeko festan parte hartu zutenen artean inork jakingo al zuen hura inaugurazioa baino, berinaugurazioa zela? Haiek ez ziren izan istmoa zeharkatzen zuten lehen ontziak, ezta gutxiago ere. Suezko lehenengo kanala, beste hau bezala, XIX. mendean eraiki zuten... baina Kristo aurreko XIX. mendean, ia 4.000 urte lehenago, beraz. Ederki eraiki ere, kanala luzaroan erabili baitzuten. Hala erakusten dute

behintzat Egiptoko faraoi Ptolomeo II.ak lehenik, Persiako errege Xerxesek aurrerago eta, azkenik, Erromako enperadore Trajanok agindutako berrikuntzek. ■

Ezkerrean, Suezko kanala 1860ko hamarkadan, eraiki berrian. Alboan, Ferdinand de Lesseps aristokrata frantziarra, kanalaren bultzatzailea.

ARRASTOAK

2.000 URTEKO ORDENAGAILUA. Antikytherako mekanismoa Antzin Aroko objekturik sofistikatuena da: bere dial, hortz eta gurpilek hainbat buruhauste eman die historiagileei orain gutxi arte.

K. a. I. mendeko brontzeko tramankulu handi hau duela ehun urte inguru topatu zuten itsas hondoan, Antikythera uharte greziarretik gertu (argazkian, berreskuratutako zatirik handiena). Batzuek egilea Arkimedes bera izan zela zioten bitartean, beste batzuek, Zizeronen testuetan oinarrituta, Posidonius filosofo estoikoa zuten aparailuaren egiletzat. Makinaren hainbat errekonstrukzio ere egin dituzte arrastoak aurkitu zituztenetik, baina bere funtzionamenduaz erantzun zehatzik ez da lortu.

Aparailuak astroen mugimendua kalkulatzeko zuela ondorioztatzen dute berriki ulerleak, eta kalkuluak zehaztasun handiz egiten zituela diote gainera. Nola? Adituek erantzuna laister izango dutela jakinarazi dute, historiako lehen ordeigailuaren lan egiteko modua ezagutuko dutela.

Ion Erro

«Aldaketak ezkerrekoa izan behar du: NEB ezinbestekoa da»

Iruñea, 1968. Beltzuntzekoa (Ultzama) da izatez. Gizarte lanerako eta Soziologia ikasketak eginak ditu. Hainbat mugimendu ekologista eta alternatibotan aritua. Nafarroako Ezker Batuko (NEB) antolaketa arduraduna izandakoa; 1995etik 1999ra bitarte, berriz, nafar parlamentaria. Egun NEBko koordinatzailea da eta Foru Parlamenturako hautagai zerrendan lehena. Oposizioko alderdi politikoak elkartzeko garaia iritsi dela erran digu, Nafarroako eskuineko gobernuaren alternatiba lantzeko garaia.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Josu Santesteban

Izquierda Unida (IU) 1986an sortu zen Espainiako Estatuan, NEB (Nafarroan) eta EB (EAE) erakundeak barne: "EBk eta NEBk kolaborazio organo bat dugu ordudanik, beste federazioen artean baino lotura estuagoa dugu, alegia. Edonola ere, errealitate sozio-politiko ezberdinak kontuan hartuta, eta hauteskunde ezberdinetan lehiatzeko eta bi parlamentuetan aritzeko, hau da erakundetze logiko eta egokiena. IUREKIKO subiranoak gara halaber, EB den modu bertsuan?" diosku NEBko koordinatzaile Ion Errok.

Ezkerretik begiraturik gutxienez, bitxia da EB EAEko Gobernuan izatea. NEBkoek nola ikusten duzue hori?

Euskal politika zailak blokeak sorrarazi ditu. EB bloke horiek elkarbizitza anitzean integratzen laguntzen saiatzen da. EAEEn oso zaila da politika egitea, EBk jokatzeko duen rola are zailagoa

delarik. Euskal edo espainiar nazionalista ez den hirugarren espazioan aritzea ez da samurra, baina EB bakea nahiz kohesio soziala lantzen ari da. Eusko Jaurlaritzan planteamendu federalistaren arabeko politika egiten du EBk, etorkizunean garatu ahal izango duen politika ikuskizun dago ordea.

EAEko hauteskundeetan EB eta Aralar koalizioan joatea aztertzen ari dira. Zer deritzozu?

Gaur ez da horretaz hitz egitea tokatzen, Jordi Pujolek hala zioen.

Nafarroako Foru Parlamenturako hauteskundeak burutzeko zazpi hilabete

FORU HOBKUNTZA

"Nafar herria kontsultatua izanen da, ziur nago"

"Hobekuntza Forua hobetu nahi dugu XXI. mendean, oraingoak ez du legitimitate demokratikorik, Estatuan bozkaturia ez den autonomia estatutu bakarra da. Egungo egoerak ez du zentzu historikorik, eta ez die egungo beharrei erantzuten. Foru Hobekuntza berriak Nafarroa subjektu politiko aktiboaren onespina ekarri behar du, aldagetak herritarren berrespina behar luke erreferendumaren bidez. Ziur naiz nafar herria kontsultatua izanen dela, agian ez euskal alderdi nazionalista batzuen ikuspuntutik, baina, nafar gizartearen adin politiko heldua onartzeko garaia da, instituzio nafarrek ezin dute herriak diogenaren beldurrik izan, erkidego honetan demokrazia aurreratzen ari den konstatazioa izan behar du aldagetak.

Guk Foru Hobekuntzaren erreforma lantzeko gure proposamenak landu ditugu dagoeneko: herritar eskubide sozialak, demokratikoak eta elkarbizitza hobetzea nahi dugu. Hobekuntzak herritarrek eskatzen duten guztiari erantzun behar dio, hori ez baita orain egiten. Hainbat eskumen ez dira gauzatu oraindik, eta beste batzuk ez dira sekula ere kontuan hartu. Herritarren eskubideak gauzatzeko Foru Hobekuntzak legeen legea izan behar du, oinarritzko eskubideak eta herritarren parte hartzea ziurtatuz. Erabakietan ez dute bakarrik ordezkari politikoek erabaki behar ordea, gizartearen inplikazio politikoa sustatu behar da, ordezkari eta herritarren arteko hartu-emanak landu behar dira eguneroko politikan".

falta da halaber, nola aurreikusten dituzu berauek?

Nafarroan aldageta politikoa izan dadin lanean ari gara, eta guk, aldageta izanen bada ezkerrekoa izan behar duela diogu. Eskuineko gobernu honen erregimena agortu da, gizarte sektore herrikoien arbuioa begi-bistakoa da, bere politikak ez du gehiagorako ematen. Aldaketa anitza izan behar dela eta aldageta gauzatzeko NEB ezinbestekoa dela pentsatzen dugu. Hots, gobernu berriak ezkerreko politikari lehentasuna eman beharko dio: justizia soziala, elkartasuna, garapen iraunkorra eta ingurumenean ardura bereziak hartu beharko ditu.

Horiek horrela, zergatik ez zoazte Nafarroa Bai (Na-Bai) koalizioan?

Hasteko, ez Na-Baik ez guk ez dugulako akordioa lortzeko beharrik ikusi. Na-Baik ez digu koalizioan joateko nahia azaldu, ezta guk hari ere. NEB eta Na-Bai-renak bi espazio ezberdin dira. Edonola ere, eskuinaren alternatiba gauzatu nahi badugu hiru espazio hauek artikulatu beharko ditugu: PSNren zentro aurrerazalea, Na-Bai-ren euskal nazionalismoa, eta NEBk ordezkatzeko duen ezkerria.

Alternatiba gauzatzeko bidea lantzen hasi beharko duzue orduan.

NEBk Aralar, Batzarre eta PSNri akordio bateratu bat artikulatzeko proposa-

mena helarazi zien duela urte bat. Ez zen hauteskunderako proposamena, akordio programatikoak, lerro estrategiko nagusiak eta hiritarren parte-hartzeko moduko proposamena baizik. Aztertu eta adostu beharreko hogeit puntuko proposamenen. Aralar eta Batzarrek Na-Bai osatzea lehenetsi zuten, PSNk berriz, bere barne zatiketa nabaria tarteko, ez zion erantzun baikorrik eman gure proposamenari.

PSNk harrezkero Foru Parlamenturako hautagai nagusia izendatu du: Fernando Puras.

PSNri "Zumosoleko lehengusua" etorri zaio, Madrilgo lehengusua, alegia. Barne arazo bat konpontzera etorri da eta hauteskundeetara begira lerroak ixtera. PSNn bi ildo nabarmen daude ordea, bi abiadurako PSN daude. Ildo batek -Juan Jose Lizarberenak- aldagetak ezkerreko alternatiba eta akordioa bilatzen ditu, eta azken kongresua irabazi zuen ildoak -Carlos Chiviterenak- Fernando Puras erakarri

"PSNri 'Zumosoleko lehengusua' etorri zaio, Madrilgo lehengusua. Barne arazo bat konpontzera etorri da eta hauteskundeetara begira lerroak ixtera"

du bere aldera. Purasek diskurtso irekia egiten du, inguru guztiak harrapatu nahi ditu, politikari harrapariaren rola betetzen du Purasek, beretzat aukera guztiak posible dira, baina ziurgabetasuna baino ez du transmititzen. Purasek aldageta nahi duela dio eta aldi berean UPNrekin akordioa posible dela dio. Auzitan jarri beharreko hautagaia da beraz, alderdi sozialista honen eskutik aldageta etorriko den zalantzarria da oso.

Zer egin orduan?

Gu ezkerreko diskurtsoa lantzen eta indartzen ari gara, era berean, hautesleria sozialistari dei bat egin diogu PSN ezkerreko alternatiba gauzatzera behartu dezan. NEBk argi eta garbi utzi du UPN oposizioa eraman behar dela, NEBk ez du UPNrekin paktatuko eta PSNk berriz baietz dio. Bere hautesleriak jarrera hau kontuan hartu beharko luke.

Demagun UPNkoa ez den gobernu osatzen dela. Zein ezaugarri izango lituzke?

Bake eta normalizazio prozesua ondo bideratu eta bukatuz gero, Nafarroako identitate plural, sozial eta linguistikoa -ezkerreko alternatibaren bidez- gauzatzeko unea irits liteke, egoera berri hori oso baikorra litzateke. Nafarroan bigarren trantsizioa egiteko dago, orain arte arazo identitarioak mugitu du politika eta aurrerantzean elkarbizitzarako ituna akordatu beharko dugu guztion artean, elkarrekin bizitzera behartuta gaude: espainol nahiz euskaldun sentitzen diren nafarrak, nafar sentitzen diren nafarrak... hots, eman daitezkeen nortasun amalgama guztiak. Marko sozio-politiko berri horretan elkar errespetatzea eta eroso egotea lortu behar dugu. Horixe da gobernu alternatiboak ekar dezakeena, gure kasuan ezkerreko politikak lehentasuna izanen duenarik.

Identitate horien artean non kokatzen du bere burua Ion Errak?

Ni munduko pertsona eta ezkerrekoa sentitzen naiz.

Aukera nagusiak aipatu ditugu, Batasuna legez kanpo dago ordea.

Nafarroako indar politiko guztiak Parlamentuan leku hartzeko aukera izan dezaten nahi dugu eta horretara-

ko ari gara lanean. Ezker abertzaleak hauteskundeetan egoteko aukera izango du modu batez edo bestez, eta ezker abertzalea Nafarroako politikaren normalizazio prozesuan sartuko da. Eusko Legebiltzarrean PPK, PSE-EEK edota EHAK taldeek, komeni zaienean, gehiengo demokratikoaren bitartez, hirukoaren ekimenak errefusatzeko dituzte eta inor ez da eskandalizatzen. Nafarroako Parlamentuan ere halaxe izatea nahi dugu.

UPN eta CDNko Gobernuak ez du egoera hori erraz gauzatzen utziko alta.

Nafarroan laborriaren Gobernuak dugu, UPNk boterea galtzeari izua dio. Hauteskundeetan inkestak arabera hiritarren gehiengoak konfiantza kendu dio eskuineko gobernu honi. Egoera honen aurrean, esaterako, UPNk menpe dituen administrazio guztiak bere zerbitzura jarri ditu, UPNren diru publikoarekin ari gara ordaintzen dagoeneko berak bere kasa abiatu duen hauteskunde kanpaina, azken hamabost urteotan egin ez duena zazpi hilabetetan egin nahi du. Hori politika friboloa egitea da, ardura eta zorrotasun eskasa. Eskuinak ez dio gizartearen beharrei erantzuten, beraz, gizartea mugiarazteko unea iritsi da.

Miguel Sanzek berriki, Foru Erkidegoaren eztabaidan jarrera ezezaguna azaldu zuen bake eta prozesuari begira.

Zorionekoak gu eta herritar guztiok, eskuinak bake prozesuarekiko duen jarrera aldatzen badu. Miguel Sanzen planteamendua taktikoa izan zen besterik baino. Aurreko egunean Madrilgo Konferentzian izan zen eta hauxe esan zuen: "Ez da

"Zilegi dira Euskal Herria nazioa eta herri bakarra dela diotenen proposamenak, baina guk Nafarroak berezko ahotsa duela uste dugu".

bake prozesurik izan, garaile eta garaiturik gabe". Hurrengo egunean, UPNk eta CDNk instituzioetatik kanpoko bakeforoa eratzeari uko egin zioten. Estraburgon UPNk bat egin zuen Le Penen FNrekin. Nafarroaren hitzak edo Sanzek Parlamentuan erabilitako hitzak kontraesankorrak dira erabat.

Azkenik, zein da bake eta normalizazioaren barruan, alderdien mahaiari buruzko NEBren jarrera?

NEBk kontsulta txanda egin du alderdi guztiekin, UPNtik Batasunera bitarte. Bakea lortzeko ekimen guztiak beharrezkoak direla eta bake prozesuari sostengu politikoa emateko Nafarroan eszenatoki politiko berezko bat taxutu behar dela diogu. Gure proposamena Nafarroan elkarriketarako mahai bakarra eratzea da, nafar gizartearen ordezkaria izan dena eta irtenbide demokrati-

koa ekarriko duena. Zilegi dira Euskal Herria nazioa eta herri bakarra dela diotenen proposamenak, baina guk Nafarroak berezko ahotsa duela uste dugu. Nafarroaren etorkizunak nafarren erabakiaren esku izan behar du, nafarrok demokratikoki erabakiko dituzte egokiak diren aldaketak, ez zaie inondik ezer inposatu behar. ■

KARLOS ARGIÑANO

Mendilauta 13, 20800 Zarautz
Tel. 943 13 00 00
www.karlosnet.com
www.hotelka.com

Elkarrekin ezkontzen ez diren titulu ugari

Ikasle asko ari da euskaltegietan ikasten euskara agiriren bat lortzeko. Euskara titulua eskuratuta batek baino gehiagok hartuko zuen sorpresaren bat: tituluak halako erakunderen aurrean ez du balio. Ugari dira euskara tituluak, baina ez dago erakundeen arteko baliokidetzarik.

SAIOA LABAKA

SEBASTIÁ SERRANO Bartzelonako Unibertsitateko Linguistika Orokorreko katedradunak dienez, hizkuntza bat ikasteko %70 gogoia da eta %30, berriz, gaitasun intelektuala. Hori aintzat hartuz, aditu batzuen ustez, hizkuntza jarreraren inguruko gogoeta egitea ez legoke sobera helduen euskalduntze prozesuari begira. Izan ere, motibazio integratzailea –euskal gizartearen txertatzeko nahia– duen ikaslearen altxoan motibazio instrumental hutsa –lanpostua lortzeko baino ez euskara ikasten dabilena, esaterako– duena topa dezakegu euskaltegian. Bidenabar, aintzat hartu beharrekoa da egungo gizartearen arlo guztietan nagusitzen ari den joera; ahalik eta titulu edota ikastegi agiri gehien lortzeko nahia: *titulitis*.

Euskaltegien eta HABEren bitartez bideratzen da helduen euskalduntze-alfabetatze prozesua. 2000. urtean HABEk Helduen Euskalduntzearen Oinarriko Kurrikulua deritzana (HEOK) abian jarri zuen. Helduek euskara ikasteko garaian jarraitu behar duten prozesua zehazten eta biltzen duen oinarriko programazioa da; euskaltegi publiko zein pribatu homologatu bakoitzak bere ezaugarri, behar eta testuinguru sozialera egokitu

TUA	16.	17.
pako gizartearen %10	a) erabiltzea	a) dutenek
a. Izan ere, orain dela	b) erabiltzeko	b) dutenentzat
uzten arren, sasoi hura	c) erabiltzera	c) dutenak
asi eskurik azkarrena	d) erabili	d) dutenekin
agoen gizartearen bizi	18.	19.
ntasun bihurtze horren	a) nahiak	a) kartara
tuak egitera eraman	b) nahiak	b) kartan
ztea. 19. jokatzeara	c) nahian	c) kartaz
iraldun koadernoetan	d) nahita	d) kartetan
konturatu gabe egiten	20.	21.
auste sortzen dituen	a) diren	a) orduan
Zergatik? Egitekoak	b) duten	b) ordez
oelako gizartearen gaur	c) dituztenak	c) ostean
skriminazio horretan:	d) direnak	d) ostera
ua bizkarrean lotzen.	22.	23.
ea dute. 1921. urtean	a) ez bada ere	a) izan ere
z. esaterako, ezkerria	b) delarik	b) Hori dela eta
oko 26. aldiz,	c) denez gero	c) Dena dela
indituta badaude ere,	d) baita	d) Beraz
jotzen da oraindik.	24.	25.
rrik bedeteka daiteke	a) dezan	a) batek
ehun 28. gora eta	b) dezaen	b) batean
ikisidorek ere ezker	c) daitezen	c) baterako
uroa dela uste dute	d) dezake	d) batentzat
ri komuneko papera	26.	27.
herrialde horietara	a) hamarkadan	a) bestela
ranak ere. Alaren bi	b) urteotan	b) bestean
ponian zegoen beste	c) urtekarian	c) bestetik
libortzioa eskatzeko	d) mendeen	d) besterik
a) Beraz	28.	29.
b) Hala ere	a) pasartetik	a) herrian
c) Baita ere	b) pasartera	b) herrietan
d) Ondoren	c) pasarteko	c) herrian
32.	d) pasartearen	d) herriek
a) arinagoa	30.	31.
b) lehengo	a) egindakoan	a) egindakoan
c) surrerago	b) egitekotan	b) egitekotan
	c) egiteaz	c) egiteaz
	d) egiteko	d) egiteko
	33.	34.
	a) hainbat	a) hainbat
	b) baino	b) baino
	c) bezain	c) bezain

AZTERKETAREN ATAL HAU TEST MODUKOA DENEZ, ERAN "ERANTZUN-ORRIAN" ADIERAZI BEHAR DITU

1) GRAMATIKA TESTA

- Gela beti kez beteta uzten dugunez, nagusiek ez digute
a) erretzeaz b) erretzea
c) erretzen d) erretzeari
- Mikeli lehendik daukana ez zaio asko gustatzen eta hor
berria _____ dabil.
a) erostean b) erostera
c) erositakoan d) erostekotan
- Hemengo liburuak utziko dizkizut azterketa hobeto presta
a) zaitezen b) ditzazun
c) dezazun d) dezadan
- Gure mutilak ez dauka ezer egiteko asmorik, horrexegatik
a) eskuakin poltsikoan b) eskuak poltsikoan
c) eskuak poltsikoan dituela d) eskuak poltsikoan
- Jokalariek ez diote entrenatzaileari kasurik egiten, eta hor
a) partida irabaztekorik b) partida irabazten
c) partida irabazita d) partida irabazterik
- Gaurko azterketa zaila izan da benetan, horregatik
_____ ez gainditzea.
a) gutan inork b) inor gutariko
c) gutariko inork d) zuelako inor
- Zure lagunek liburuak dakarrena ondo ulertuko
a) balu b) balitz
c) balute d) balira
- nik agindutako idazlana hobeto egingo
a) lirateke b) lukete
c) litzukete d) lidake

Euskara maila jakin bat egiaztatzen duten agiri asko dago, hainbat erakundek banatuak, baina titulu saltsa horren homologazio sistemarik ez dago oraindik. Argazkian azterketa eredu bi.

ohi duena gero. Programazio honek euskalduntze prozesua lau mailatan bereizten du; lehen maila –lehenengo sei urratsak–, bigarren maila –bederatzia urratsak–, hirugarren maila (EGA) eta laugarren maila –alfabetatze bukaera, goi maila–. Duela sei urte lehen hiru mailen helburuak, edukiak, metodologia eta ebaluaketa sistema definiturik

gelditu ziren; laugarren mailako hainbat atal, ordea, zehazteke daude oraindik. Azken bi urteetan modu esperimentalean landu dute azken maila hau hainbat euskaltegitan, eta datorren ikasturterako espero da guztiz definituta egotea. Hartara, osatuta egongo litzateke helduen euskalduntzerako programazio osoa.

Kurrikulu berri hau sortu aurretik, EGA tituluaz gain, ez zegoen gaitasun orokorreko bestelako titulurik. EGA agiria lortzea ez da ikasle guztien jomuga izaten, eta tarteko helburuak dituzten ikasleentzat 1. eta 2. maila egiaztatze-ko aukera eskaintzea erabaki zuen HABEk. Hala, euskaltegia doan ikasleak ikaste prozesuan zehazki non dagoen jakiteko erreferentzia puntu jakin batzuk izango ditu, eta bere beharren eta motibazioen arabera izango da bidearen iraupena. Ikasurte amaieran, ekainean, euskaltegi-eko ikasleek, nahi izanez gero, aipatutako lau maila horietako bat egiaztatze-ko aukera izango dute.

Tituluak asko, homologaziorik ez

Oro har, helduak euskaltegi-eko euskalduntzen eta alfabetatzen dira eta bertan egin ohi dute euren ikas-prozesua. Arestian esan bezala, maila bat edo beste egiaztatu ahala, titulu bat eskuratzeko dute eta proba hauek euskaltegi-eko bideratzen dituzte. Baina arazo batekin egiten dute topo ikasleok: titulu horiek ez dute baliorik leku askotan. Hau da, HABEren gaitasun orokorreko lau mailak ez daude ofizialki homologatuta gainerako erakunde-eko egiaztagiriekin. Zenbait erakunde-eko euren hizkuntza eskakizunak dituzte, eta euskara gaitasuna neurtzeko sistema eta mailaketa jakin bat erabiltzen dute: Hezkuntza Sailak (irakasleen 1. eta 2. hizkuntza eskakizunak), IVAPek, (lau hizkuntza eskakizunak), Hizkuntza Eskola Ofizialak (oinarrizko zikloa, 4. kurtsoa eta goi zikloa edota gaitasun agiria), Ertzaintzak (1. eta 2. hizkuntza eskakizunak),

Osakidetzak (lau hizkuntza eskakizunak) eta Justiziak (lau hizkuntza eskakizunak). Hala, esaterako, ikasle batek oinarritzko kurrikuluko 2. maila egiaztatu badu, eta IVAPen 2. hizkuntza eskakizuna lortu nahi badu, beste azterketa bat gainditu beharko du nahitaez. Hau horrela izaki, euskara tituluak modu diakronikoan sortu direla pentsa genezake eta hainbat sektoretako erakunde bakoitzak bere titulazioak sortu dituela unean uneko beharrei jarraiki.

Ondo bidean, 2007ko uztaile-eko euskara egiaztatze-ko sistema, mailaketa eta ziurtagirien homologazio sistema bateratu bat lortzea espero da

Hau guztia dela-eta, hainbat euskaltegi-eko irakasleek euskaltegi-eko egiten den euskalduntze-alfabetatzearen lana ez dela behar bezala aintzat hartzen aipatzen dute. Bestalde, euskaltegi-eko irakasle zein ikasleak motibatze-ko, garrantzitsua iruditzen zaie egiten den lanari balio ofiziala ematea eta une honetan dauden euskara tituluak baliokidetzea. Batzuek baliokidetzeaz harago joatea ere eskatzen dute; erakunde-eko artean mailen izendapen bakarra lortu behar dela diote. Hau da, ikasle batek, esaterako, Hizkuntza Eskolako goi zikloa delakoa, HABEko EGA titulu-ua, IVAPeko 3. hizkuntza eskakizuna eta Hezkuntza Saileko 2. hizkuntza eskakizuna aukeran izan beharrean, titulu bakarra lortzea.

Joseba Erkizia HABEko zuzendariak aipatu digunez, joan den

uztailaren 11n Eusko Jaurlaritzak eta bertako sailen batzordeak arazoa konpontzeko asmoz hainbat erabaki hartu zituzten. Euskara gaitasuna egiaztatze-ko dauden sistema guztien arteko homologazioa lortzeko, Europako Kontseiluak onartutako Hizkuntzen ikaskuntzarako, irakas-kuntza eta ebaluaziorako Europako Erreferentzia Markoa baliagarria zela erabaki zuten. Hizkuntzak ikas- teko prozesuan beharrezkoak diren egitarauak, kurrikuluak eta ikas-mailak definitzeko oinarri bateratua eskaintzen duela gaineratu digu Erkiziak. Hala, hainbat egiaztatze sistema hartu eta European ezarri den erreferentzia esparru horrekin erkatu, parekoak direnak parekatu eta ofizialki balioki- detu behar direla ere esan digu HABEko zuzendariak. Hau guztia aztertu eta egin ahal izateko urtebe- teko epea ezarri zuen Eusko Jaurlaritzak. Ondo bidean, hortaz, 2007ko uztaile-eko euskara egiaztatze-ko sistema, mailaketa eta ziurtagirien homologazio sistema bateratu bat lortzea espero da. "HABEk oso ontzat jotzen du hartutako erabakia. Euskara ikasteko ahalegina egiten duen jendeari zor zaion gutxiene-ko gauza da. Honek guztiak emaitza onak emango dituelakoan gaude", adierazi du Joseba Erkiziak. Egitas- moaren emaitzen zain geratzea gel- ditzen da, hortaz. ■

Sareko Argiako Sarekada atalean (<http://www.argia.com/sarekada.php?id=25922>) euskara titulu eta azterketen loturak dituzu.

Sareko Argiako Sarekada atalean (<http://www.argia.com/sarekada.php?id=25922>) euskara titulu eta azterketen loturak dituzu.

gure
arte-
euskaraz

BFA
DFB
Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación
Foral de Bizkaia

BOILURGINTZA

Diamante beltzaren aldeko apustua

Badago boilur edo trufari diamante beltza deitzen dionik, eta munduko zenbait lekutan gertatzen den bezala –Frantzia eta Italian batez ere– ekonomian, kulturen eta ekologian pisu handia izatera irits liteke. Nafarroan emanak dituzte urrats batzuk eta Euskal Autonomia Erkidegoan prest dute Boilurgintzarako Jardun Plana; 470 hektarea landatzea aurreikusi dute planean, gehienak Araban.

DANIEL UDALAITZ

GURE LURRALDEAN antzinatik bildu izan dira udako boilurra eta neguko boilur beltza, batez ere Araban, baina egia esan inoiz ez da benetako boilur tradizioz izan Euskal Herrian. Azken bi hamarkada hauetan hasi da laborantza mota hau indartzen. Nafarroan bai, zertxobait gehiago ibiliak dira bide honetan, baina Euskal Autonomia Erkidegoan orain ari dira sustatzen, Boilurgintzarako Jardun Planarekin. Plan hori 2015era arte egongo da martxan, eta bertan aurreikusitakoaren arabera, 470 hektarea boilur landatuko dituzte, Arabako lurraldean batez ere, baina Gipuzkoako zenbait inguru ere alde batera utzi gabe.

Nafarroan, jadanik instituzionalizatuta dago urteroko boilur azoka, Lizarrerriko Boilur eta Boilurgintza-ren Azoka izeneko eta Boilurra Ezagutzeko Zentroa eraikitzeak dira “diamante” preziatu hori gehien landatzen den inguruaren erdian, Metautenen (Allin Ibarra). Ipar Euskal Herriatik ez zaigu mota honetako landaketen berri iritsi.

Errentagarritasun ekonomiko handia
Boilurra onddotik sortzen da; onddoaren eta haritza, abarritza, artea edo hurritza bezalako zuhaitzen sustraian arteko elkarketaren ondorioa da. Boilurra sortzeko, gainera, kareharrizko

lurra, inguru hotza eta 7 eta 8 arteko PHa daukan lurzorua behar izaten da. Normalean 2 eta 10 gramo artekoak izaten dira boilurrak, baina zenbait lekutan, Teruelen esate baterako, 800 gramokoak ere biltzen dituzte.

Boilur laborantzak, halakorik dagoen tokian, errentagarritasun ekonomiko handia izaten du. Boilurrak, kalitatearen eta aurkitzeko zailtasunaren arabera, kiloko 1.000 euroko prezioa har dezake jatorrian. Araban, adibidez, kiloa 250 euro inguru ordaintzen zen orain dela bi urte, baina orduz geroztik gorantz joan da prezioa. Bi boilur mota daude: udakoa (*Tuber aestivum* Vitt.) eta boilur beltza (*Tuber melanosporum* Vitt.).

Nafarroan azoka eta museoa

Nafarroa 1990eko hamarkadaz geroztik, hain zuzen ere Nafarroako Boilur Ekoizleen Elkarteak sortu zenetik, ari da boilurgintza garatu eta sustatzen. Nafarroako Gobernua ere sektore honi laguntzen ari da, eta badirudi etorkizun handia izan dezakeela.

Oraingoz bi ekimen dira abian: azoka eta Boilurra Ezagutzeko Interpretazio Zentroa. Bigarren urtez segidan, iaz, Lizarrerrian Boilur eta Boilurgintzaren Azoka egin zen. Bertan, boilurrez egindako pintxoak banatu zituzten dastatzeko, produktu trufatuak erakusteko mahaia jarri zituzten, landare mikorrizatuak eta boilur freskoak saldu zituzten, eta boilurraren nahiz boilurgintzaren alderdi tekniko eta zientifikoak ezagutzeko informazioa eskaini zuten ITGren eta Nafarroako Unibertsitatearen laguntzarekin.

Boilurraren Interpretazio Zentroa Metauten herrian egingo da. Museoaren helburua boilurraren mundua eta boilurgintza sustatu eta ezagutaraztea izango da. Hau da,

boilurrari balio erantsia eman nahi zaio eta inguru hori guztia garatzeko aprobetxatu. Beste lekuetan daukaten eskarmentutik ikasteko, lehengo urtean Perigord-erako bidaia egin zuten nekazari nafar batzuek, huraxe baita Frantzia eta Europa osoan boilur gehien ekoiztu eta esportatzen duen lekua. Perigorden landa-turismoa eta boilurra uztartu eta horrela turismoa erakartzea lortu dute.

Nafarroan, batez ere Micovaldorba proiektuarekin ari dira boilur laborantza sustatzen. Boilurgileen artean egindako inkesta batetik zenbait ondorio atera daitezke: elkarriketatuen %57,5 prest leudeke boilurretik bizitzeko, eta are gehiago, boilurretik baino ez bizitzeko, hektareako gutxieneko ekoizpen bat ziurtatuko balitz eta boilurrak eskatzen duen tratamenduaren inguruko ezagutza handiagoa izango balute. Ez daukate boilurraren errentagarritasunaren berri, eta horregatik ez dute gehiago landatzen; erretiroko edo aisialdiko denbora-pasa besterik ez da oraingoz.

Udako boilurrak kalitate txikiagoa dauka eta prezioz ere merkeagoa izaten da. Araban gaur egun boilur mota hau era naturalean jaiotzen da, arte eta haritzen ondoan, batez ere Arabako Ibarretan eta Arabako Mendialdean. Neguko boilur beltza kalitate handikoa da, eta merkatuan estimurik handiena duena, aparteko ezaugarri gastronomikoak dauzkalako. Boilur honi *tofona negra* esaten zaio katalanez, *trufa negra* gaztelan, *truffe de Perigord* frantsesez, eta *tartuffo nero* italieraz.

Landaketa plana eta bestelako onurak

Eusko Jaurlaritzako Nekazaritza, Arrantza eta Elikadura Sailak, Arabako Foru Aldundiko Hirigintza eta Ingurumen Sailarekin eta Nekazaritza Sailarekin lankidetzan, 2015era arte indarrean egongo den Boilurgintzarako Jardun Plana abian du. Planaren helburua honako hau da: urtean batez beste 50 hektarea landatuz 2015. urterako guztira 470 hektarea landatzea, batez ere Arabako Mendialde eta Ibarretan eta Arabako Errioxan. Gipuzkoan ere PH egokia duten lurren bila dabilta. Kontuan hartu behar da lur landatu berriek gutxienez sei urte behar izaten dituzte-

Gleba, onddoaren zati jangarria, udako hilabeteetan hazten da, eta azarotik martxora boilurra heltzen joaten da, poliki-poliki bere usain eta zapore berezia hartuz. Uza oparora lortzeko, garrantzitsua da euri asko egitea. Arabako Foru Aldundiaren Arautegiak agintzen duenez, boilurrak biltzeko garaia azaroaren 1ean hasi eta otsailaren bukaeran amaitzen da. Hortik aurrera, bildu gabe geratu diren boilur helduek esporak botatzen dituzte, espeziea barreia dadin.

la fruituak ematen hasteko, eta normalean hamar urtetik aurrera ematen dituztela fruituak. Aipatutako planak landaketetarako laguntzak emango ditu, baina baita egin beharreko lan osagarri eta mantenu lanetarako laguntzak ere. Planak beste helburu batzuk ere baditu: boilurra merkaturatuko duen baltzua sortzea, salmenta bateratuaren bidez prezioak ere bateratu eta merkatuaren beharizanetara egokitze-ko; boilur azoka antolatzea Nafarroan

eta Europako beste leku batzuetan egiten den bezala; boilurretarako txakurrak hezi eta txakur horien lehia-ketak antolatzea; eta boilurgintzaren gidaliburua egitea. Euskal lurretan kalitatezko boilur landareak lortu ahal izateko saiakera bat edo beste egin da Araban. Esate baterako, 1995-1996an ikerketa, garapen eta berrikuntzako (I+G+B) proiektu bat egin zen. Landareak *Tuber melanosporum* Vitt.-ekin (boilur beltza) inokulatu zituzten, haritz, arte eta hurritzak mikorrizatzeko. Neiker-ek proiektu honi berriz heltzeko asmoa du. Boilurgintza sustatzeak beste onura batzuk ere ekartzen ditu. Besteak beste, basoko suteak saihesten

laguntzen du; lurzorua, flora eta fauna mantendu eta hobetzen ditu; eta akuiferoak babesten ditu. Gainera, ekonomiaren eta kulturaren ikuspuntutik ez dugu ahaztu behar Europako beste lekuetan gertatzen den bezala, boilurraren erabilera gastronomikoak erosteko ahalmen eta kultura maila handia duten turistak erakartzen dituela eta horrek herriei eta herritarrei dibertsifikazio ekonomikoa eta aberastasuna ekartzen dizkiela. ■

GARI GARALDE / ARGAZKI PRESS

Tripartit II: egonkortasun galduaren bila

Hauteskunderen garailearen ahaleginak alferrikakoak izan dira. CiUko Artur Mas PSCrekin saiatu zen lehenik, eta honen ezezkoaren aurrean, ERCrekin berehala. Baina hautagai bozkatuena ez da *president* izango. PSCko Montillak lortuko du aulki hori, Madrilgo anaia nagusiari mesede handirik egingo ez badio ere. Eta denek aurreikusitako krisiaren erdian, Carod-Rovirak eskutan du giltza berriro. Hirukoak aukera berria izango du.

NAGORE IRAZUSTABARRENA

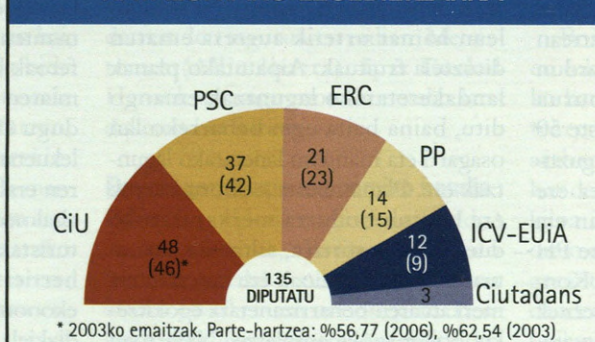
Moncloakoek *Sociovergencia* eskatzen zuten, hots, Mas presidente izatea PSCrekin batera gobernua osatuz. Horrela, PSOEk datozen hauteskunde orokorretan Convergenciaren laguntza bermatuko luke. Alabaina, hauteskundeetako garailea, Mas, oposizioan geratuko da. Ezkerretik eskuinera Montilla, Zapatero, Pujol, Mas eta Duran i Lleida.

NORK ESANGO ZUEN duela hilabete gutxi Josep Lluís Carod-Rovirari alfonbra gorria ipiniko ziotela Kataluniako alderdi nagusiek? CiU eta PSCren arteko akordioa baztertuta, Artur Masek, joan den larunbatean, proposamen tentagarria luzatu zion ERCko hautagaiari: bi alderdien arteko koalizioa, aurrebaldintzarik gabe eta Carodentzat *conseller en cap* izateko aukera. Egun batzuk lehenago hain gogor erasotzen zuen alderdiari eskua horrela luzatzeak garbi erakusten du Masek presidente izateko zuen interesa. Baina tentazioari tarte handirik utzi gabe, biharamunean PSC, ERC eta ICVren arteko aurreakordioaren berri izan genuen. Iniziativak emaitzak ezagutu eta berehala

agertu zuen ezkerreko hirukoia berregiteko asmoa. PSCk eta ERCk tripartittoa berregitea hobetsi dute, baina zailtasunak izango dituztela onartuta. PSCk ez die Esquerrakoei Masek proposatutako gobernu bizefalikorik eskaini. Sozialistek ez dute Carod *conseller en cap* izatea nahi eta euren pro-

graman aldaketa gutxi negoziatzeko prest daude. Baina, CiUren proposamenak, karta bat gehiago eman dio Carod-Roviraren alderdiari gobernu osaketa negoziatzeko orduan. Hala ere, hiru alderdiak bat datoz egonkortasuna eta kohesioa bilatu behar dela esatean eta badirudi ERCk gobernu berriaren buru garbia Montilla izatea onartuko duela. Carodek eta ICVko Joan Saurak bi presidenteordetzak beteko lituzkete eta *conselleria* guztiak hiru alderdien artean erabakiko dira. Garbi dagoena da, CiUri, zenbakitan behintzat hauteskundeak irabazi dituenari, gauzak ez zaizkiola nahi bezala irten. Oposizioan pasa dituen hiru urtetan, eta Estatutaren prozesuan bereziki,

KATALUNIAKO LEGEBILTZARRA

ahal duen guztia egin du ezkerreko hirukoa hondoratu eta hainbeste urtetan eskutan izan duen gobernu zortzigarren legegintzaldi honetan berreskuratzeko. Orain ikusteko dago zenbat iraungo dion alderdiekin negoziatzen erakutsi duen eskuzabaltasunak, eta berriro ere bilatzen zuen emaitza eman ez dion oposizio erasokorrari helduko ote dion.

Aulki deserosoa Montillarentzat

Jose Montilla izendatuko dute hil honen bukaeran Generalitateko *president*. Baina PSCkoa ez dago egoerarik erosoenean. Lehenik, hautagaitza lortu zuenean PSC, eta bereziki, Maragall eta PSOEren arteko harremana tentsio handikoa zen. Erreleboa hartu eta kanpainen ez du lortu aurreikuspenei buelta ematea. Hiru urtetan gobernuak egindako edo oposizioak egotzitako akatsen faktura ordaintzea egokitu zaio: aurreko autonomikoetan baino milioi laurden boto gutxiago jaso ditu. Hori gutxi balitz, Madrilgo presioari aurre egin behar izan dio hirukoaren apustuari eusteko. Ferraz kalekoek eta Moncloakoek Sociovergencia eskatzen zuten, hots, Mas presidente izatea PSCrekin batera gobernu osatuz. Modu horretan, PSOEk datozen hauteskunde orokorretan Convergenciaren laguntza bermatuko luke.

Kontraesanak kontraesan, horregatik PPri ere hirukoa komeni zaio, Madrilgo ikuspuntutik begiratuta behintzat.

Carod eta Puigcercós

Josep Lluís Carod-Rovira Generalitateko presidenteorde izango da,

ICVko Saurarekin batera, baina praktikan gobernuko bigarrena izango da. Joan Puigcercós, berriz, kontseilari izango da.

Estatutaren prozesu amaieran ERC barne krisian zen eta ia denek Carod-Roviraren amaiera ikusi eta Joan Puigcercós errepublikarren hautagai berritzat jotzen zuten. Baina azkenean erreleborik ez zen eman. Hauteskundeetan ERCk espero baino jaitsiera txikiagoa izan du eta berriro gobernu osatzeko funtsezko pieza izan da. Horrek ez du esan nahi etxe barruan tentsiorik ez dagoenik. Alderdiaren baseetan, Carod-Roviraren aldeko sektore batek begi onez ikusiko luke *majoria nacional* delakoa, hots CiUk eta ERCk gobernu osatzea. Nazionalista askoren nahia litzateke, baina azken urteetako bi alderdion arteko tirabirek oztopatu dute aukera hau. Eta badirudi Joan Puigcercósek presa berezia izan duela azken urteotako sozioekin berriro akordioa lotu eta gobernu nazionalis-

taren aukerari tarterik ez uzteko. Beraz, gainerako alderdiekiko indar korrelazioan puntuak irabazi arren, alderdi barruan badu zer lotua Esquerrak.

Ezusteko ona?

Kataluniako Legebiltzarrerako hauteskunde hauen ezustekoa Ciudadans izan da. Hiru eserleku izango ditu parlamentuan alderdi espainolistak. Pluraltasunaren izenean, seigarren alderdi bat gehitzea positibotzat jo badaiteke ere, ikusteko dago iritsi berriak erasorako prest ote datozen. Hizkuntza politikan, esaterako, Ciudadansek giroa gaiztotzen lagun diezaioke PPri. Alegia, bostekin nahastu zena, are nahasiagoa izan daitekeela seiekin, seigarrena gerra gogoz badator bereziki.

Eta hirukoak bakea ekarri beharko luke. Azaroaren 1ean, hilen egunean, hirukoa berpiztu zen. Baina bizirautea ez da nahikoa; osasuntsu dagoela erakutsi beharko du hemen-dik aurrera.

CiU 26 urtez boterean egon ondoren, lehen *tripartit* hark aldaketa sakonak egin eta egoera berrira egokitu behar izan zuen. Baina bigarren aukera honetan ez du aitzakiarik izango. Kataluniako gizarteak egonkortasuna eskatzen du. Ezkerreko gobernu berriak azken urteetako alderdikeriak, ezinikusiak, eskandaluak eta titular deigarriak saihesten saiatu beharko luke eta bigarren mailan ezkutatu dituzten lehen mailako arazoei hel-tzen hasi, etxebizitzari eta inmigrazioari bereziki. Klase politikoak hiritarren konfiantza berreskuratu nahi badu, behintzat. ■

CiU 26 urtez boterean

egon ondoren, lehen

tripartit hark aldaketa

sakonak egin eta egoera

berrira egokitu behar

izan zuen. Baina bigarren

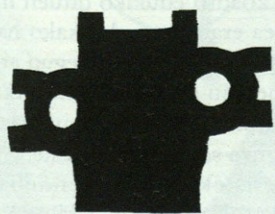
aukera honetan ez du

aitzakiarik izango.

Gizarteak egonkortasuna

eskatzen du

Argitalpen honen edizioan lankide:

k u t x a

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Langile txinatarrak merkeagoak dira Afrikan bertan ere

Ahaztu ziren internacionalismo proletarioaren garaiak. Ofizialki komunista segitzen duen Txinak orain Maoren iraultza ez baina sare ekonomikoa hedatzen du munduan zehar; baita txirotasunetik burua jaso ezin duen Afrikan ere. Lehengaiak erosiz eta manufakturak salduz.

FRANTZIAN BELDUR DIRA TXINAK hartu duelako haren lekua Afrikan. Parisko Kanpo Arazoetako ministroari iritsi zaion txosten kezkatu baten haritik, *Marianne* astekariak Aljerian, Marokon eta Senegalen dituen korrespondantek idatzitako kronikekin dosierra osatu du eta titulu hau ipini dio: *Quand la Chine ratisse l'Afrique* (Txina Afrikan aztarrika ari da, euskaratu genezake).

Marianne astekari nahiko berria da, 1997an sortua. Bere burua haustaile eta ikonoklastatzat jotzen duen Jean-François Kahn kazetari ezaguna dauka zuzendari, eta pixkanaka bere lekutxo egiten ari da Frantziako astekari handien artean.

Mariannek publikatuta ezagutu ditugun aipatu txostenen arabera, jadanik ezin dugu esan "txinatarrek Afrikan sartzen ari dira"; hori lehen zen, orain ego-kiagoa da esatea Txina Europari lekua kentzen ari zaiola Afrikako ekonomian eta laster talka egingo duela Amerikako Estatu Batuek kontinente horretan dituen interesekin. Agintari frantsesek uste dutenez, hiru printzipioren gainean funtzionatzen dute txinatarrek Afrikan: 1) ez muturrik sartu bertako arazoetan; 2) aurreiritzi politikorik eta ekonomik gabe jokatu; eta 3) negozio guztietan bi aldeek -afrikarrak eta txinatarrek- irabazi behar dute.

Maoismoa indarrean zegoenetik arras aldatu dira harremanok, bistan

denez. Lehen diplomazia eta politika ziren irizpide nagusiak, eta orain dena da ekonomia. Afrika Mendebaldeak baztertu egin du, munduko merkataritzako paria bihurtu da, diru eta inbertsio behar gorrian dago. Denek ahaztutako eremu horiek oso aberatsak dira ordea, eta txinatarrek Afrikarekiko harremanak izugarri handitu dituzte azken urteotan beren estrategia berriarekin.

Gaur Txina omen da Saharaz beheko Afrikaren hornitzaile nagusia, Alemaniari eta Frantziari nagusitasuna kenduta. Afrikak lehengaiak saltzen dizkio, baina Txinak balio horren lau halako sartzen ditu kontinente beltzean. Txina eta Afrikaren arteko salerosketak 10.000 milioi dolarretan zeuden 2000.ean, eta 2005erako 37.000 milioitara iritsi ziren. Hedatze berri horretan, milaka merkatarit txinatarrek hartu dute bizileku hemen, eta dagoneko lehen tirabirak hasi omen dira horien eta bertako dendari txikien artean, Aljerian, Senegalen, Kamerunen eta bestetan.

Baina Txina benetan indarra hartzen ari da eraikuntza publikoan, herri-lanetan. Gobernu frantsesaren agiriaren arabera, une honetan txinatarren esku daude 40.000 milioi dolar kostako diren eraikuntza lanak. Eta bitxi egiten da ikustea nola orain, beren merkatu zatia galtzen ikusi dutenean, hasi diren europarrak ohar-

Konpainia eta langile txinatarrek ari dira egiten une honetan Afrikan martxan dagoen eraikuntza lanik handiena, Aljeria ekialdetik mendebaldera zeharkatuko duen autobide berria; lerroon ondoan ageri dira obra horretako zubi bateko lanak. Goiko beste irudian Aljeriako Abdelaziz Bouteflika eta Txinako Hu Jintao lehendakariak elkarri bostekoa ematen, bigarrenak Afrikara egindako bidaia batean. Azpialdeko argazki txikia Pekinen egina dago, Senegaleko lehendakari Abdoulaye Wade-k bertara egindako bisitaldian. Senegalek duela urte gutxi arte Taiwanekin zituen harreman diplomatikoak, baina txinatarren inbertsioak berenganatzeko uharre harekikoak eten eta Pekingo erregimena onartu zuten agintari senegaldarrek. Laugarren irudia Aljeria-Txina futbol partidan dago aterea. Aljerren jokatu zen partida horretan beren selekzioa txalotzera azaldu ziren herrialde honetan lanean ari diren txinatar ugari.

tzen txinatarrek ez dutela batere eskrupulorik afrikarrek negoziatzerakoan: edozein ustelkeria eta edozein bidegabekeria onartzen dutela aferak egiteagatik. Alegia, Mendebaldean gero eta gehiago aipatzen diren muga etikoak ez dituztela errespetatzen, eta ingurumenarekiko ere ez dutela bate-
re begirunerik.

Bolkestein martxan dago Afrikan

Luc Richard kazetariak honela hasi du bere kronika Aljerretik: "Aljeriako estatuak herrialdearen berreraikitzea konpainia txinatarren esku utzi du; hauek hamar milaka langile ekarri dituzte, Erdiko inperioko lan baldintzetan jardutera. Hona 'Bolkestein sistema txinatar eran', lehendik %30eko langabezia daukan Aljerian arazo berriak sortzen hasi dena".

Aljerreko Cheraga auzoan, adibidez, Txinako Anhui probintziatik etorritako 400 behargin ari dira 100 metroko altuera eta denetara 160.000 metro koadro edukiko dituen merkatalgunea eraikitzen, Afrikako handiena izango dena. Gau eta egun ari dira. Gisa berean eraikitzen dute txinatarrek chunka egoitza: ministerioak, etxebizitza sozialak, eta beste.

Aljeria ekialdetik mendebaldera zeharkatuko duen 927 kilometroko autopista ere beraiek ari dira ebakitzen: hau da herrialde honek bere historian ezagutu duen obrarik garestie-

na. Hemen obrero guztiak dira txinatarrak; derrigorrezko baldintza, lanak enkantean atera zirenean eperik eta preziorik onenak eskaintzekotan. Urrunetik heldutako obrero horiek abiatu aurretik Txinan bertan sinatu zituzten kontratuak; askok hilean 300 euro kobratzen dute, eta ordainketa jaioterrian egiten diete ugazabek familiei. Hamar-hamabi orduraz ari dira lanean, hilabeteen egun bakarra daukate jai. Baldintza hauetan, 70.000 langile inguru ari dira hemen.

Obra publikoez gain, Txina inbertsio handiak egiten ari da Aljerian energia fosiletan; bai lehengo petrolio putzuen ustiapenean, eta bai ikatz eta bestelako meategi berriak urratzen.

Marokon bestelako kezka dute Txinarenak. Emmanuel Levy-k idatzi du *Mariannen*: "Ehun mila enplegu likida-

tu dituzte urtebetean ehungintzan. Marokoko industriako obreroen erdia daukan arlo honetan Europako kuoten altxatzea eta Txinatik etorritako ehunkiak benetako industri-tsunami izan dira".

Izan ere, 2002ko urtarrilaren 1ean Europak ezabatu egin zituen oihala txinatarrei ezarritako kuotak, eta ondorioz Marokon Europarako lanean ari diren milaka enpresek haien konpetentzia nozitzen dute geroztik. Egia da sei hilabeteren buruan berriro mugako neurriak aldatu zituela Europak, eta Marokok arnasa hartu zuela, baina sei hilabeteen ehungintzako aktibitatea %20an murriztu zen. Baina etorkizuna nola datorren nabarmendu zuten hilabete horietakoak. Orain txinatarren beldurra zabaldu da enpresa txiki eta ertainen artean,

baina baita ekonomia informalean ari diren milioi erdi chungile, jostun eta abarren artean.

Beti bezala, agintarien eta industriegizon handien lehen erreakzioa izan da esatea ez dela saiatu behar produktu gama merkeenean, gama altuagoan saiatu behar dela. Horrela ari dira bultzatzen Europako konpainia handientzako azpikontrata izateko sozio izatera pasatzea. Alegia, hemengo hiperretatik diseinatutako jaski merkeak egiteko diseinutik hasita produktuak elkarrekin egitera pasatzea. Horretan ari omen dira Zararekin, Fruit of the Loom marka ezagunarekin eta beste hainbestekin.

Baina gama horietan ere gero eta gehiago produtzuten dute txinatarrek. Mendebaldarrok aspalditik dakigu hori eta gehiagotarako direla gai. Adibide bat ipintzearen, oihala ekartzen hasi eta orain Marokora djellaba edo txilabak osorik eginda inportatzen ari dira... bertako artisauek saltzen dituztenaren erdi-prezioan. Milaka izango dira prezio horiekin ezinean denda txikiak itxi beharko dituzten jostunak.

Marokoko gobernuaren kopuruetan, ehungintzak 30.000 lanpostu galdu ditu; beste iturriek uste dute 100.000 galdu dituela, sektorearen %20. Baina ikusten da suntsiketa askoz bortitzagoa gertatuko dela ondoko urteetan. Non eta langabezia ofizialki %20koa eta errealtatean %50 ingurukoa den herrialde batean. Laster globalizazioaren kontrako mobilizazioetan ez dituzte Bushen irudiak bakarrik erreko. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

K A L I T A T E A

**Produkturik
onenak,
Zinkunegi Optikan**

Aukerarik
zabalena
betaurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
betaurrekoetan.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani, 4 - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

12 urteko ikasleak euskara azterketa egiten ari dira

EUSKO JAURLARITZAKO Hezkuntza Sailaren eskariz, Euskal Autonomia Erkidegoko Lehen Hezkuntzako 6. mailako ikasleak euskara azterketak egiten ari dira. Urrian hasitako lanak azaroan bukatutzat emango ditu ebaluazioa aplikatzearen ardura hartu duen Irakas-Sistema Ebaluatu eta Ikertzeko Erakundeak. Euskararen ebaluazioa egiteko erabilitako metodologia 2004ko azaro-abenduan Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzako 4. mailako ikasleekin erabilitako berbera da, alegia, Europako Kontseiluko Hizkuntzen Erreferentzi Markoaren irizpideak jarraitu dituzte orain ere. 2004koan B2 mailaren araberako ebaluazioa egin zieten ikasleei eta orain B1 maila ezarri diete 12 urtekoiei. Ebaluazioaren emaitzak gutxienez 2007ko martxoa arte ez dira izango. 16 urteko ikasleei egindako ebaluazio-

aren emaitzak ez ziren poztekoak izan (askorentzat ezta harritzekoak ere): A ereduko inork ez zuen azterketa gainditu, B ereduko %33ak gainditu zuen eta D ereduko %68ak.

Hezkuntza Sailak iragarria du hizkuntz-ereduen sistema aldatzeko proposamena 2007ko lehen hilabeteetan egingo duela. Izango dute eragina bi ebaluazioek proposamen horretan.

Berripapera berritua

1992. URTEAZ GEROZTIK argitaratzen du Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak *Berripapera*. 174. zenbakia itxuraz zein edukiz berrituta kaleratu du. Euskalgintzako berriak zabaltzeko euskarri asko dagoela-eta, *Berripapera* HPSren informazioa hedatzeko erabiltzea erabaki dute, beti ere gaiak sakon landuz. Zenbaki berrituan Elebideri buruzko informazioa dator eta baita Igone Etxeberria Euskara Sustatzeko zuzendariari *Berripapera* berriari buruz egindako elkarrizketa ere.

Ziurtagiriak kudeatzeko elkarte

KONTSEILUAK Bai Euskarari Ziurtagiriak kudeatzeko elkarte otsailerako jarriko du abian. Elkarre berriaren helburua ziurtagiriak kudeatu eta hedatzea izango da; haren edukiak garatu eta gizarteratzea; ziurtagiria eskuratu duten erakundeei segimendua egitea eta entitate horien ahalegina saritzea, besteak beste. Kontseilua osatzen duten eragileekin ez ezik, beste entitate batzuekin partekatu nahi dute proiektua.

Azkue ikastola 40 urte legeztatuta

EUSKALTZAINDIAREN laguntzaz, gaztelaraz gain beste hizkuntza batean irakasteko baimen ofiziala lortu zuen Espainiako lehen ikastetxea izan zen Azkue ikastola (orain Lauro ikastola). Urriaren 27an, Euskaltzaindiak R. M. Azkue ikastola legeztatu zeneko 40. urteurrena ospatu zuen.

BAHEA

Iñaki Arruti Lasarte-Oriako euskara teknikariak gipuzkoaeuskara.net-en hizkuntza gatazkei buruz: "Bistakoa da pertsonen arteko elkarrekintza horietan nola aritu jakiteko beharrak ez duela kentzen maila politikoagoan eta soziologikoagoan behar ditugun beste erreminten beharra. Ikusteko modukoa da baita ere, ordea, hizkuntza-politika guztietan iristen garela azkenean (eta hasieran) pertsonen arteko mailara, eta hor, denok bizi ditugula gatazka-egoerak... Egoerak egoera eta hizkuntza-politikak hizkuntza-politika, eguneroko gatazka horiek arrakastaz kudeatzeko tresnak norbereganatzen dituenak izango du nahikoa energia pasibotasunaren hotzean izoztuta ez geratzeko eta beroaren beroaz ez erretzeko".

Fontso Canterak (EHE) Garan esan: "Igaro diren legegintzaldietako miseriak estali eta hizkuntza politikan aurrerapauso ausartagoak emateko borondatea erakutsi nahian dabilta lekuan lekuko kudeatzaileak".

Kapitalismoaren aurpegia

Hauek dira argitaratutako azken berriak. Lanaren Nazioarteko Erakundearen, LANEren, arabera, munduan 308 milioi langile gazte (15 eta 24 urte artean) behartsuak dira, egunean bi euro baino gutxiago irabazten baitute. Elkartzen-en arabera, Euskal Herrian ia 400.000 lagunek jasotzen dute gutxieneko soldata, hilean 804 euro gutxi gorabehera. Hego Euskal Herriko hiru langiletik batek ez du inolako diru-laguntzarik jasotzen. Irailean, 507.568 euskal langilek (laurdena 25 urte baino gazteagoa) aldi baterako kontratua zuten eta hilean mila euro baino gutxiago irabazten zuten. Urriaren 31 artean 107 euskal langile hil ziren lan istripuetan. Bitartean, Burtsak egunero jotzen du goia. Espainiar Estatuan kotizatzen duten enpresek (batzuk baita euskaldunak ere) 2005eko dibidenduen marka gaindi-

tu zuten bederatzi hilabeteetan: 19.227 milioi euro baino gehiago! Bankuak inoiz baino diru gehiago irabazten du: urteko lehen bederatzi hilabeteetan, bost finantza-talde handiek (Santander, BBVA, Banco Popular, Caixa eta Caja Madrid) 12.892 milioi euro irabazi zuten, 2005eko aldi berean baino %41,7 gehiago! Euskal Aurrezki Kutxek ere 2005eko aldi horretan bertan baino %20 gehiago irabazi dute. Eta 2007rako aurreikusitako hazkunde ekonomikoak igotzen jarraituko du, baita Euskal Herrian ere. Hori da kapitalismo honek dakarrena: gutxi batzuek asko irabazten dute, pobrezia eta ezegonkortasuna, batez ere gazte eta emakumeengan, egunero handitzen doazen bitartean. Hauxe da bere benetako aurpegia: basatia!

Juan Mari Arregi

XABIER LETONA

MALTZAGATIK

Garai gogorak datozkigula alegia

URRIA GILTZARRI izango zela aipatu izan da behin baino gehiagotan alderdi politikoen arteko bileren borborrean. Alderdien negoziazioen eremuan giltzarri izan den ez dakigu oraingoz, baina bake prozesuaren egoera zertan den ulertzeko osagai garrantzitsuak bederen eskaini ditu. Horietako batzuk irakurketa eskatzen duten gertakizunak dira –Nimeseko pistola lapurreta, esaterako– eta beste batzuk –urriko *Zutabek* azaltzen dituenak, besteak beste– gertakizunen irakurketa eskaintzen dute. Eta gertakizunek adierazten duten legez, balorazioa ez da ona. Prozesua zuzendu ezean, abuztuan ETak erantzun egingo zuela azpimarratu bazuen, urrian dio norabide berdinean jarraituz gero eteteko arriskuan dagoela.

Espainiako Gobernuaren aldetik balorazio eta irakurketa gutxi egiten da: Zapaterok bere arauak finkatu ditu eta ez da hortik aterako. Talka agerikoa da, eta nola ez dakigun lehen hitz egindako guztia zertan oinarritzen den, egoera larria dela ondorioztatu behar da.

ETak honako laburpena egiten du: bat, edukirik gabeko prozesu politikoa bultzatu nahi da –ez du ETak esaten baina “presoak bakearen truke” labur-

biltzen dena–; bi, Espainiako Gobernuak ez du errespetatzen ez adostutako bermerik ezta konpromisorik ere; hiru, ETA eta Gobernuaren arteko mahaia eta alderdien mahaia prozesu beraren bi mahaia dira.

Gobernuak eta PSOEek oso eskematiko erantzun diote honi guztiari, publikoki bederen: ez da izan konpromisorik ETA eta Gobernuaren artean eta prozesuaren klabea hau da, lehenengo bakea gero politika. Prozesuaren eteteaz mintzo da erakunde armatua eta, pistola lapurretaren ondoren, izoztea aipatu du Zapateroren inguruko zenbait iturrik. Ezin da baztertu prozesuan etenak ere gidoian izatearena, eta etenik izanez gero, beraz, ondoren segidarik ere izan litekeela.

Edozein modutan, ETaren ustez, datozen hilabeteetan “ofentsiba

politiko-errepresiboari” aurre egin beharko zaio, eta horrek asko esaten du datorkigunaz. Espainiako Gobernuaren estrategia baldintzatzeko gaitasuna erakutsi behar dela dio ETak eta pentsatzekoa da hori oso modu desberdinean gertatuko dela: mobilizazioak, Nimesekoa moduko kolpe ikusgarriak eta, besteak beste, baita

kale erasoak ere.

Kontrasterako tarterik ere eskaini du *Zutabek*: bitxia da ikustea Batasunak zein ondo baloratu zuen Zapateroren ekaineko adierazpena eta ETak orain nola kritikatzan duen.

RODOLFO ARES eta Patxi Lopezen auzipetzea izan da kontrasterako beste ale deigarria. Batasunako kide ugari, Ibarretxe lehendakaria, orain sozialistak... Euskal politikaren eski-zofreniaren beste pasarte bat da eta, aldi berean, PPren amorrua edozertara iritsi daitekeenaren erakusgarri. Galdera da ea nola dakien epaile batek Batasunako kide bat Batasunako kide gisa ari dela eta noiz herritar gisa edo beste zerbaiten ordezkari. Eta erantzuna da ez dagoela jakiterik, eta horrexegatik egin zela horrela Alderdien Legea.

Kataluniara geure begiekin begiratzearen arazoa da

Hirukoa berriz osatzearena aukeren artean zegoen. Giltza ERCK zuen eta errepikatzea erabaki du. ERCKo erdiak ez ei du begi onez ikusiko eta beste erdiak bai. Hala bide da eta hala onartzen da, dirudienez ERCn sekulako higadura sortu gabe. Zapatero eta Masen arteko hitzarmena eta gero, ez nuen espero hirukoa errepikatuko zenik, Zapaterorentzat ondo lotutako CiU bat hiruko berri bat baino interesgarriagoa izan zitekeelakoa. Eta akaso hala izango da, baina PSCrentzat ez, eta oraingoz horrek irabazi du. Kudeaketa eta aldarrikapena nahasiko ditu ERCK bere jardunean; gaur egungo politikak baimentzen du hori, areago Katalunian.

BAHEA

Iñaki Anasagastik aspaldi adierazi zuen bere haserrea Ibarretxe lehendakariak EAJko senatariak hartzen ez zituelako. *El Diario Vasco*-n egindako elkarrizketan Ibarretxe bera loriatu ondoren, Ibarretxek duen PSEren sostengua Madrilén EAJkoek egiten duten lanaren ondorio ere badela gogorarazten dio.

Txillardegi

Praha-ra begira

B

ibliomano xamarra izanik, bizimodu desegokia tokatu zait neure nahikari hori aurrera eramateko. Eta gogoko nuen liburu mordo bat galdu dut etxe aldaeratan barrena. Baina oso maite dudan hau bederen salbatu dut. Honela deritzo: *Atlas de Géographie, contenant 76 cartes colorées. Par Grosselin-Delamarche, Paris, 1869*. Mapa sail horretan, oro har, 1918ra arteko Europa agertzen da. Gaurko gaiari dagokionez, bi mapa hauek hautatuko nituzke bereziki: 67—*Carte politique de l'Europe—1866*. 78—*Europe Centrale—1867*.

Estatuen mugak betirakoak direla, eta milimetro batean ere ikutu ezinak direla dioskutenak, barregarri gertatzen dira. Europaren erdi-erdian, hasteko, Austria-Hungariako Inperio eskerga topatzen dugu. Ekialdean, berriz, beste bi: Turkiar Otomandarren Inperio zabala, batetik, Viennarainokoa; eta, iparralderago Errusia. Biok, jakina, Europan eta Asian kokatuak batera.

Norvegia Suediako parte da (1909ra arte). Ez dago Irlandarik ez Suomirik, berauek Britainia Nagusiko eta Errusiako atal baizik ez direlarik. Hiru errepublika baltikoen arrastorik ez, bide beretik; ezta hiru kaukasikoenik ere.

Austria-Hungariako Inperio gaitza, 40 milioi biztanle orduan, herri desberdinen arteko antolamendu arrakastatsua, eredutzat hartua. Barruan, eskualde huts, Eslovenia, Kroazia, Dalmazia, Txekia, Moravia, Eslovakia, Errutenia, Bukovina; eta, ekialderago, Transylvania (gero Errumaniara aldatzekoa), Gallitzia (gero Polonia), Bosnia-Herzegovina (1878an nagusiz aldatua).

Egoera bertsua Otomandar Inperioan: Albania, Bulgaria, Serbia, Montenegro, Moldavia...

Urteak joan ahala, hiru gune edo polo nagusi hozitu: alemana bata (Viena hiriburua), maggyartarra bigarrena (Buda-Pest), eta eslaviarra hirugarrenik (Praha). Puzzle galanta! Ahulena, eslaviararren barruan, dextente germanizatua, txekiarra. Kafka lekuko. Hots, Prahan sortu eta indartu zen Austria-Hungaria Inperioa puskatzeko hazia.

Alde batetik, "austro-marxismoa" mamitu zen Txekian. Nazioa eta sozialismoa uztartu nahi zituen ezkerretik, eta Otto Bauer zeukan

RUBEN PLAZA

gidari nagusitzat. Oso liburu mamitsua idatzi zuen Georges Hauptek orain dela hogeita hamar bat urte gai hauetaz: *Les marxistes et la question nationale*. Harrigarria bada ere, euskal ezker abertzaleak oso gutxi ezagutzen ditu teoria eta liburu funtsezko hauek.

Bestetik, "txekoeslovakiar abertzaletasuna" piztu zen Prahan, eta Austria-Hungaria Inperioa "desegiteko" xedea hartu zuen.

Buruzagi bat gailendu zen honetan: Tomas Masaryk (1850-1937). Prahako Unibertsitatean 1832az geroztik irakasle, Txekiar arazoa liburu idatzi zuen (1895), nazio-arazoaz; baita urte berean beste bat ere klase-arazoaz. Sozialismoaren alde agerturik ere, uzkur agertzen zen marxismoari buruz, gero gertatuko ziren desbideraketak alde z aurretik salatuz.

1914an Europar Gerratea hastean Parisa aldatu zen; eta han Txekiar Legioa antolatu zuen, baita arrabots handia aterako zuen Agiria kaleratu: *Suntsi dezagun Austria-Hungaria*.

Woodrow Wilson Presidentearen jarrera baliatuz, Txekoslovakia Askatasuna lortu zuen 1918-XI-28an; eta Lehendakari izendatu zuten. Agintean egon zen 1933ra arte, 83 urte zuelarik erretiratu zenean. Eta Jan Masaryk (semeak) hartu zuen segida. Oso urte zailak gertatu zitzaizkion Hitlerren etorrerarekin (sudeteen arazoa, gerla, eta abar). Eta 1948an bere buruaz beste egin omen zuen —ez baita batere garbia nola hil zen—.

Luzeegia litzateke hemen ondoko urteen kondaira zehatzaz egitea. Txekia eta Eslovakia

hor daude, eta gauza bera Europa erdialdeko errepublikak oro. Baina Austria-Hungaria Inperio erraldoia desagertu egin zen. Turkia, bide beretik, Europatik desagertu zen. Eta Polonia, Errepublika Baltikoak eta Kaukasikoak hor daude. Non dago idatzirik Europako aldaketen zerrenda hetsia denik?

Austria Hungariaren desagerpenak argi egiten du eta esperantza pizten. Nahiz, hau ere garbi baitago, aldaketa horien aurka estatu guztiak justiziaren eta autodeterminazio eskubidearen kontra, betiko "Santa Aliantza" hura birsortzen lotsarik gabe saiatuko badira ere. ■

Oso liburu mamitsua idatzi zuen
Georges Hauptek orain dela 30 bat urte
gai hauetaz: *Les marxistes et la question
nationale*. Harrigarria bada ere, euskal
ezker abertzaleak oso gutxi ezagutzen ditu
teoria eta liburu funtsezko hauek

ASTE HONETAKO

zozketak

Udagoienako Ostera

Zea Mays

"Sortuz, grabitatearen aurka"

Sharon Stoner

"3.000 bira"

2 harpidedunentzat bina sarrera

Azaroak 16, osteguna

22:00etan **Bilboko Kafe Antzokian**

Bilbo BIZKAIA

www.topagunea.com

1

Udagoienako Ostera

The Uski's

"Itxosun zarati"

HIPjaiHOP

(Breakdance, Scratch eta Rapa)

2 harpidedunentzat bina sarrera

Azaroak 18, larunbata

22:00etan **Ortuellako Gorbeako Aretoan**

Ortuella BIZKAIA

www.topagunea.com

2

Lurdes Leria Studio

Harpidedun batentzat
ile-apainketa eta estetika saioa

La Salle etorbidea, 8
Andoain GIPUZKOA

Tel. 943 300 360

3

Txiki Polit Jatetxea

Afaria 2 lagunentzat

Musika plaza, z/g
Zarautz GIPUZKOA

www.txikipolit.com

4

Lauburua eta Gartxot

2 produktu sorta opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

OLABERRIAKO KARTINGa

- Emilio Mugica Urcullu (Zornotza)
- Jose Manuel Labayen Leizeaga (Hondarribia)
- Zumaiko Herri Eskola (Zumaia)
- Maria Jose Etxaide Ibarguren (Bergara)
- Jose Javier Murua Pagola (Donostia)

MUGALDEKOAK

- Josebe Sagarazu Ancisar (Hondarribia)
- Lourdes Iruretagoiena Laka (Zarautz)
- Redondo Jaun Andreak (Hernani)
- Juan Jabier Iturralde Maisterra (Iruñea)
- M^o Jose Sanchez-Beaskoetxea Gomez (Getxo)

UZTARTZA ATERPETXEA

- Aitor Zuberogoitia Espilla (Bilbo)

JOLASTOKI JATETXEA

- Imanol Alvarez Garcia (Bilbo)

ERLEA GURE SENDAGILE

- Gogomendi, S.L. (Oñati)
- Xabier Naberan Jaio (Galdakao)
- Aintzane Linaza Etxebarria (Gasteiz)
- Gorka Bueno Mendieta (Bilbo)

PARTE HARTZEKO

Astelehenetik ostiralera **GOIZEZ 09:00-13:00** **ARRATSALDEZ 15:00-18:00**

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea

Apiterapiari buruzko hitzaldiak

Julio César Díaz doktorearen eskutik

Azaroak 16 | 16:00-19:00

- Apiterapiaren funtzionamendua
- Erlauntzako produktuak apiterapiarako nola prestatu

Azaroak 17 | 16:00-19:00

- Apiterapiaren aurrerapenak azken 10 urteotan
- Apiterapia eta medikuntza alopaticoa

Elkarrizketa: Julio César Díaz eta Julian Bereziartua

Lekua: Ordiziako Herri Antzokia
Sarrera doan

Ordiziako Udala

Antolatzaileak: